

Leila Hammarberg
Reija Klemetti

Nuorten palvelujen järjestämisen malleja Manner-Suomessa

Puhelinhaastattelujen raportti

TYÖPAPERI

TYÖPAPERI 34/2016

Leila Hammarberg, Reija Klemetti

Nuorten palvelujen järjestämisen malleja Manner-Suomessa Puhelinhaastattelujen raportti

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

© Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Valokuvat: Leila Hammarberg

ISBN 978-952-302-750-3 (verkkojulkaisu)
ISSN 2323-363X (verkkojulkaisu)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-750-3>

Helsinki, 2016

Lukijalle

Muistatko vielä nuoruuden? Hapuilua, haahuilua, haaveilua - kuin perhosen siipien havinaa. Päivä päivältä siipien kauniiden kuvioiden väri kirkastuu, ne kantavat aina vain paremmin ja lentorata selkiytyy. Jokaisella nuorella tulee olla mahdollisuus lentää oma lentonsa, saavuttaa omat päämääränsä. Yhteiskunta voi tukea nuoria heidän päämääriensä saavuttamiseksi esimerkiksi järjestämällä heidän tarvitsemansa palvelut helposti lähestyttäviksi.

Suomessa on monenlaisia nuorten palveluja ja palvelujen malleja. Meillä ei kuitenkaan ole palvelujen järjestämisestä kokonaiskuvaa. Palvelujen selvittämiseksi teimme puhelinhaastattelut 111 suomalaiseseen kuntaan tai kaupunkiin. Haastatteluissa kävi ilmi, että nuorten kanssa toimivat ammattilaiset ovat motivoituneita ja innostuneita työstään. He kertoivat lähinnä sosiaali- ja terveyspalveluista, joita tiesivät kunnassaan olevan, sekä siitä, miten ne on järjestetty. Varsinainen sairauden hoito terveyskeskuksissa jätettiin usein mainitsematta ja yritettiin etsiä nimenomaan palveluita, joiden kohderyhmänä ovat nuoret.

Tässä raportissa kuvaamme haastateltavien kertomia erilaisia palvelujen järjestämisen malleja Manner-Suomessa. Tavoitteena on myös tuoda esiin nuorten seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelujen järjestämistä ja erityisesti nuorten mahdollisuutta saada maksuton raskauden ehkäisy. Raportista selviää, että monia asioita tehdään jo hyvin. Aina on kuitenkin hyvä pyrkiä vielä parempaan. Toiveenamme on, että tämä julkaisu auttaisi hyödyntämään jo hyväksi koettuja malleja nuorten palveluja suunniteltaessa.

Haluamme lämpimästi kiittää kaikkia haastatteluihin osallistuneita.

Leila Hammarberg

Reija Klemetti

Tiivistelmä

Leila Hammarberg, Reija Klemetti. Nuorten palvelujen järjestämisen malleja Manner-Suomessa. Puhelinhaastattelujen raportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 34/2016. 66 sivua. Helsinki 2016.

ISBN 978-952-302-750-3 (verkkojulkaisu)

Tausta: Nuorten palvelujen tulisi olla helposti saavutettavia ja nuorten itsensä hyväksymiä. Nuorille suunnattuja palveluja järjestetään Suomessa hyvin monella eri tavalla. Siksi on vaikea saada kokonaiskuvaa siitä, kuinka nuorten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut on Suomessa järjestetty ja minkälaisia kokemuksia erilaisista palveluista on saatu.

Tarkoitus ja tavoitteet: Selvityksen tarkoituksena on luoda kuvaa erilaisista nuorten palvelujen järjestämisen tavoista ja valittujen kuntien palvelujen kautta esitellä erilaisia nuorille järjestettävien palvelujen malleja. Tavoitteena on myös selvittää nuorten seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelujen järjestämistä ja heidän mahdollisuuttaan saada maksuton raskauden ehkäisy.

Toteutus: Lumipallo-otannan avulla terveydenhuollon ammattilainen haastatteli puhelimitse 111 kunnan tai kaupungin edustajia marraskuussa 2015 - toukokuussa 2016. Kunnat jaettiin suuriin (N= 21) ja pieniin (N=90) kuntiin asukasmäärän perusteella siten, että suuriksi kunniksi määriteltiin väestömäärältään yli 50.000 asukkaan kunnat. Osa kunnista kuului kuntayhtymiin. Nuoren ikää ei selvityksessä määritelty, vaan ikäraajat tulivat nuorille suunnattujen palvelujen mukaan. Selvityksen teemoja olivat koulu- ja opiskeluterveyshuollon palvelut, mielenterveyspalvelut, päihdepalvelut, seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut, ravitsemus ja liikunta sekä sosiaalipalvelut. Lisäksi kysyttiin palvelujen mahdollisista ikärajoista, aukioloajoista, sijainnista, palvelujen kustannuksista nuorille ja palveluissa tavoitettavissa olevista ammattilaisista.

Tulokset: Nuorten palvelut järjestettiin pääosin osana koulu- tai opiskeluterveydenhuollon tai kunnan tai kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Näiden lisäksi oli monia erillisiä nuorten palveluja tai palvelukokonaisuuksia. Usein puuttui tietoa siitä, kenellä oli kokonaisvastuu nuoren asioista. Palvelut olivat usein pirstoutuneet, puhelinaika oli lyhyt ja ruuhkainen eikä sähköistä ajanvarausta vielä hyödynnetty laajasti. Ikäraajat nuorten palveluissa vaihtelivat. Erillisiä, nuorille nimettyjä palveluja olivat mm. nuorisoneuvolat, nuorten (ja lasten) talot, nuorisovastaanotot, nuorisosemat ja nuorisokeskukset. Nuorten palvelujen mallit voidaan karkeasti jakaa neljään: perinteinen malli, Ohjaamo-malli, perhekeskusmalli ja sekalainen malli. Lyhytaikainen ilmainen ehkäisy (3 kk ja pääosin pilleriehkäisy) oli tarjolla lähes kaikissa kyselyn kunnissa tai kaupungeissa. Tätä pidemmän ilmaisen ehkäisyn aika ja ikäraajat vaihtelivat. Ilmainen ehkäisy oli pitkäkestoisempaa pienissä kuin suurissa kunnissa tai kaupungeissa. Vain harvoissa kaupungeissa toteutui se, että nuori olisi saanut täysin ilmaisen ehkäisyn tiettyyn ikään asti. Yleensä ilmaiseksi sai ensimmäisen (tietyn) ehkäisyn tietyksi ajaksi.

Johtopäätökset: Hyvin toimiva koulu- ja opiskeluterveydenhuolto on nuorten sosiaali- ja terveyspalvelujen peruslähtökohta. Koska osa nuorista on näiden palvelujen ulkopuolella eivätkä nämä palvelut nykyisellään kata kaikkia nuorten tarvitsemia palveluja, tarvitaan nuorten palvelujen kehittämistä laaja-alaiseksi kokonaisuudeksi. Palveluja tulisi olla tarjolla nuorisolähtöisesti, monipuolisesti ja –ammattillisesti, helposti, nopeasti, maksutta ja ilman leimautumisen pelkoa. Ikärajojen tulisi olla selkeät ja palvelujen helposti netissäkin löydettävissä. Tulevaisuudessa olisi hyvää päästä eroon nykyisestä palvelujen pirstaleisuudesta sekä siitä, että nuoret ovat epätasa-arvoisessa asemassa sen perusteella, missä he asuvat tai opiskelevat.

Avainsanat: Matalan kynnyksen palvelut, nuorten palvelut, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto, nuorisovastaanotto, nuorisokeskus, nuorisoneuvola, Ohjaamo, perhekeskus, seksuaali- ja lisääntymisterveys, raskauden ehkäisy, ehkäisyn ilmaisjakelu

Sammandrag

Leila Hammarberg, Reija Klemetti. Modeller för ordnande av tjänster för unga i Fastlandsfinland. Rapport över intervjuer per telefon. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Diskussionsunderlag 34/2016. 66 sidor. Helsingfors 2016.

ISBN 978-952-302-750-3 (nätpublikation)

Bakgrund: Tjänster för unga borde vara lättillgängliga och godkända av de unga själva. Tjänster som är riktade till unga ordnas på väldigt många olika sätt i Finland. Därför är det svårt att få en övergripande bild av hur social- och hälsovårdstjänster för unga ordnats i Finland och erfarenheterna av olika tjänster.

Syfte och mål: Syftet med utredningen är att ge en bild av de olika sätten att ordna tjänster för unga och via tjänster som valda kommunerna tillhandahåller presentera modeller för tjänster som ska ordnas för unga. Ett ytterligare mål är att utreda hur tjänster inom sexuell och reproduktiv hälsa för unga ordnas och deras möjligheter att få avgiftsfria preventivmedel.

Genomförande: Utifrån ett snöbollsurval intervjuade en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvård per telefon företrädare för 111 kommuner eller städer mellan november 2015 och maj 2016. Kommunerna delades in i stora (N= 21) och små (N=90) kommuner utifrån antalet invånare på så sätt att kommuner med över 50 000 invånare definierades som stora kommuner. En del kommuner hörde till samkommuner. Åldern för en ung person definierades inte i utredningen, utan åldersgränserna var beroende av tjänsterna för unga. Utredningens teman var skol- och studerandehälsovårdstjänster, mentalvårdstjänster, missbrukartjänster, tjänster inom sexuell och reproduktiv hälsa, näring och motion samt socialtjänster. Därtill ställdes frågor om eventuella åldersgränser för tjänsterna, öppettider, placering, kostnaderna för tjänsterna för unga och de yrkesutbildade personer som var nåbara inom ramen för tjänsterna.

Resultat: Tjänster för unga ordnas i huvudsak som en del av skol- eller studerandehälsovården eller kommunens eller stadens social- och hälsovårdstjänster. Dessutom förekom många olika separata tjänster eller tjänstehelheter för unga. Ofta saknades information om vem som bar det övergripande ansvaret för ungas ärenden. I många fall var tjänsterna fragmenterade, telefontiden kort och linjerna anhopade och elektronisk tidsbokning utnyttjades inte ännu i hög grad. Åldersgränserna i tjänsterna för unga varierade. Separata tjänster riktade till unga bestod av bl.a. ungdomsrådgivningar, ungdomshus (också för barn), ungdomsmottagningar, ungdomsstationer och ungdomscentraler. Modellerna för tjänsterna för unga kan grovt delas in i fyra modeller: den sedvanliga modellen, Ohjaamo-modellen, familjecentralmodellen och en diversemodell. Kortvarig avgiftsfri distribution av preventivmedel (3 mån. och i huvudsak piller) erbjöds i så gott som alla kommuner eller städer som omfattades av undersökningen. Vad gäller längre utdelning av gratis preventivmedel varierade tiden och åldersgränserna. Gratis preventivmedel gavs längre i mindre kommuner jämfört med större kommuner och städer. Enbart få städer gav helt avgiftsfritt preventivmedel till unga upp till en viss ålder. I allmänhet var det första preventivmedlet (ett visst sådant) avgiftsfritt för en viss tid.

Slutsatser: En välfungerande skol- och studerandehälsovård är utgångspunkten för social- och hälsovårdstjänster för unga. Eftersom en del av de unga står utanför dessa tjänster och dessa tjänster inte för närvarande täcker alla tjänster som unga behöver, finns det ett behov av utveckla tjänster för unga till en omfattande helhet. Tjänster borde stå till förfogande på ett ungdomsorienterat, mångsidigt, professionellt, enkelt, och snabbt sätt samt avgiftsfritt. Dessutom borde inte unga personer som anlitar tjänster känna sig rädda för att bli stämplade. Åldersgränserna borde vara tydliga och tjänsterna enkla att hitta också på webben. I framtiden finns det skäl att undanröja den nuvarande fragmenteringen av tjänsterna och den ojämlika ställningen för unga beroende på var de bor eller studerar.

Nyckelord: Lågtröskeltjänster, tjänster för unga, skol- och studerandehälsovård, ungdomsmottagning, ungdomscentral, ungdomsrådgivning, Ohjaamo, familjecentral, sexuell och reproduktiv hälsa, antikonception, gratis distribution av preventivmedel

Abstract

Leila Hammarberg, Reija Klemetti. Models for the organisation of services for young people on the Finnish mainland. Report based on telephone interviews. National Institute for Health and Welfare (THL). Discussion paper 34/2016. 66 pages. Helsinki 2016. ISBN 978-952-302-750-3 (online)

Background: Youth services should be easily accessible and of a type accepted by young people. Such services are arranged in very many ways in Finland. This makes it difficult to gain an overall picture of how social welfare and health care services for young people are arranged in Finland, and of experiences of such services.

Purpose and objectives: The purpose of this study is create a picture of the different ways in which youth services are organised and, on the basis of selected municipal services, to present various models of such services. Another aim is to examine the organisation of sexual and reproductive health services for youths, and young people's possibilities of obtaining free contraception.

Implementation: By means of snowball sampling, a health professional interviewed 111 municipal or city representatives by telephone in the period November 2015 – May 2016. Based on their populations, the municipalities were divided into large municipalities (N=21) and small ones (N=90), with large municipalities being defined as those with more than 50,000 inhabitants. Some of the municipalities were part of federations of municipalities. The study did not define the age of young people, but age limits formed part of the services aimed at youths. The themes of the study were school and student health services, mental health services, substance abuse services, sexual and reproductive health services, nutrition and exercise, and social services. In addition, we enquired about the possible age limits, opening hours and location of services, any costs for young people who use them, and the professionals accessible via the services.

Findings: Youth services were mainly organised as part of school or student health services, or municipal or city social and health care services. There were many separate youth services or combined services in addition to these. In many cases, information was lacking on who had overall responsibility for youth affairs. Services were often fragmented, phone call times were short and 'lines' congested, and electronic appointments were not yet in wide use. Age limits varied between youth services. Services separately designated for young people included youth clinics, youths' (and children's) houses, youth reception centres, youth stations and youth centres. Roughly speaking, youth service models can be divided into four: the traditional model, the One-Stop-Guidance-Centre model (Ohjaamo), the family centre model and a mixed model. Short-term, free contraception (3 months, mainly the contraceptive pill) was offered in almost all of the municipalities or cities. The time and age limits for longer-term, free contraception varied. Free contraception was available for longer periods in the smaller municipalities and towns. Only a small number of cities provided fully free contraception up to a certain age. In general, only initial contraception (of a certain kind) was free, for a certain period.

Conclusions: A well-functioning school and student health care service forms the basis of social and health care services for young people. Since some youths are not covered by these services – which do not currently include all of the services young people need – youth services should be developed into a wide-ranging, comprehensive set of services. Services should be provided on a youth-centred, versatile and professional basis – easily, quickly, free-of-charge and without fear of stigma. The age limits should be clear and services should be easy to find on the Internet. In the future, it would be best if the currently fragmented nature of youth services and the fact that young people are in an unequal position – depending on where they live or study – were remedied.

Keywords: Low-threshold services, youth services, school and student health care, youth reception centre, youth centre, youth clinic, One-Stop-Guidance-Centre (Ohjaamo), family centre, sexual and reproductive health, contraception, free contraception.

Sisällys

Lukijalle.....	3
Tiivistelmä.....	4
Sammandrag.....	5
Abstract.....	6
1. Johdanto.....	9
2. Selvityksen tausta.....	14
3. Selvityksen tarkoitus ja tavoitteet.....	16
4. Selvityksen toteutus.....	17
5. Selvityksen tulokset.....	18
5.1 Nuorten palvelujen järjestämisen malleja suurissa kunnissa.....	18
5.1.1 Matalan kynnyksen monialaisia, maksuttomia palveluja.....	19
5.1.2 Maksuttomia, matalan kynnyksen psykososiaalisia palveluja.....	24
5.1.3 Tieto-, neuvonta- ja verkkopalvelua.....	27
5.1.4 Nuorille soveltuvia muita matalan kynnyksen palveluja.....	29
5.1.5 Esimerkkejä seksuaaliterveys- ja raskauden ehkäisy palveluista.....	34
5.1.6 Ehkäisyn ilmaisjakelu.....	35
5.2 Nuorten vastaanottojen malleja pienissä kunnissa.....	37
5.2.1 Matalan kynnyksen palveluja.....	37
5.2.2 Psykososiaalisia palveluja pienissä kunnissa.....	39
5.2.3 Tieto, neuvonta- ja verkkopalveluja.....	41
5.2.4 Muita nuorille soveltuvia matalan kynnyksen palveluja.....	41
5.2.5 Seksuaaliterveyspalveluja ja ehkäisyn ilmaisjakelu.....	47
5.2.6 Ehkäisyn aloituspaikat.....	48
6. Pohdinta.....	49
6.1 Yhteenveto.....	49
6.2 Pohdintaa selvityksen haasteista.....	50
6.3 Pohdintaa selvityksen havainnoista.....	51
6.4 Johtopäätökset.....	53
Lähteet.....	65

1. Johdanto

Vuoden 2014 lopussa 15–24-vuotiaita nuoria oli Suomessa 640 387 ja 25–29-vuotiaita 342 528.¹ Valtaosa nuorista opiskelee itselleen jonkin ammatin ja siirtyy työelämään. Vuosina 2008–2014 työelämän ja opiskelun ulkopuolella olevien 15–24-vuotiaiden nuorten osuus on vaihdellut kaikista saman ikäisistä nuorista kahdeksan ja kymmenen prosentin välillä. Vuonna 2014 noin 64 000 nuorta eli 10 prosenttia ikäluokasta ei ollut työssä, koulutuksessa eikä asevelvollisuutta suorittamassa.¹ Osa heistä oli työttömänä, osa hoiti lapsiaan kotona ja osalla oli pitkäaikainen sairaus tai siitä johtuva työkyvyttömyyseläke. Työelämän ja opiskelun sekä varusmiespalveluksen ulkopuolella olevat nuoret koostuvat siis useista erilaisista ryhmistä.¹ Joka neljäs vuosi Valtioneuvosto hyväksyy lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman (LANUKE), joka sisältää nuorisolain (27.1.2006/72) mukaisesti tavoitteet alle 29-vuotiaiden kasvu- ja elinolojen parantamiseksi. Vuosina 2012–2015 ohjelman kärkiteemat olivat lasten- ja nuorten osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjenhallinta.

Nuorisobarometrin 2015 mukaan 15–29-vuotiaat Suomessa asuvat nuoret itse ovat yleisesti ottaen asenteilla 4–10 tyytyväisiä elämäänsä (tytöt 8,4; pojat 8,5).² Nuorten tyytyväisyyden yksi kivijalka oli optimismi. Heistä 98 prosenttia uskoi 10 vuoden kuluttua olevansa töissä ja 94 prosenttia tulewansa hyvin toimeen taloudellisesti.² Jotta nuorten unelmalla olisi mahdollisuus toteutua, on valtio ryhtynyt nuorten työllisyys- ja koulutusmahdollisuuksia edistäviin toimiin.

Nuorisotakuu

Nuorisotakuu on 1.1.2013 voimaan astunut valtakunnallinen kärkihanke. Se sisältää työllisyystakuun, koulutustakuun, etsivän nuorisotyön, työpajatoiminnan ja nuorten aikuisten osaamissuunnitelman. Nuorisotakuun tavoitteena on tarjota alle 25-vuotiaille sekä alle 30-vuotiaille vastavalmistuneille koulutus-, työkokeilu-, työpaja-, kuntoutus- tai työpaikka kolmen kuukauden sisällä siitä, kun he ovat ilmoittautuneet työttömäksi. Tavoitteena on lisätä myös nuorten osallisuutta omien asioidensa hoitamisessa ja yhteiskunnan toiminnassa.³

Valtiovarainministeriön nuorisotakuuta koskevan kuntakokeilun (vuosina 2015–2016) tarkoituksena on saada prosessit asiakaslähtöisiksi ja toimiviksi sekä parantaa tiedonkulkua ja yhteistoimintaa kokeiluun osallistuvien viranomaisten välillä. Nuorten toivotaan saavan tarvitsemansa palvelut tehokkaana kokonaisuutena. Nuorisotakuun kuntakokeiluun osallistuvat Forssa, Helsinki, Joensuu, Jyväskylä, Järvenpää, Hyvinkää, Kerava, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen, Sipoo, Tuusula, Kouvola, Lahti, Lappeenranta-Imatra-Lemi-Luumäki-Savitaipale-Taipalsaari-Parikkala-Rautjärvi-Ruokolahti-kuntayhtymä, Oulu, Rovaniemi ja Vantaa.³

Nuorisotakuun malli toimii Public-Private-People-Partnership (PPPP) –periaatteella. Tämä tarkoittaa nuorten ja eri sektorien; julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin, välistä yhteistyötä. Nuorisotakuun toimeenpanoa arvioineissa tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota erityisesti sosiaali- ja terveystalouden riittämättömyyteen.⁴ Nuorten ammatilliseen kuntoutukseen pääsyn kriteerejä lievennettiin vuonna 2014. Sosiaali- ja terveystalouden laki vuonna 2015 toi nuorten sosiaalipalveluihin parannuksia. Nuori sai esimerkiksi hänelle nimetyn omatyöntekijän. Vuoden 2015 aikana käynnistyi nuorten palveluita tukemaan myös nuorisotakuussa kehitetty yhden oven palvelupisteiden, ”Ohjaamoiden”, verkosto monilla paikkakunnilla.⁴

¹ Työllisyys ja työttömyys 2014.

² Myllyniemi, S. 2015.

³ Nuorisotakuu -työryhmän loppuraportti 2016.

⁴ Ervamaa, S. 2014.

Nuorisotakuu-työryhmän jatkosuositukset

Nuorisotakuu-työryhmä suosittelee, että jatkossa nuorten sosiaali- ja terveystalveluiden saatavuus liitettäisiin entistä selkeämmin mukaan nuorisotakuuseen. Koska nuoret haluavat henkilökohtaista ohjausta, työryhmä suosittelee, että taattaisiin resurssit, jotka mahdollistavat nuoren ja nuorta palvelevan ammattilaisen tapamisen kasvokkain. Nuorisotakuun sisältämät toimenpiteet tulisi integroida tiiviisti osaksi eri viranomaisten perustoimintaa ja -palveluita. Palvelujen tulisi perustua lapsen tai nuoren tarpeisiin ja elämäntilanteeseen. Henkilökohtaisen ohjauksen, tuen- ja matalan kynnyksen palvelujen saatavuus tulisi varmistaa tasapuolisesti maan eri osissa. Yli 7000 asunnottomasta henkilöstä miltei joka neljäs oli alle 25-vuotias vuonna 2014.³ Oma koti on olennainen asia nuoren hyvinvointia ajatellen.

Nuorisolain mukaan kunnassa on oltava nuorten ohjaus- ja palveluverkosto, joka suunnittelee ja panee toimeen paikallisviranomaisten monialaisen yhteistyön tuloksia. Verkostoon kuuluvat opetus-, nuoriso- ja sosiaali- ja terveystoimen sekä työ- ja poliisihallinnon edustajat. Verkostoon voi myös kuulua puolustushallinnon ja muiden viranomaisten edustajia. Nuorisotakuu-työryhmä ehdottaa, että kuntien viranomaisille menevää informaatio-ohjausta nuorten ohjaus- ja palveluverkoston osallistumisesta yhtenäistetään. Verkosto toimii vuorovaikutuksessa nuorten palveluja tuottavien yhteisöjen kanssa. Se voi olla myös usean kunnan yhteinen. Monessa kunnassa nuorten ohjaus- ja palveluverkoston on tärkeä rooli nuorisotakuun toteuttamisessa. Verkosto ei käsittele yksittäistä nuorta koskevia asioita, vaan sen tehtävänä Nuorisolain mukaan on: 1) koota tietoja nuorten kasvu- ja elinoloista sekä arvioida niiden pohjalta nuorten tilannetta paikallisen päätöksenteon ja suunnitelmien tueksi; 2) edistää nuorille suunnattujen palvelujen yhteensovittamista ja vaikuttavuutta tavoitteena palvelujen riittävyys, laadukkuus ja saavutettavuus; 3) suunnitella ja tehostaa yhteisiä menettelytapoja nuorten palveluihin ohjautumiseksi ja tarvittaessa palvelusta toiseen siirtymiseksi; sekä 4) edistää nuorten palveluiden järjestämiseen liittyvän tietojen vaihdon sujuvuutta suunnitteleamalla yhteisiä menettelytapoja viranomaisten kesken. Verkostot ovat seuranneet nuorille suunnattujen palvelujen riittävyttä, saavutettavuutta, oikea-aikaisuutta, osuvuutta ja vaikuttavuutta. Ne ovat kehittäneet uusia menettelytapoja palveluihin ohjautumisen ja yhteistyön tehostamiseksi ja palvelusta toiseen siirtymiseksi joustavasti. Toimintaa tukemaan on otettu myös nuorten tieto- ja neuvontapalvelut.^{3 5}

Nuorisotakuu-kysely

Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä aluehallintovirastojen nuorisotoimet keräsivät 2015 valtakunnallisen työpajayhdistyksen avustuksella tietoja kuntien nuorten ohjaus- ja palveluverkoston toiminnasta. Kyselyn kattavuusprosentti kaikista Manner-Suomen kunnista oli 97. Kyselyn mukaan lakisääteisen nuorten ohjaus- ja palveluverkoston oli perustanut kevääseen 2015 mennessä 91% Manner-Suomen kunnista. Useasta verkostosta puuttui kuitenkin vielä edustus terveystoimesta, työhallinnosta ja poliisihallinnosta. Kyselyn mukaan vuonna 2014 paikallisia palveluita oli tehostettu monessa kunnassa parantamalla yhteistyötä toimialojen välillä ja kehittämällä uusia toimintamalleja. Palvelujen yhteensovittaminen oli tapahtunut esimerkiksi koulujen ja nuorisotyön välisen yhteistyön lisäämisellä. Vastausten perusteella etsivä nuorisotyö oli merkittävässä roolissa palveluiden yhteensovittamisessa. Vastaajat näkivät myös työpajatoiminnan roolin tärkeänä. Joissakin kunnissa oli perustettu palvelupisteitä, joissa oli tarjolla paljon erilaisia nuorille suunnattuja palveluita.⁶

Nuorisotakuun toteutus

Nuorisotakuun toteutusta ei ole koordinoitu valtakunnallisesti. Ervamaan tekemä selvitys osoittaa, että kunnat ovat sen toteutuksen suhteen hyvin eri vaiheissa.⁴ Nuorisotakuuseen sisältyy paljon erilaisia palvelumalleja ja lisää kehitetään koko ajan. Selvityksen mukaan kunnissa toivottiin nuorisotakuun koordinaation olevan vähintään alueellisella tasolla ja tiedon hyvistä käytännöistä suotiin leviävän. Kuntien tilanteet ovat kuitenkin aina erilaisia, joten myös kehittämistarpeet ja ratkaisumallit nuorisotakuun toteuttamisessa vaihtelevat. Selvityksen tulokset osoittavat, että hankkeeseen osallistuneissa kunnissa (Kerava, Lohja, Loviisa) nuorisotakuun toteuttaminen on suurelta osin onnistunut. Esimerkkeinä hyvin toimivista palveluista

selvitys mainitsee työpajatoiminnan, etsivän nuorisotyön sekä erilaiset nuorille yksilöllisistä ohjausta ja tukea antavat, heidän työllistymistään edistävät hankkeet.

Ohjaamo

Ohjaamot ovat nuorisotakuun alaisia matalan kynnyksen palvelupisteitä, joiden palvelut on suunnattu alle 30-vuotiaille. Toimintamalli rakentuu Ohjaamosta, jossa on monialaisesti eri hallinnon alojen peruspalveluja, sekä laajasta yhteistyöverkostosta. Toimintamalli kannustaa nuoria itse ottamaan yhteyttä Ohjaamoon oman tilanteensa selvittämiseksi. Tarkoituksena on edistää nuorten pääsyä koulutukseen ja työelämään. Ohjaamossa nuori saa henkilökohtaista neuvontaa, ohjausta ja tukea omista tarpeistaan lähtien. Yhteistyössä nuoren kanssa Ohjaamon työntekijät laativat suunnitelman sovittujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Ohjaamon palvelujen on tarkoitus olla nuoren tukena, kunnes hänen elämäntilanteensa ja jatkosuunnitelmansa selkiytyvät.

Ohjaamon yhteistyöverkoston kuuluu julkisia, yksityisiä, vapaaehtoistyötä tekeviä ja muita nuorten kanssa toimivia tahoja. Nuoret itse voivat esimerkiksi olla Ohjaamossa toteuttamassa vertaistukiryhmiä. Ohjaamon olisi tarkoitus tehostaa ja yksinkertaistaa nuorten palveluja sekä vähentää päällekkäistä toimintaa. Ohjaamo-toimintaa kehitetään Euroopan sosiaalirahaston osarahoituksella 2014–2020.³ Toimintamalli pyritään vakiinnuttamaan Suomeen.

Time Out! Aikalisä! Elämä raiteilleen –toimintamalli

Puolustusvoimilla on Time Out! Aikalisä! Elämä raiteilleen –toimintamalli, jonka tavoitteena on tukea nuorten miesten selviytymistä ja ennaltaehkäistä syrjäytymistä psykososiaalisen tuen avulla. Nuorille tarjotaan aktiivisesti tukea kutsunnoissa tai jos varusmies- tai siviilipalvelus keskeytyy. Kutsunanalaisia ohjaavat tehtävään koulutuksen saaneet ohjaajat. Tehtävä kuuluu yleensä ohjaajien perustyöhön kunnan nuoriso-, sosiaali- tai terveysalan ammattilaisena. Toimintamalli on käytössä laajasti, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL:n) mukaan jo miltei 300 kunnassa.⁷

Perhekeskukset

Osana Kaste-ohjelman Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja on kehitetty perhekeskuksia. Toiminnan lähtökohdaksi on ajatus, että lapset voivat hyvin, kun vanhemmilla on voimavaroja lapsistaan huolehtimiseen. Keskukset pyrkivätkin vahvistamaan vanhemmuutta. Perhekeskukset ovat paikkoja, joista löytyy monialaisesti erilaisia lapsiperheiden palveluja. Keskuksissa perheille palveluja voivat tarjota kunnan lisäksi esimerkiksi eri järjestöt, seurakunnat tai yksityinen sektori. Sote-uudistuksessa on tarkoitus kehittää perhekeskustoimintaa edelleen.⁸

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat

Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan, Nuoran väliarvion mukaan, lähes kaikissa kunnissa on nuorten ohjaus- ja palveluverkosto.⁸ Myös lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia oli tehty kunnissa kiitettävästi, joskaan ne eivät usein ole luettavissa, esimerkiksi internetin kautta. Nuora esittää toiveen, että lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia varten kunnat selvittäisivät entistä enemmän lasten ja nuorten omia mielenkiintoja hyvinvoinnistaan ja käyttämistään palveluista. Nuora ehdottaa myös, että kuntia ohjataan käyttämään lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia työvälineenä entistä laajemmin.⁸

⁴ Ervamaa, S. 2014.

⁵ Alanen ym., 2014

⁶ Opetus- ja kulttuuriministeriö.

⁷ Time Out! 2015.

⁸ Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta Nuora 2014.

Nuoran mukaan Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa vuosille 2012–2015 esitetyt tavoitteet ja kehittämistarpeet ovat edelleen ajankohtaisia. Kehittämisohjelman tavoitteet ja toimenpiteet kohdistuivat perheisiin ja 0–12-vuotiaisiin lapsiin. Nuora esitti, että kohderyhmä tulevassa ohjelmassa olisi nuorisolain ikärajan mukainen (< 29 -vuotias) ja, että ohjelmalla pyrittäisiin puuttumaan laaja-alaisesti lasten ja nuorten hyvinvoinnin epätasaiseen jakautumiseen.⁸

Nuorten palvelujen laki-, asetus- ja säädöspohjaa

Perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä.⁹ Kansanterveyslaki on terveyttä edistävä.¹⁰ Kansanterveystyön sisällöstä säädetään erikseen terveydenhuoltolaissa.¹¹ Laki velvoittaa kunnan mm. edistämään väestön terveyttä ja kaventamaan terveyseroja. Lain tarkoituksena on turvata kansalaisille tasavertaiset mahdollisuudet terveydenhuollon palveluihin. Lain mukaan kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista on vuosittain raportoitava hyvinvointikertomuksen muodossa. Asetus ”Neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta” tuli voimaan 1.7.2009.¹² Sen toimeenpanoa tukee soveltamisohje ”Neuvolatoiminta, koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto sekä ehkäisevä suun terveydenhuolto”.¹³ Uusi ”Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki” tuli voimaan 1.8.2014 ja on tuonut uusia tavoitteita edistää oppilaiden ja opiskelijoiden terveyttä ja hyvinvointia.¹⁴ Se edellyttää muun muassa ennaltaehkäisevän ja yhteisöllisen opiskeluhuollon toteutuvan kaikissa kouluissa ja oppilaitoksissa. Lastensuojelulaki puolestaan velvoittaa kuntia järjestämään lastensuojelun ja kehittämään sitä, sekä tekemään suunnitelman lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi.¹⁵ Nuorisolain avulla on muun muassa tarkoitus edistää nuorten kasvu- ja elinoloja.¹⁶ Tätä varten paikallisella tasolla tarvitaan viranomaisten yhteistyötä yli sektorirajojen.

Laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä (497/2003) velvoitti sosiaali- ja terveydenhuollon, työhallinnon ja opetushallinnon viranomaisia sekä Kansaneläkelaitosta tekemään paikallista, alueellista ja valtakunnallista yhteistyötä. Kyseisten viranomaisten tuli toimia yhteistyössä myös muiden kuntoutusta järjestävien yhteisöjen kanssa. Yhteistyön koordinoimiseksi kunnan alueella toimi moniammatillinen kuntoutuksen asiakasyhteistyöryhmä, joka auttoi asiakasta kuntoutusasioiden selvittelyssä. Nuoren kuntoutujan hyvinvoinnin edistäminen tapahtui sosiaalisen, lääkinnällisen, ammatillisen ja/tai kasvatuksellisen kuntoutuksen keinoin. Kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä annettu laki kumoutui 1.1.2015 ja nykyisin toimintamallina on työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu, joka koskee myös nuoria aikuisia.¹⁷ Mallissa työ- ja elinkeino-toimisto, Kansaneläkelaitos ja kunta arvioivat työttömän palvelutarpeet yhdessä. Tarjoamalla työttömälle hänen tarvitsemiaan työvoimapalveluja, sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja on tarkoitus edistää hänen työllistymistään.

Asetuksessa, laissa ja uusissa ohjeissa tarkoitettuna toiminnan tulee kattaa kunnan kaikki lapset ja nuoret, sekä kaikki erikseen määritellyn opiskeluterveydenhuollon piiriin kuuluvat opiskelijat oppivelvollisuuden päättymiseen saakka. Terveysneuvonnan ja terveystarkastusten tulee suunnitelmallisesti seurata lapsen, nuoren ja heidän perheidensä hyvinvointia ja terveyttä raskauden alusta opiskeluvaiheen loppuun saakka.

⁸ Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta Nuora 2014.

⁹ Suomen perustuslaki 2006.

¹⁰ Kansanterveyslaki 1972.

¹¹ Terveydenhuoltolaki 2010.

¹² Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 2009.

¹³ Asetuksen perustelut ja soveltamisohjeet 2009.

¹⁴ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013.

¹⁵ Lastensuojelulaki 2007.

¹⁶ Nuorisolaki 2006.

¹⁷ Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 2014.

Kansanterveyslaki määrää ehkäisyneuvonnan kuntien järjestämäksi toiminnaksi.¹⁰ Terveystieteiden tutkimuskeskus säätelee ja ohjaa alueiden ehkäisyneuvontaa¹¹ ja sosiaali- ja terveydenhuollon maksuista määrävän lain¹⁸ mukaan seksuaali- ja lisääntymispalvelut on tarjottava ilmaiseksi. Nuoruuden ikäraajat laeissa vaihtelevat, esimerkiksi nuorisolain mukaan alle 29-vuotias on nuori, lastensuojelulain mukaan nuori on 18–20-vuotias ja lapsi alle 18-vuotias.

Nuorisotyön valtakunnalliset kehittämis- ja palvelukeskukset

Opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämät toimijat nuorisotyön valtakunnallisiksi kehittämis- ja palvelukeskuksiksi, joita se tukee toiminta-avustuksilla, ovat:

Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry / Helsinki

Avartti säätiö / Helsinki ja Jyväskylä

Koordinaatti – Nuorten tieto- ja neuvontatyön kehittämiskeskus / Oulu

Lasten ja nuorten taidekeskus -säätiö / Hyvinkää

Nuoperi – Nuorisotyön perinnekeskus / Turku

Nuori kulttuuri säätiö / Helsinki

Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura ry / Helsinki

Preventiimi – valtakunnallinen nuorisoalan ehkäisevän päihdetyön osaamiskeskus / Humak Oy

Suomen Nuorisokeskusyhdistys ry / Helsinki

Sorin Sirkus ry / Tampere

TPY – Valtakunnallinen Työpajayhdistys ry / Helsinki

Ung Info – ruotsinkielinen nuorisotiedotuskeskus, Föreningen Luckan rf / Helsinki

Verke – verkkonuorisotyön valtakunnallinen kehittämiskeskus / Helsinki

Keskukset muodostavat nuorisotyön valtakunnallisen kehittämis- ja palvelurakenneverkoston ja kehittävät nuorisotyötä valtakunnallisesti. Palvelu- ja kehittämistoimintaa hoitavat myös nuorisolain perusteella tuetut valtakunnalliset nuorisotyön palvelujärjestöt sekä aluehallinnon nuorisotoimet elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksissa.¹⁹

Raportin sisältö

Tässä raportissa esitetään marraskuussa 2015 - toukokuussa 2016 puhelinhaastatteluina tehdyn nuorten palvelujen järjestämistä koskevan selvityksen tulokset. Raportin toisessa luvussa esitellään selvityksen taustaa. Kolmannessa luvussa avataan lyhyesti selvityksen tarkoitus ja tavoitteet. Neljännessä luvussa kerrotaan tarkemmin selvityksen toteutuksesta. Viidennessä luvussa raportoidaan selvityksen tulokset ja kuudennessa esitetään yhteenveto selvityksestä ja pohditaan eri mallien hyviä ja huonoja puolia sekä käyttökelpoisuutta.

¹⁰ Kansanterveyslaki 1972.

¹¹ Terveystieteiden tutkimuskeskus 2010.

¹⁸ Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 1992.

¹⁹ Nuorisotyön valtakunnalliset kehittämis- ja palvelukeskukset.

2. Selvityksen tausta

Nuorten palvelujen lähtökohtana tulisi olla helppo saavutettavuus.²⁰ Nuoren tulisi päästä palveluihin helposti eli palvelujen tulisi olla lähipalveluja tai saavutettavissa julkisilla liikennevälineillä. Niihin tulisi päästä mieluiten ilman ajanvarausta tai helposti toteutettavalla ajanvarauksella. Odotusaikaa ei pitäisi olla tai sen tulisi olla lyhyt. Palvelujen tulisi olla myös taloudellisesti saavutettavissa eli palvelujen tulisi olla edullisia tai mieluiten maksuttomia. Palvelujen tulisi vastata nuorten kysymyksiin ja tarpeisiin, ei toimia omilla (byrokratian) ehdoillaan. Palvelujen tulisi olla myös psykososiaalisesti saavutettavia eli nuorten itsensä hyväksymiä. Tämän lisäksi palvelujen tulisi olla sekä fyysisesti että tiedonsaannin osalta saavutettavia ja esteettömiä.

Vaikka Suomessa on ollut useita kulttuureita kuten romaneja, saamelaisia, tataareja ja juutalaisia vuosisatojen ajan, maahanmuutto on ollut vähäistä verrattuna muihin Euroopan maihin tai jopa Pohjoismaihin.²² Maailman pakolaiskriisi on kuitenkin vaikuttanut myös Suomeen. Vuonna 2015 Suomeen saapui sisäministeriön mukaan 32 476 turvapaikanhakijaa.²³ Valtaosa heistä on hedelmällisyysikäisiä (15–49-vuotiaita). Turvapaikanhakijoista osa saa turvapaikan, osa palaa kotimaahansa ja osa katoaa. Paperittomien asema suomalaisessa terveydenhuollossa on suurelta osin ratkaisematta. Myös heillä tulee olla pääsy terveydenhuoltoon, mukaan lukien seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut. Helsingin kaupunki on linjannut, että paperittomille henkilöille tarjotaan kiireellinen julkinen terveydenhoito samoilla ehdoilla kuin kuntalaisillekin.²⁶ Helsinki tarjoaa myös alle 18-vuotiaille ja raskaana oleville kaikki terveydenhuollon kuntatasoiset palvelut sekä erikoissairaanhoidon kuten helsinkiläisille. Paperittomilta ei peritä maksuja neuvoloissa ja terveysasemilla. Yhä monikulttuurisemmassa Suomessa nuorten palvelujen tulisi siis olla myös kulttuurisensitiivisiä. Palveluja tulisi saada omalla kielellä tai omalle kielelle tulkattuna.

Vuoden 2015 kouluterveyskyselyn mukaan seksuaaliterveyteen liittyvissä asiassa käynnin kouluterveydenhoitajalla tai lääkärillä koki vaikeaksi 15–16 prosenttia vastaajista (sekä peruskoulussa, lukiossa että ammatillisessa oppilaitoksessa).²¹ Kyselyssä ei selvitetty tarkemmin, mistä nuoren kokemana vaikeus johtui. Tärkeää olisi, että nuorten olisi helppo käydä vastaanotolla myös seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvissä asioissa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos päivitti Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman, ”Edistä, ehkäise, vaikuta”, vuosille 2014–2020.²² Toimintaohjelman tavoitteena on muun muassa, että nuorten seksuaaliterveyspalvelut ovat saatavissa ympärivuotisesti, sekä fyysisesti että psyykkisesti matalalla kynnyksellä, ilmaiseksi ja että niissä työskentelevät ammattilaiset osaavat toimia nuorten kanssa. Toimintaohjelman mukaan seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisessä on edelleen kehitettävää: nuorten seksuaaliterveystiedon tasoa ja ehkäisyn käyttöä tulisi parantaa, seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa ja häirintää nuorten arjessa vähentää ja 20–24-vuotiaiden raskaudenkeskeytysten määrää saada edelleen laskemaan.

Vuonna 2015 peruskoulun yläluokkalaisista 35 ja lukiolaisista ja ammattiin opiskelevista 33 prosenttia oli ollut viimeisimmässä yhdynnässään ilman ehkäisyä.²¹ Yleisin ehkäisymuoto oli kondomi. Kun peruskoulun tytöistä 38 prosenttia käytti hormonaalista ehkäisyä, luku nousi lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa jo yli 50 prosenttiin. Peruskoululaisista 41 prosenttia oli saanut lukuvuoden aikana ilmaisen kondomin koulusta, mutta 27 prosenttia ei ollut saanut opastusta sen käyttöön. Kouluterveyskyselyn mukaan kaikista vastanneista vain 3-5 prosenttia kokee kondomin käyttämisen vaikeaksi yhdynnässä, joten oletettavasti nuoret kokevat hallitsevansa asian. Jälkiehkäisyn käyttöä ei vuoden 2015 kouluterveyskyselyssä tiedusteltu.

²⁰ Sannisto T, 2010

²¹ Kouluterveyskysely 2015.

²² Edistä, ehkäise ja vaikuta -seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020.

²³ Maahanmuutto, 2016.

Raskaudenkeskeytyksiä tehtiin Suomessa kaikkiaan 9 779 vuonna 2014. Tämä tarkoittaa 8,5 keskeytystä jokaista tuhatta hedelmällisyysikäistä eli 15–49-vuotiasta naista kohden. Kokonaismäärä on ollut laskusuuntainen, mutta keskeytyksen toistuvasti kokevien osuus on kasvanut: 36 prosenttia naisista oli vuonna 2014 kokenut aiemman keskeytyksen. Heistä 12 prosenttia oli alle 20-vuotiaita. Raskaus keskeytettiin useimmiten sosiaalisten syiden perusteella (92,1%).²⁴

2000-luvulla alle 20-vuotiaiden nuorten keskeytysten määrä on vähentynyt ja se siis näkyy kokonaistilastoissakin.²⁴ Alle 20-vuotiaille raskaudenkeskeytyksiä tehtiin valtakunnallisesti 9,2 tuhatta ikäryhmään kuuluvaa kohden. Lapin sairaanhoitopiirissä tämä luku oli korkein 12,5. Myös Kainuun sairaanhoitopiirissä nuoret tekivät suhteessa paljon keskeytyksiä 11,4 aina tuhatta ikäryhmään kuuluvaa kohden. Vuoden 2014 tilaston mukaan pääkaupunkiseudulla kotikunnan mukaan tarkasteltuna keskeytysten määrä on vähentynyt vuodesta 2011; Helsingissä reilulla 2 prosentilla, Espoossa yli 6 prosentilla ja Vantaalla yli 13 prosentilla. Vuonna 2014 alle 20-vuotiaista raskauden keskeyttäneistä naisista oman ilmoituksensa mukaan noin 35 prosenttia ei ollut käyttänyt mitään ehkäisyä ja 50 prosenttia heistä ilmoitti käyttäneensä ehkäisynä kondomia. Eli riittävän ehkäisyn käytöllä hyvin moni raskauden keskeytyksistä olisi ehkäistävissä.

Vuonna 2014 tehtiin 20–24-vuotiaiden ikäryhmässä eniten eli 16,8 keskeytystä jokaista 1 000 vastaavan ikäistä naista kohden.²⁴ 2000-luvulla keskeytysten määrä laski kuitenkin myös 20–24 -vuotiailla.

Marraskuussa 2015 julkaistiin raskauden ehkäisyn käypä hoito -suositus, jossa myös nuoret on huomioitu.²⁵ Raskauden ehkäisy- ja muu seksuaaliterveysneuvonta kuuluvat valtioneuvoston asetuksen mukaan neuvolan ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluihin.¹² Käypä hoito -suosituksen mukaisesti Suomessa muutamat kunnat tai kaupungit tarjoavat maksutonta raskauden ehkäisyä nuorille ja synnytyksen jälkeen.²⁵

Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman mukaan koulun tai oppilaitoksen yhteydessä olevat nuorten seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut todennäköisesti edistävät seksuaali- ja lisääntymisterveyttä nuorten parissa.²² Kyseiset palvelut sopivatkin luontevasti koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoon, joka tavoittaa jokaisen oppilaitoksessa opiskelevan nuoren terveystarkastuksen yhteydessä. Ongelmia palveluiden saatavuudessa voi esiintyä kesäaikaan, kun koulut ovat pääsääntöisesti suljettuna. Palveluja tulisi olla saatavilla kaikkina vuodenaikoina. Toimintaohjelmassa on kiinnitetty huomiota myös siihen, miten taata helpposti tavoitettavat seksuaali- ja lisääntymisterveyden palvelut nuorille, jotka eivät opiskele.

Ruotsin moniammatillisilla nuorisovastaanotoilla nuori (12–25-vuotias) voi mennä kyseiselle vastaanotolle keskustelemaan itseään askarruttavista fyysisistä tai psykososiaalisista kysymyksistä, seksuaalisuus mukaan lukien.²² Palvelut toimivat ajanvarauksella ja niissä työskentelee monipuolisesti terveydenhuollon (mukaan lukien mielenterveys) ja sosiaali- ja ravitsemusalan ammattilaisia. Nuori voi saada apua yksittäiseltä ammattilaiselta, ammattilaisten muodostamalta tiimiltä tai osallistua ryhmämuotoiseen tukeen.

Vuonna 2013 Sosiaali- ja terveysministeriön Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan aloite ehdotti, että tulevilla sote-alueilla lasten, nuorten ja perheiden sosiaali- ja terveyspalvelut järjestettäisiin käyttäjien tarpeiden mukaan toiminnallisina, laajoina kokonaisuuksina.²⁶ Alle kouluikäisille, kouluikäisille ja opiskelukuikäisille, olisi kullekin omat palvelukokonaisuudet. Opiskelukuikäisten palveluihin nuoret olisivat oikeutettuja iän, ei opiskelupaikan, perusteella. Palvelut olisivat julkisia ja näin saavutettavissa tasapuolisesti

²⁴ Raskauden keskeytykset 2014.

²⁵ Raskauden ehkäisy Käypä hoito -suositus 2015.

¹² Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 2009.

²² Edistä, ehkäise ja vaikuta -seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020.

²⁶ Pelkonen ym. 2013

3. Selvityksen tarkoitus ja tavoitteet

Sekä Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan että seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman tavoitteena on nuorten palvelujen järjestäminen heidän tarpeidensa mukaan laajoina toiminnallisina kokonaisuuksina.^{22,25} Toimintaohjelmassa tavoitteeksi asetetaan muun muassa maksuttomat, ympärivuotiset raskauden ehkäisy- ja perhesuunnittelupalvelut, joissa on huomioitu asiakkaiden erityistarpeet (esimerkiksi nuoret, miehet, maahanmuuttajat). Nimenomaan nuoria ajatellen alle 20-vuotiaiden tulisi saada valitsemansa raskaudenehkäisy maksutta ja heidän tulisi päästä palvelujen piiriin viikon sisällä ajanvarauksesta. Kun nuori ostaa apteekista reseptivapaan jälkiehkäisyvalmisteeseen, toimintaohjelma painottaa, että apteekin tulisi ohjata heitä myös mahdollisesti tarvittavaan jatkohoitoon. Jatkohoitoa voi olla esimerkiksi keskustelu ammattilaisen kanssa jälkiehkäisyyn johtaneesta tilanteesta ja säännöllisen ehkäisyn aloittaminen, raskaustesti tai testaus seksitautien varalta.

Jotta nuorten palveluja voitaisiin kehittää laaja-alaisemmiksi kokonaisuuksiksi, tarvitaan tietoa siitä, miten nuorten palvelut on järjestetty. Koulu- ja opiskeluterveyden huollon palvelujen järjestäminen on säädelty laki- ja asetusperusteisesti ja niiden järjestämistä seurataan säännönmukaisesti, mutta muista nuorten palveluista ei ole kattavaa tietoa ja siksi kokonaiskuva nuorten palvelujen järjestämisestä Suomessa puuttuu.

Tämän selvityksen tarkoituksena on selvittää olemassa olevia nuorten palvelujen järjestämisen malleja ja kuvata mahdollisia hyvin toimivia malleja Manner-Suomessa. Lisäksi tavoitteena on selvittää nuorten seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelujen järjestämistä ja erityisesti mahdollisuutta saada maksuton raskauden ehkäisy.

4. Selvityksen toteutus

Haastattelut toteutettiin ajalla marraskuu 2015 - toukokuu 2016 puhelinhaastatteluina lumipallo-otannan periaatteita noudattaen. Kaiken kaikkiaan selvitettiin 111 kaupungin tai kunnan palveluita. Haastattelut tehtiin haastateltavien valitsemana ajankohtana ja ne kestivät noin 10–30 minuuttia. Haastattelijana toimi aina sama henkilö, koulutettu terveydenhuollon ammattilainen. Haastateltavat saattoivat edustaa kuntaa, kuntayhtymää tai palveluntuottajaa, jolta kunta ostaa kyseiset palvelut. Haastateltavien ammattinimikkeitä olivat muun muassa

- koulu- ja/tai opiskeluterveydenhuollon osastonhoitaja
- koulu- ja/tai opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitaja
- perhesuunnittelutoiminnan vastaava lääkäri
- terveysneuvonnan esimies
- erikoissairaanhoidaja
- yksilöohjaaja
- seksuaalineuvoja
- koulukuraattori
- kouluterveydenhuollon palveluvastaava
- neuvolatyön päällikkö
- terveydenhoitopalvelujen osastonhoitaja
- nuorisotyöntekijä
- hyvinvointineuvolan johtaja
- palveluesimies
- ylilääkäri
- asiantuntijaterveydenhoitaja
- nuorisoneuvolan terveydenhoitaja
- avoterveydenhuollon osastonhoitaja
- nuorisoaseman työntekijä
- johtava ohjaaja.

Kunnat jaettiin suuriin ja pieniin kuntiin asukasmäärän perusteella siten, että suuriksi kunniksi määriteltiin ne, joiden väestömäärä oli yli 50.000 asukasta.²⁷ Osa kunnista kuului kuntayhtymiin. Nuoren ikää ei selvityksessä määritelty, vaan ikärajat tulivat nuorille suunnattujen palvelujen mukaan. Selvityksen teemoja olivat koulu- ja opiskeluterveyshuollon palvelut, mielenterveyspalvelut, päihdepalvelut, seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut, ravitsemus ja liikunta sekä sosiaalipalvelut. Lisäksi kysyttiin palvelujen mahdollisista ikärajoista, aukioloajoista, sijainnista, palvelujen kustannuksista nuorille ja palveluissa tavoitettavissa ammattilaisista. (*Liite 1.*)

²⁷ Väestörekisterikeskus 2016.

5. Selvityksen tulokset

5.1 Nuorten palvelujen järjestämisen malleja suurissa kunnissa

Suurista kunnista selvityksessä oli mukana 21 kuntaa: Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Oulu, Turku, Jyväskylä, Lahti, Kuopio, Kouvola, Pori, Joensuu, Lappeenranta, Hämeenlinna, Vaasa, Rovaniemi, Seinäjoki, Mikkeli, Kotka, Salo ja Porvoo. Pääosin nuorten palvelut oli järjestetty perinteisesti osana koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa ja kaupungin sosiaali- ja terveyspalveluja. Erillisinä nuorille räätälöityinä palveluina tuli esiin jo aiemmin mainittu Ohjaamo-toiminta, nuorten ohjaus- ja neuvontapalvelut sekä päihde- ja mielenterveyspalvelut. Monialaisia ”saman oven takana” olevia, matalan kynnyksen nuorille suunnattuja palveluita oli hieman laskutavasta riippuen 6-7 selvityksessä mukana olleessa suuressa kaupungissa.

Seuraavissa kappaleissa palvelut on jaoteltu monialaisiin matalan kynnyksen palveluihin, nuorten psykososiaalisiin palveluihin, nuorten tieto- ja neuvontapalveluihin, muihin nuorille soveltuviin palveluihin ja nuorille räätälöityihin raskauden ehkäisy palveluihin. Palveluja ei ole eroteltu järjestävän tahon mukaan. Joissakin palveluissa on myös useita eri toiminta-alueita, joten ne sopisivat useammankin otsakkeen alle. Luettelo ei ole kaiken kattava, vaan lähinnä esimerkinomainen.

Monissa kunnissa siis esimerkiksi mielenterveys- ja päihdepalvelut oli nuorten kohdalla yhdistetty. Sosiaali- ja terveystoimi tekevätkin monesti yhteistyötä kyseisten ongelmien ehkäisyyn ja hoidon suhteen. Joissakin kunnissa päihdeiden käytön ja pelaamisen hallintaan sekä mielen hyvinvointiin tähtääviin palveluihin oli yhdistetty myös seksuaalisuuteen liittyviä palveluita. Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan kunnilla on koordinoitavaksi saada eri tahojen tuottamat ja päihde- ja mielenterveyspalvelut toimivaksi kokonaisuudeksi.²⁸ Mielenterveystyöstä on säädökset sekä terveydenhuoltolaissa että mielenterveyslaissa.^{11, 29} Lasten ja alle 23-vuotiaiden nuorten hoidon tarpeen arvioinnista ja hoidon järjestämisestä on olemassa määräajat. Kansaneläkelaitoksen tehtävänä mielenterveyskuntoutuksessa on täydentää (L 1326/2010) kuntien järjestämistä vastaavaa kuntoutusta. Kelalla on nuorten ja aikuisten (16 – 67-vuotiaat) kuntoutuspsykoterapi-an lakisääteinen järjestämistä vastuu (L 566/2005).

OHJAAMO - toiminta

Valtakunnallinen Ohjaamoverkosto on osa Nuorisotakuun toteuttamista. Se on työ- ja elinkeinoministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sosiaaliministeriön yhteishanke. Ohjaamossa kootaan fyysisesti lähellä useita nuorille kohdennettuja palveluita. Ohjaamo pyrkii ennaltaehkäisemään alle 30-vuotiaiden nuorten syrjäytymistä tarjoamalla erityisesti ilman työ- ja opiskelupaikkaa oleville nuorille yksilöllistä tukea ja ohjausta. Nuoren tilanne kartoitetaan ja sen jälkeen hänelle tarjotaan palveluja hänen tarpeensa huomioon ottaen, esimerkiksi opintoihin, työelämään tai kuntoutumiseen liittyen. Joissain Ohjaamoissa tai niiden välittömässä läheisyydessä on myös terveyden, seksuaaliterveyden, mielen hyvinvointiin ja päihdeasioihin liittyviä palveluja.

Ohjaamoja tai kiinnostusta Ohjaamo-toiminnan käynnistämiseen on kesäkuussa 2016 päivitetyn listan mukaan ainakin 39 paikkakunnalla.³⁰ Selvityksen suurista kunnista Ohjaamo-toimintaa oli tai se oli hankkeilla jo 17/21 kunnassa. Tilanne Ohjaamo-toiminnan suhteen on kuitenkin koko ajan elävä ja muuttuva.

¹¹ Terveydenhuoltolaki 2010.

²⁸ Mielenterveyspalvelut 2016.

²⁹ Mielenterveyslaki 1990.

³⁰ Tiittanen, M. 2016.

5.1.1 Matalan kynnyksen monialaisia, maksuttomia palveluja

Taulukossa 1 on kuvattu suurten kaupunkien saman katon alla olevia palveluja. Kuvauksissa on selvityksessä esiin tulleita toimijoita ja toimintamuotoja. Työtekijöiden lukumäärää taulukosta ei voi laskea, koska samalla nimikkeellä voi olla työssä useampikin työntekijä, mutta nuorelle tarjottavien palvelujen monipuolisuudesta saa jo hieman kuvaa. Ammattilaisten nimikkeet myös vaihtelevat laajalti palveluittain. Taulukossa muutamia nimikkeitä on yhdistelty. Taulukon jälkeen on kustakin palvelusta vielä lyhyt lisäkuvaus.

Taulukko 1. Suurten kaupunkien ”saman katon alla” olevia palveluja

	Oulu	Helsinki*	Turku*	Espoo*	Hämeenlinna	Tampere	Joensuu*	Rovaniemi*
Nuorisotyö/ohjaaja / -koordinaattori/ oma työntekijä	x	x	x	x		x	x	x
Etsivä-/erit. nuorisot.	x	x		x	(x)	x	x	
TE-palv. asiantuntija/ työvalmentaja, ura-, urasuunn., -ohjaaja	x	x	x	x		x	x	
Asiakasvastaava								x
Sosiaalityö/-ohjaaja /-terapeutti/sosionomi	x	x	x	x	(x)	x	x	x
Terveydenhoitaja	x		x		x		x	x
Psyk. sh /sair.hoit./ mielenterveystyönt.		x		x		x	x	x
Seksuaaliterapeutti			x					
Lääkäri		x		x	x		x	x
(Nuoriso)psykiatri							x	
Toimintaterapeutti	x							
Psykologi	x			x	x		x	x
Talous- ja velkaneuvoja				x		x		
Asumisneuvoja/ Kelan työntekijä				x		x		
Päihdetyöntekijä			x	x		x	x	
Opinto-ohjaaja				x				x
Kuntoutusohjaaja								x
Rikosseuraamusalan työntekijä						x		
Koulukuraattori	x						x	
Neuropsyk. valm.						x		
Projektipäällikkö, Muu hanketyönt.								x
Walk In mahdollisuus	x	x	x	x	x	x	x	x
Ryhmiä	x	x	x	x			x	
Verkkopalvelua	x		x	x	x	x	x	x
Laitteita käytössä	x		x			x	x	
Kahvila/ Välipalaa	x					x	x	
PC-Mediatila	x						x	

* Vamos Helsinki

* Turku: saman katon alla kaupungin, Vamoksen ja Ohjaamon palveluita.

* Espoo: saman katon alla kaupungin etsivä nuorisotyön, Vamoksen ja Ohjaamon palveluita

* Ohjaamo Joensuu, saman katon alla Nuorisokeskus Whisper

* Ohjaamo Rovaniemi (pilottivaihe), samassa osoitteessa alle 35-vuotiaiden perhesuunnittelu, opiskeluterveydenhuolto ja alle 22-vuotiaiden mielenterveyspalvelut

Palvelujen lisäkuvaus

Oulun Byströmin nuorten palvelut

Byströmin nuorten palvelut on suunnattu alle 30-vuotiaille nuorille Oulussa. Monialaisista palveluista saa yhden oven periaatteella erilaista henkilökohtaista neuvontaa ja tukea. Byströmin talosta ohjausta voi saada muun muassa työhön ja koulutukseen, arjen- ja elämänhallintaan, terveyteen, päihiteisiin, liikuntaan, vapaa-aikaan, kansainvälisyyteen, maahanmuuttoon, asumiseen ja talouteen liittyvissä asioissa. Byströmin talossa voi asioida paikan päällä, puhelimitse sekä verkossa. Byströmin nuorten palvelut toimivat arkipäivisin. Jotkut työntekijät ovat tavattavissa myös ilman ajanvarausta walk in – aikoina. Työtapoina ovat esimerkiksi nuoren kanssa tapaaminen kasvokkain tai verkossa, yhteistyö muiden toimijoiden kanssa, konsultaatiot, parityö, ryhmätoiminta tai jalkautuva työ. Etsivän nuorisotyön tekijöillä on koulutus myös kutsuntavelvollisille suunnattuun Time out! Aikalisä! -toimintaan.

Moniammatillisessa Byströmin chatissa ovat mukana esimerkiksi nuorisotyöntekijä, ammatinvalintapsykologi, terveydenhoitaja sekä koulukuraattori. Nuorten tieto- ja neuvontakeskus Nappi palvelee kasvotusten, puhelimitse ja Nettinappi.fi –verkkopalvelussa. Napissa voi käydä netissä, tulostaa, skannata ja ottaa kopioita veloitusetta. Napissa toimii myös Oulun kaupunginkirjaston Byströmin toimipiste, josta voit lainata kirjallisuutta ja muuta materiaalia.

Tiloissa nuorisojärjestöt ja -yhdistykset sekä nuoret itse voivat järjestää erilaisia nuorten tapahtumia, kuten konsertteja tai diskoja. Peli- ja mediatilassa järjestetään myös koulutuksia sekä tapahtumia, kuten verkkopeliturnauksia. Nuorille on myös erilaisia infoja, teemapäiviä sekä toiminnallisia ryhmiä.

Vamos- palvelut

Vamos- palvelut käynnistyivät vuonna 2008 Helsingin Diakonissalaitoksen (HDL) aloitteesta. Vamos (Espoo, Kuopio, Lahti, Turku, Helsinki) on nuorille suunnattua toimintaa, jonka tarkoituksena on vahvistaa nuoren voimavaroja ja tukea häntä oman tulevaisuutensa rakentamisessa. Nuorta autetaan myös löytämään tarvitsemansa palvelut. Toiminta on nuorelle vapaaehtoista ja maksutonta eikä palveluun tarvitse lähetettä. Nuori määrittelee itse yhteistyön sisällön ja tavoitteet. Hänellä on Vamoksesta oma työntekijä, jolla on aikaa nuorelle ja kiinnostusta tutustua hänen tarpeisiinsa. Yksilötyön lisäksi nuorelle on tarjolla erilaisia toiminnallisia ryhmiä.⁵

Toiminnan rahoitus tulee useasta eri lähteestä, kuten opetus- ja kulttuuriministeriöltä, toiminnassa mukana olevilta kaupungeilta, ELY-keskukselta, aluehallintovirastolta, Raha-automaattiyhdistykseltä ja Euroopan sosiaalirahastolta. Lisäksi useassa toiminnossa on Diakonissalaitoksen säätiön omarahoitusosuutta.

Helsingissä Vamos toimii Herttoniemessä ja Sörnäisissä. Vamoksen etsivä nuorisotyö on tarkoitettu 16–29-vuotiaille, ilman koulutus- tai työpaikkaa oleville nuorille. Nuorille järjestetään kuntouttavaa työtoimintaa sekä ryhmätoimintana starttivalmennusta oman tulevaisuuden ”tien” löytämiseksi. Myös peruskoulun kesken jääneitä opintoja on mahdollisuus suorittaa. Helsingissä toimii myös toimintakeskus.

Vamos Espoo on suunnattu 16–29-vuotiaille Espoon seudun (Espoo, Kirkkonummi, Kauniainen) nuorille. Vamoksen palvelujen piiriin tulevalla nuorella on yleensä tavoitteena löytää oma väylänsä jatko-opintoihin tai työelämään. Espoon Vamoksen asiakkailla on mahdollisuus myös psykiatrisen sairaanhoitajan ja lääkärin palveluihin.³¹ Samassa talossa ja kerroksessa on myös Ohjaamo Espoon alle 30-vuotiaille nuorille suunnatut palvelut sekä Espoon etsivän nuorisotyön palvelut.

⁵ Alanen ym. 2014.

³¹ Helsingin Diakonissalaitos.

Kuopion Vamoksen vasta avatut palvelut Kuopion keskustassa on suunnattu 16–29-vuotiaille nuorille. Toimintamuotoina on yksilö- ja ryhmätoiminta. Samaan osoitteeseen on tarkoitus koota myös erilaisia kuntapalveluja.

Vamos Lahti on tarkoitettu 18–29-vuotiaille nuorille. Toimintamuotoina on yksilö- ja ryhmätoiminta. Lisäksi Vamos Lahti kehittää yhdessä Lahden kaupungin kanssa uusia malleja nuorille suunnattuihin palveluihin.

Turussa Vamoksen toiminta on suunnattu 12–29-vuotiaille nuorille. Toiminnalla pyritään ehkäisemään lasten ja nuorten syrjäytymistä. Vamos järjestää yksilö-, ryhmä- ja yhteisövalmennusta. Turun kaupunki ja Me-säätiö rahoittavat ja Helsingin Diakonissalaitos järjestää toiminnan. Jatkossa toiminnan on tarkoitus siirtyä kokonaan kaupungin rahoittamaksi. Vamoksen tilat ovat kävelykadulla keskeisellä paikalla. Samasta kerroksesta löytyy Turun Ohjaamo, jossa on muun muassa työllistymispalveluja sekä tieto- ja neuvontapalveluja alle 30-vuotiaille nuorille. Nuorilla on myös mahdollisuus käyttää maksutta skanneria, tulostinta, tietokonetta, puhelinta ja kopiokonetta.

Lisäksi tiloissa on kaupungin terveydenhuollon POP-in seksuaaliterveysvastaanotto alle 29-vuotiaille, päihdesairaanhoidaja ja sosiaalipalvelujen työntekijöiden palveluita, esimerkiksi päivystävä sosiaalityöntekijä. Seksuaaliterapeutin palveluihin tarvitaan ajanvaraus.

Vamos on yhteistyössä hyvinvointisosiologian professori Juho Saaren kanssa kerännyt määrällisen aineiston Vamos-nuorten subjektiivisesta hyvinvoinnista.⁵ Tutkimus on osa Saaren laajempaa tutkimuskokonaisuutta. Kyseessä oli haastattelututkimus, jossa haluttiin ennen kaikkea selvittää, miten nuoren hyvinvoinnin ja terveyden kokemukseen vaikuttavat henkilökohtaiset kokemukset. Tutkimusaineisto (n=120) kerättiin Vamoksen eri toiminnoista ja yksiköistä. Haastattelut suoritettiin vuoden 2013 touko-marraskuussa strukturoidun kyselylomakkeen avulla. Kyselyn vastaajista 48 oli miehiä, 71 naisia ja heidän ikänsä vaihteli 16 – 30 vuoden välillä. Yksi vastaaja ei ilmaissut sukupuoltaan. Tutkimuksessa selvisi, että Vamos-toiminta tavoittaa hyvin kaikkein heikoimmassa asemassa olevia nuoria. Nuorten sitoutumista omiin tavoitteisiinsa edistää se, että nuoret pystyvät itse arvostamaan itseään. Itsearvostus oli hyvinvoinnin keskeinen tekijä. Vamoksen työntekijöiden kokemus on, että nuoret tarvitsevat myös tunnetta siitä, että toinen ihminen välittää heistä ja arvostaa heitä.

Nuorten terveysneuvontapiste WALK IN Hämeenlinnassa

Terveysneuvontapiste on tarkoitettu 14–25-vuotiaille nuorille, jotka tarvitsevat tukea ja neuvontaa terveyteen, mielen hyvinvointiin, erilaisiin nuoren elämässä esiin nouseviin huoliin tai seksuaaliterveyteen liittyviin kysymyksiin. Terveystenhoitajan vastaanotolle voi nuori tulla ilman ajanvarausta walk in -aikana tai varata ajan puhelimitse. Terveysneuvontapisteelle nuoria ohjaavat myös muut kuntatoimijat sekä nuoren läheiset.

Terveysneuvontapiste toimii pääsääntöisesti virka-aikaan, mutta ajanvarauksessa ollaan joustavia. Terveysneuvontapisteellä ei ole jonoja, vaan nuori pääsee pisteeseen joko heti tai seuraavana päivänä. Psykologin vastaanotolle voi hakeutua terveydenhoitajan tai lääkärin ohjaamana. Lääkärin vastaanotolle terveydenhoitaja varaa ajan. Terveysneuvontapiste sijaitsee Hämeenlinnan pääterveysasemalla ja samassa paikassa työskentelee myös lastenneurologi. Pisteeseen jalkautuu muitakin työntekijöitä ajoittain, esimerkiksi sosiaalityöstä.

⁵ Alanen ym. 2014.

Toimipisteessä voidaan esimerkiksi antaa jälkiehkäisy, aloittaa hormonaalinen ehkäisy tai tehdä kutsuntatarkastus, ellei sitä ole tehty oppilaitoksessa. Terveysneuvontapiste on Puolustusvoimien Aikalisä- projektissa mukana. Etsivä nuorisotyö, Nuorisosasunnot tai Luotsi-säätiö voi tarjota nuorelle mahdollisuutta terveystapaamiseen terveysneuvontapisteellä. Pisteessä kokoontuu myös nuorten konsultaatiotiimi kerran kuukaudessa. Työntekijät tuovat tiimiin tiedot nuoresta hänen luvallaan. Konsultaatiotiimiin kuuluvat edustajat lastensuojelusta, psykiatri, psykologi, lääkäri sekä A-klinikan ja Kelan edustajat.

Nuorten talo, Tampere

Nuorten talo on 16–29-vuotiaille tarkoitettu palvelupiste, joka toimii tiistaisin ja torstaisin klo 12 - 16. Nuorten talolta saa ohjausta, neuvontaa ja tukea kuka tahansa tamperelainen nuori. Palvelussa voi hoitaa muun muassa asunto-, koulutus- ja työhönhakuun liittyviä asioita sekä myös muuhun arjen elämänhallintaan kuuluvia kysymyksiä.

Yleensä Etsivän työn työntekijät jalkautuvat sinne, missä nuoretkin ovat. Nuorten talolla he päivystävät sen aukioloaikoina. Kelan työntekijälle ja Tikaspajan työntekijälle ei myöskään tarvitse ajanvarausta. Kelan työntekijä auttaa Kelan etuisuuksiin liittyvissä asioissa. Tikaspajan työntekijä ohjaa ja neuvoo esimerkiksi ammatillisen tutkinnon täydentämiseen tai uravalintoihin liittyvissä asioissa. Nuorten asumisneuvonnan työntekijä on Nuorten talolla tiistai-iltapäivisin. Oppilaitosten edustajat ovat paikalla joka toinen viikko.

Mielenterveys- ja päihdepalveluiden sekä velkaneuvonnan työntekijät ottavat vastaan ajanvarauksella. Perheille ja pareille suunnattu perheterapeuttinen tukipalvelu toimii myös ajanvarauksella. Sosiaalityöntekijälle, psykiatriselle työntekijälle, nuorisosaseman päihdetyöntekijälle, rikosseuraamuslaitoksen työntekijälle, työ- ja elinkeinotoimiston asiantuntijalle, Nepsy-työntekijälle ja TYPA:n työntekijälle pääsee ilman ajanvarausta walk in -aikoina, mutta heille voi myös varata ajan halutessaan.

TYPA:n (= Tampereen kaupungin työllisyydenhoidon palveluyksikön) työntekijä tarjoaa ohjausta ja tietoa koulutus- ja ammatinvalinnassa. Nepsy-tukitiimi palvelee tamperelaisia alle 20-vuotiaita lapsia, nuoria ja heidän perheitään sekä heidän kanssaan työskenteleviä työntekijöitä neuropsykiatrisissa pulmatilanteissa. Tukitiimi tarjoaa ohjausta, konsultaatiota, luentoja ja koulutuksia. Rikosseuraamuslaitoksen työntekijältä nuori saa tietoa esimerkiksi oikeusprosesseihin liittyvissä asioissa. Nuorten käytössä on puhelin, tulostin, tietokone ja skanneri.

Joensuu, Ohjaamo

Joensuun ydinkeskustaan on vuoden 2016 alusta avautunut 16–29-vuotiaille nuorille suunnattu palvelukeskus, jonne on keskitetty erilaisia nuorten elämänhallintaa helpottavia palveluja. Palveluohjausta on ilman ajanvarausta walk in - aikoina. Työntekijöiden vastaanotoille on ajanvaraus, terveydenhoitajalle on myös sähköinen ajanvarausmahdollisuus. Palvelut ovat pääsääntöisesti maksuttomia, sosiaalipalveluihin mahdollisesti tarvitsee ulkopaikkakuntalainen maksusitoumuksen. Aukioloajoissa on liukumaa ja nuorten palvelukeskuksen alakerrassa nuorisotila, jossa palveluohjausta annetaan myös ilta-aikaan. Palvelukeskuksen alapuolella olevan nuorisokeskus Whisperin tiloihin on suunnitteilla jatkossa myös kaikille suunnattuja infotilaisuuksia ja ryhmiä vaihtuvin teemoin.

Rovaniemi, nuorten terveystalot

Perhesuunnittelu, opiskeluterveydenhuolto, alle 22-vuotiaiden mielenterveyspalvelut ja Rovaniemen Ohjaamon palvelut sijaitsevat samassa osoitteessa. Ehkäisyneuvontaa nuorille antavat sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhoitajat että perhesuunnitteluneuvolan terveydenhoitajat.

Perhesuunnittelun palvelut ovat suunnatut alle 35-vuotiaille. Terveystalot tarjoavat maksuttomia ja niihin on ajanvaraus. Tavoitteena on sekä naisen että miehen seksuaaliterveyden edistäminen. Perhesuunnitteluneuvolassa on ehkäisyyn liittyvää ilmaisjakelua ja sieltä saa ohjausta perhesuunnittelua ja ras-

kauden ehkäisyyn liittyviin asioihin. Perhesuunnittelulla on opiskeluterveydenhuollon kanssa yhteinen puhelinpalvelu.

Opiskeluterveydenhuollon palveluihin kuuluvat terveydenhoitajan ja lääkärin vastaanotot sekä nettivastaanotto. Terveydenhoitajan palvelut ovat maksuttomia. Sairauden hoitoon liittyvät lääkärikäynnit ovat maksullisia yli 18-vuotiaille. Terveydenhoitajan vastaanotolle nuori voi tulla halutessaan ohjausta tai neuvontaa omaan terveyteensä ja hyvinvointiinsa liittyen tai keskustella esimerkiksi mielen hyvinvointiin tai päihteiden käyttöön liittyvistä asioista. Jos nuori tuntee itsensä sairaaksi, hoidon tarpeen arvioon terveydenhoitajan vastaanotolle voi tulla aamuisin ilman ajanvaraustakin. Opiskeluterveydenhuollossa tehdään terveystarkastuksia, siellä on sairausvastaanottoa ja nuori saa matkailuun liittyvä terveysneuvontaa ja rokotuksia. Opiskelijoiden raskauden ehkäisyyn liittyvät asiat hoidetaan opiskeluterveydenhuollossa. Terveydenhoitajalta saa myös jälkiehkäisyä ja lähetteen seksitautitesteihin tai kotinäytepakkauksen testaukseen tarvittaessa.

Opiskeluterveydenhuollon nettivastaanotto

on terveydenhoitajapalvelu, joka on suunnattu Rovaniemellä opiskeleville nuorille. Palvelussa on salattu yhteys, jonka kautta opiskelija voi lähettää kysymyksiä oman oppilaitoksen terveydenhoitajalle. Palvelu on rinnastettavissa puhelinkontaktiin.

Lääkäripalvelut opiskelijalle Rovaniemellä tarjotaan opiskeluterveydenhuollossa tai terveyskeskuksen hoitotiimissä.

Nuorten Ohjaamo -hanke on käynnistynyt Rovaniemellä keväällä 2015 ja se on suunnattu alle 30 -vuotiaalle nuorille. Palveluperiaatteet ovat samat kuin muissakin Ohjaamoissa. Rovaniemellä on tällä hetkellä tieto-, neuvonta- ja yksilöohjauspalveluja. Yhteistyötä eri sidosryhmien kanssa ja palveluja kehitetään kaiken aikaa.

Nuorten mielenterveyspalveluista Nupista nuoret saavat apua ja tukea mielen hyvinvointiin liittyvissä kysymyksissä.

5.1.2 Maksuttomia, matalan kynnyksen psykososiaalisia palveluja

Taulukossa 2 on kuvattu joitakin suurten kaupunkien pääosin psykososiaaliseen tukemiseen keskittyneitä nuorten palveluja. Kuvaus on laadittu selvityksessä tulleiden tietojen pohjalta. Psykososiaalisen työn yksiköjä on useamminkin kunnissa. Työntekijöiden lukumäärää taulukosta ei voi laskea, koska samalla nimikkeellä on usein työssä useampikin työntekijä. Nuorelle tarjottavista palveluista se antaa kuitenkin osviittaa. Ammattilaisten nimikkeet vaihtelevat palveluittain. Taulukossa nimikkeitä on yhdistelty. Taulukon jälkeen on kustakin palvelusta vielä lyhyt lisäkuvaus.

Taulukko 2. Suurten kaupunkien psykososiaaliseen tukemiseen keskittyviä palveluja

	Pori	Espoo*	Lahti*	Jyväskylä	Vaasa	Vantaa	Lappeenranta
Nuorisotyö/-ohjaaja /-koordinaattori					x		
Etsivä työ/Erityisnuorisotyöntekijä				x			
Sosiaalityö/ -ohjaaja/-terapeutti ja/tai Sosionomi	x	x	x	x	x	x	x
Terveydenhoitaja	x		x	x			x
Seksuaalineuvoja							x
Psykiatrinen sairaanhoitaja/ Erikoissairanhoitaja	x	x	x 𐄂	x	x	x	x
Lääkäri		x		x	x		x
Perhetyöntekijä							x
(Nuoriso)psykiatri/Erikoislääkäri			𐄂		x	x	x
Lähihoitaja			𐄂				x
Psykoterapeutti						x	
Psykologi	x	x	𐄂		x	x	x
Yhteisöpedagogi			x				
Terapeutteja (puhe-, fysio-, toiminta-)							x
Koulukuraattori				x			
Toimistotyöntekijä/osastosihteeri					x		x
Walk In mahdollisuus		x		x	x	x	x
Ryhmiä			x		x		
Verkkopalvelua			x	x	x		x
Välipalamahdollisuus						x	

* Espoo, Nupoli

* Domino Lahti x, Nuorisovastaanotto 𐄂

Nuorten vastaanotto Porissa

Nuorten vastaanotto on tarkoitettu 13–22-vuotiaille nuorille. Nuori voi ottaa itse yhteyttä vastaanotolle tai hänet voidaan lähettää sinne. Vastaanotolle on puhelinajanvaraus. Palvelu on avoinna virka-aikaan. Palvelun tavoitteena on auttaa nuorta selvittämään ongelmansa ja pääsemään elämässä eteenpäin. Nuoren ongelmat voivat olla psykososiaalisia, liittyen esimerkiksi kehitykseen tai ihmissuhteisiin. Ongelmat voivat myös heijastua koulunkäyntiin. Ongelmallinen tilanne voi selvitä vastaanotolla tai nuori voidaan ohjata jatkohoitoon. Työskentelytapa vastaanotolla on moniammatillinen.

Espoon Nuorisopoliklinikka NUPOLI

Nupoli tarjoaa 13–22-vuotiaille nuorille ja heidän perheilleen arviota, ohjausta ja apua ongelmallisiin elämäntilanteisiin. Sieltä saa tukea ja keskusteluapua seksuaalisuuteen, mielenterveyteen, päihteiden käyttöön, pelaamiseen ja aikuiseksi kasvamiseen liittyvissä asioissa. Palvelu on auki virka-aikaan. Nupoli tekee tiivistä yhteistyötä nuorten perheiden, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon, lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon kanssa. Kun nuori ottaa yhteyttä ensimmäisen kerran, tilanne kartoitetaan ja jatkotyöskentelystä sovitaan. Työmuotoina ovat yksilö-, perhe- ja verkostotyöskentely, tarvittaessa työntekijät jalkautuvat. Jos tilanne ei Nupolissa selviä, nuori ohjataan jatkohoitoon.

Psykososiaalisen tuen yksikkö DOMINO Lahdessa

DOMINO on suunnattu 15–25-vuotiaille nuorille, jotka tarvitsevat tukea tai ohjausta päihteisiin, mielenterveyteen, tulevaisuuden suunnitteluun tai muuhun elämänhallintaan liittyvissä asioissa. Lähetettä ei tarvita, vaan nuori tai nuoren luvalla jokin muu toimija, voi ottaa yhteyttä palveluun. Dominoon varataan aika puhelimitse tai sähköisesti.

Työmuotoina on yksilö-, ryhmä- ja verkostotyö sekä jalkautuva työ. Nuoren verkosto voi koostua esimerkiksi hänen läheisistään ja huoltajistaan. Yhteistyötä tehdään muiden tahojen, kuten esimerkiksi viranomaisten kanssa. Dominon toiminnan tavoitteena on nuoren psyykkisen, fyysisen ja/tai sosiaalisen hyvinvoinnin parantuminen. Nuori ohjataan tarvittaessa myös muiden palveluiden piiriin.

Nuorisovastaanotto Lahdessa

Palvelee mielenterveysasioissa 13–18-vuotiaita ja päihdeasioissa 13–17-vuotiaita lahtelaisia ja Lahdessa opiskelevia nuoria. Nuoret ja heidän perheensä voivat ottaa yhteyttä ilman lähetettä, ajanvaraus palveluun tarvitaan. Nuorisovastaanotto on avoinna virasto-aikaan. Nuoren voimien ja kokonaistilanteen selvittelyyn ja hoidon suunnitteluun osallistuu moniammatillinen tiimi. Hoito suunnitellaan yhteistyössä nuoren kanssa ja edellyttää yleensä 1-5 käyntikertaa. Perheenjäsenten ja tukiverkoston osallistuminen tavallisesti parantaa hoidon tuloksia. Tarvittaessa nuori ohjataan jatkohoitoon.

Jyväskylän nuorisovastaanotto

Jyväskylässä nuorisovastaanotto on suunnattu 13–22-vuotiaille. Esimerkiksi, jos nuorella tai hänen läheisillään on huolta nuoren mielialaan, ihmissuhteiden toimivuuteen, päihteisiin tai seksuaalisuuteen liittyvistä asioista, voi nuorisovastaanotolle ottaa yhteyttä. Vastaanotolle voi varata ajan puhelimitse, tulla ilman varattua aikaa walk in -aikana tai ottaa yhteyttä nettisivuilta löytyvällä Ota yhteyttä -lomakkeella. Nuorisovastaanotolla tehdään yksilö- ja verkostotyötä sekä yhteistyötä kulloinkin tarvittavien tahojen kanssa. Nuorisovastaanotolla voi käydä niin kauan kuin nuori tavoitteeseensa pääsemiseksi tarvitsee. Nuorisovastaanotto on avoinna arkisin virasto-aikaan.

Nuorisoasema Klaara Vaasassa

Nuorisoasema Klaara tarjoaa palveluja 13–24-vuotiaiden mielenterveys-, päihde- ja elämäntilanteen ongelmien ennaltaehkäisyyn ja hoitoon. Palvelut on suunnattu vaasalaisille ja sopimuksesta myös muista kunnista tuleville nuorille ja heidän perheilleen. Klaara tarjoaa neuvontaa ja ohjausta (myös puhelimitse), yksilökeskusteluita nuorisoasemalla tai jalkautuen, toiminnallisia ja terapeuttisia ryhmiä sekä perhetapaamisia. Klaarasta saa myös terapiapalveluita. Klaarassa on moniammatillinen tiimi, työntekijät kuuluvat sosiaaliviraston psykososiaalisiin palveluihin. Työntekijät käyvät kouluilla ja osallistuvat erilaisiin tapahtumiin. Klaara on avoinna virka-aikaan. Yhteydenoton ja ajanvarauksen voi tehdä puhelimitse tai netissä. Klaaraan voi tulla myös nimettömänä ja ilman ajanvarausta, paikalla on aina päivystäjä. Yli 25-vuotiaita Vaasassa palvelee *Vaasan päihde- ja mielenterveyskeskus Horisontti*.

Vantaa, nuortenkeskus Nuppi

Nuppi tarjoaa psykososiaalista tukea, hoitoa ja ohjausta 13–21-vuotiaille nuorille päihde-, mielen hyvinvointi ja elämäntilanteen ongelmien ratkaisemiseksi. Lyhytkestoista neuvontaa ja ohjausta on mahdollista saada aina 24-vuotiaaksi. Nupissa nuorta palvelee moniammatillinen tiimi. Työtä tehdään myös nuorten verkostojen kanssa jalkautuen tarvittaessa. Toimintaan voi ottaa yhteyttä nuori itse tai joku muu nuoren luvalla. Nuori voi tulla palveluun yksin tai saattajan kanssa ja halutessaan hän saa Nupista myös pientä välipalaa.

Lasten ja nuorten talo, Lappeenranta

Lappeenrannan Lasten ja nuorten talo on Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden Eksoten toimintaa. Kuntayhtymään kuuluu yhdeksän kuntaa: Lappeenranta, Lemi, Luumäki, Imatra, Parikkala, Rautjärvi, Ruokolahti, Savitaipale ja Taipalsaari. Eksoten kaikki toimipisteet ovat kaikkien eteläkarjalaisten käytössä, riippumatta kotikunnasta.

Lappeenrannan Lasten ja nuorten talossa on matalalla kynnyksellä ilman lähetettä saavutettavissa paljon alle 18-vuotiaiden psykososiaalisia palveluita. Talosta löytyy noin 150, pääosin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaista, jotka tekevät tiivistä yhteistyötä keskenään. Nuori voi tulla suoraan talolle tai sopia tapaamisajan. Vastaanotolla nuoren tilanne kartoitetaan ja hänen (ja hänen perheensä) kanssaan keskustel-

laan. Muutama käyntikerta voi olla riittävä interventio. Jos pulma ei ratkea, nuori ohjataan jatkohoitoon. Lapsille ja nuorille on tarjolla päihde- ja mielenterveysongelmissa avohoitoa ja kuntoutusta, nuorten toimintaympäristöissä tapahtuvaa jalkautuvaa työtä ja osastohoitoa. Talossa toimii myös sairaalakoulu.

Jos lapsen kasvussa tai kehityksessä on huolta Lasten ja nuorten talossa voidaan tutkia asiaa. Lapsi tai nuori voi saada Talolta myös erilaisia kuntoutuspalveluita, kuten puhe-, toiminta- tai fysioterapiata. Alaikäisiä koskevilla rikosasioilla Talolla on myös heidän tarvitsemansa oikeusedustus.

Lasten ja nuorten vanhemmille ja sellaisiksi toivoville, talossa on tarjolla kasvatus- ja perheneuvontaa, perhetyötä, adoptioneuvontaa, lastenvalvojien palveluja, tukihenkilö- ja tukiperhetoimintaa sekä lapsiperheiden kotipalvelua.

Lappeenrannan Lasten ja nuorten talosta löytyy myös opiskeluterveyden avopalveluja, kuten vastaanotto ilman ajanvarausta. Opiskelijoita varten on terveydenhoitajan lisäksi psykiatrin sairaanhoitaja/ seksuaaliterapeuttia ja psykologi.

5.1.3 Tieto-, neuvonta- ja verkkopalvelua

Nuorisolain mukaan nuorten tieto- ja neuvontapalvelut ovat osa kunnan nuorisotyötä, joten nuorten tieto-, neuvonta- ja verkkopalveluja tuli selvityksessä esiin useita. Jotkut ovat kokonaisia portaaleja, kuten *PoInt - Nuorten portaali* Savon alueen nuorille. PoInt-verkostoon kuuluu 18 savolaista kuntaa. Portaalissa on esimerkiksi paikallisia tiedotteita, uutisia ja erilaisia tapahtumia. Lisäksi voi olla kuva- ja videogalleria, tietosivusto, kysy-vastaa -palvelu sekä blogi tai jokin muu ”juttu”-osio. Palveluja tuottavat sekä palvelun ylläpidosta vastaavat henkilöt, että nuoret itse.

Jotkut palvelut tarjoavat nuorille sekä henkilökohtaista tieto- ja neuvontapalvelua että verkkopalvelua. Esimerkiksi *JEESI – Nuorten tieto- ja neuvontapalvelu, Vantaa* palvelee 13–25-vuotiaita nuoria puhelimitse, kasvotusten, sähköpostitse sekä Facebookissa. Jotkut tieto- ja neuvontapalvelut toimivat esimerkiksi Ohjaamo-toiminnan yhteydessä, niin kuin on jo aiemmin tässä selvityksessä tullut esille. Yleisesti ottaen miltei kaikissa kunnissa toimi joko oma tai useiden kuntien ylläpitämä, nuorille suunnattu tieto- ja neuvontapalvelu ainakin verkon välityksellä.

Nuorten Palvelu ry oli järjestö, jossa oli muun toiminnan lisäksi ammatillista etsivää nuorisotyötä verkkovälitteisesti ja iltapainotteisesti. Etsivä nettityö päivystää maanantai-keskiviikko kello 20–23.30 ja se on tarkoitettu 15–25-vuotiaille. Elokuun puolivälissä päivystysajat muuttuvat sunnuntai-tiistai kello 20–23.30. Samalla tulee mahdolliseksi varata nettityöntekijöille tunnin mittainen yksilökeskustelu-aika verkossa.³²

Pelastakaa Lapset ry:n verkkopalvelut Suunta ja Netari

Pelastakaa Lapset ry, on järjestö, joka haluaa edistää lasten oikeuksien toteutumista sekä kotimaassa että kansainvälisesti. Yhdistys koordinoi muun muassa valtakunnallista nettinuorisotaloa, *Netaria*, jota rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Nettinuorisotalo on suunnattu kaikille nuorille. Netarissa työskentelevät nuorisotyön ammattilaiset Espoosta, Keravalta, Kuopiosta, Lappeenrannasta, Oulusta, Porista ja Vantaalta. Lisäksi mukana on myös Pelastakaa Lapset ry:n työntekijöitä sekä vapaaehtoisia aikuisia ja toisia nuoria apuohjaajina.³³

³² Nuorten palvelut ry.

³³ Pelastakaa Lapset ry.

Suunta on verkkomuotoinen, matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontapalvelu, joka on suunnattu kaikille 15–25-vuotiaille nuorille. Palvelun toivotaan omalta osaltaan ennaltaehkäisevän syrjäytymistä ja lisäävän nuorten elämänhallinnan mahdollisuuksia. Palvelu toimii virka-aikojen ulkopuolella. Yhteyden löytäjiin saa esimerkiksi Facebookin, anonyymin chatin tai nettilomakkeella jätetyn viestipyyntöä kautta. Työntekijät vastaavat aina, kun joku heistä on netissä. Suunta-ohjaajat voivat olla vapaaehtoisia tai palkattuja. Heillä on nuorten ohjaukseen tarvittava koulutus, usein he ovat esimerkiksi yhteisöpedagogeja.³³

Väestöliiton nuorten verkkopalvelut

Väestöliitto ry on asiantuntijajärjestö, jolla on useita, sekä maksullisia että maksuttomia toimintoja. Järjestö pyrkii toiminnallaan edistämään myös nuorten hyvinvointia. Väestöliitolla on nuorille suunnattuna netti-toimintana esimerkiksi alle 20-vuotiaiden kysymys-vastaus -palsta, anonyymi nettivastaanotto sekä neuvonta-chat. Palveluissa voi kysyä asiantuntijalta esimerkiksi omaan seksuaaliterveyteen liittyviä asioita. Vastauksen kysymykseensä nuori voi löytää myös Väestöliiton nuorten verkkosivuilta.³⁴

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Nuortennetti

Mannerheimin Lastensuojeluliitto on koko maan kattava kaikille avoin lasten hyvää elämänlaatua edistävä järjestö. Sillä on paljon erilaista toimintaa, muun muassa lasten ja nuorten puhelin, chatti ja netti. Netin tekemiseen osallistuvat nuoret itse ja aiheet ovat laajalti nuoren elämän eri osa-alueilta. Netin kautta voi myös lähettää nimettömänä henkilökohtaisen viestin, johon nuori saa MLL:n kouluttamalta vapaaehtoiselta aikuiselta vastauksen.³⁵

Riku Nuoret

Rikosuhripäivystyksellä on monenlaista toimintaa, jota tukee Oikeusministeriö ja Raha-automaattiyhdistys. Jos nuori joutuu tekemisiin rikosasioihin liittyvien asioiden ja kysymysten kanssa, rikosuhripäivystyksen nettipalveluista voi olla apua. Riku Nuorten sivuilta löytyy myös chat-mahdollisuus ja sinne voi jättää sähköisen yhteydenottopyynnön. Rikosuhripäivystyksellä on 29 palvelupistettä ympäri maata, joista nuori voi saada palvelua kasvotusten niin halutessaan. Palvelut ovat ilmaisia lukuun ottamatta sivulla ilmoitettuja puhelinmaksuja.³⁶

Mihi.fi Turun seudulla

Sivustolta 13–19-vuotias Turun seudulla asuva nuori löytää maksuttomia liikuntamahdollisuuksia. Palvelussa on mukana 11 kuntaa (Kaarina, Lieto, Masku, Mynämäki, Naantali, Nousiainen, Paimio, Raisio, Rusko, Sauvo ja Turku) ja nuori voi valita liikuntaa mistä tahansa kunnasta. Tarjolla on paljon eri liikuntalajeja, esimerkiksi parkour, sulkapallo, sähly ja taekwondo. Nuori saa MIHI-passin, jonka avulla pääsee mukaan toimintaan. Hanketta koordinoi Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry.

³³ Pelastakaa Lapset ry.

³⁴ Väestöliitto ry.

³⁵ Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

³⁶ Riku Nuoret.

5.1.4 Nuorille soveltuvia muita matalan kynnyksen palveluja

Suomen Punainen Risti, Nuorten turvatalot

Jos 12–21-vuotias nuori on ongelmallisessa tilanteessa, johon hän kokee tarvitsevansa ulkopuolista, aikuista apua, hän voi hakeutua Nuorten turvataloon. Turvatalot löytyvät Helsingistä, Espoosta, Tampereelta, Vantaalta ja Turusta. Kaikki Nuorten turvatalojen palvelut ovat nuorille maksuttomia eikä lähetettä tai ajanvarausta tarvita. Turvataloilla voi myös väliaikaisesti yöpyä. Turvatalojen henkilökunta yhdessä nuoren ja mahdollisesti asian selvittelyyn tarvittavan verkoston kanssa työstävät asiaa, kunnes nuori voi palata normaaliin päivärytmiin. Turvataloilla on myös kriisi- ja keskusteluapua verkossa. Turvatalotoiminnan rahoitus tulee Punaisen Ristin lahjoittajilta, Raha-automaattiyhdistykseltä ja turvatalojen kotikunnista.³⁷

Tukeva-työvalmennussäätiö

Tukeva-työvalmennussäätiö haluaa ennaltaehkäistä nuorten syrjäytymistä. Säätiöllä on kuntoutus- ja valmennuspalveluita sekä työpaja- ja palvelutoimintaa Kuopiossa, Siilinjärvellä, Juankoskella, Maaningalla, Tuusniemellä, Nilsiässä ja Leppävirralla.³⁸

Kuopiossa, Siilinjärvellä ja Leppävirralla nuorille suunnattua toimintaa on esimerkiksi Starttipaja. Se on kohdennettu 16–29-vuotiaille, jotka hyötyvät yksilöllisestä, toiminnallisesta valmennuksesta koulutus- tai työelämään kiinni päästäkseen. Etsivää nuorisotyötä Tukevalla on Siilinjärvellä ja Maaningalla. Etsivä nuorisotyö on tarvittaessa jalkautuvaa, 15–29-vuotiaiden nuorten kanssa tehtävää yhteistyötä. Työskentelyn tavoitteena on lisätä nuoren elämänhallintaa niin, että hänellä on mahdollisuus selkiyttää omia tulevaisuudensuunnitelmiaan. Tarvittaessa nuoren verkostoon kootaan muita yhteistyökumppaneita, joista ajatellaan nuoren hyötyvän tavoitteeseensa pääsemiseksi.³⁸

Tyttöjen Talot ja Poikien Talo

Tyttöjen Talo® on Kalliolan setlementtiin kuuluvan Kalliolan Nuoret ry:n rekisteröimä nimi. Tyttöjen Talot on Helsingissä, Kuopiossa, Oulussa, Tampereella, Turussa, Espoossa ja Rovaniemellä. Tyttöjen Talot ovat avoimia kaikille 10–28-vuotiaille tytöille ja nuorille naisille.³⁹ Niissä on monenlaista yksilö- ja ryhmätoimintaa paikkakunnasta riippuen. Toiminta on pääosin maksutonta, iltapainotteista ja ajanvarausta tai lähetettä ei tarvita. Taloon voi mennä esimerkiksi osallistumaan itselleen mukavaan toimintaan, viettämään aikaa tai vaikkapa seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Taloissa työskentelee ammattilaisia ja vapaaehtoisina on erilaisia aikuisia naisia. Tyttöjen Taloissa tehtävä työ on sukupuolisensitiivistä, sukupuoli nähdään voimavarana, Poikien Talo on siis erikseen. Tyttöjen ja Poikien Talo netissä on nimeltään e-Talo. Sekä Tyttöjen Talo, että Poikien Talo tarjoavat myös koulutus- ja konsultaatiopalveluita ammattilaisille.

Poikien talo on suunnattu 10–28-vuotiaille pojille ja nuorille miehille. Poikien Talot löytyvät Helsingistä ja Oulusta. Poikien Taloilla on kaikille avoimia tiloja ja (ryhmä)toimintaa. Sieltä voi varata myös yksilökeskusteluajan halutessaan. Keskustelun aiheet voivat vaihdella laajastikin, mutta voivat liittyä esimerkiksi poikana/miehenä olemisen pohtimiseen tai nuoren kokemaan seksuaaliseen kaltoinkohteluun. Työntekijät talolla ovat sosiaali- ja kasvatustalon koulutuksen omaavia ammattilaisia.⁴⁰

Miesten Kansalaistalo Mattila, Tampereella

Miesten Kansalaistalo Mattila on kaikenikäisille miehille suunnattu tapaamispaikka Tampereella. Se on Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamaa Setlementtiyhdistys Naapurin toimintaa. Tavoitteena on miesten hyvinvoinnin lisääminen yhdessä tekemällä ja keskustelemalla. Mattila on avoinna arki-iltapäivinä.⁴¹

³⁷ Suomen Punainen Risti.

³⁸ Tukeva valmennussäätiö.

³⁹ Tyttöjen Talo.

⁴⁰ Poikien Talo.

⁴¹ Miesten Kansalaistalo Mattila.

Perhekeskukset ja -asemat

Etenkin monissa selvityksen pienemmissä kunnissa oli perhekeskus, jossa oli monipuolisesti koottu ”saman katon alle” lapsiperheiden palveluita. Perhekeskukseen saattoi kuulua neuvolapalveluita, perhetyötä, lapsiperheiden kotipalvelua, perheneuvolaa, lastensuojelua ja esimerkiksi kouluterveydenhuollon palveluita. Lisäksi perhekeskuksessa saatiin järjestää erilaisia kerhoja ja vertais- tai muuta ryhmätoimintaa. Palveluissa ja toiminnoissa oli kuntakohtaisia eroja. Perhekeskukset toimivat yhteistyössä ympäröivän yhteiskunnan; järjestöjen, seurakuntien, yksityisen sektorin ja perheiden, kanssa. Tavoitteena on tuoda lapsiperheen tarvitsemat palvelut helposti perheen saavutettaviksi ja näin tukea perhettä ja vanhemmuutta. Perhekeskus ei ole rekisteröity nimi, joten tätä nimeä voi käyttää muunkinlainen kuin yllä kuvattu monialainen toiminta.

Suurista kunnista Rovaniemellä toimii perhepalvelukeskus, jossa toimii Perhetupa erilaisia tilaisuuksia ja vanhempien vertaistukimahdollisuuksia varten, avoin päiväkotikiukaan sekä äitiys- ja lastenneuvola. Keskus tarjoaa myös perhetyöntekijöiden, erityislastentarhanopettajan, psykiatrisen sairaanhoitajan sekä toiminta- ja fysioterapiapalveluita. Saman katon alla on myös perhesosiaalityö ja perheneuvola. Salon perhekeskus toimii lapsiperheiden tapaamispaikkana. Siellä on avoin päiväkotikiukaan sekä perhekahvila ja erilaista perheille suunnattua yhdistystoimintaa.

Perhepiste Nopea Tampereella

Perhepiste Nopea pyrkii puuttumaan nopeasti ja tiiviisti, kun esimerkiksi 7–17-vuotiaan lapsen tai nuoren ja hänen huoltajiensa välillä on kiistaa tai koulunkäynnin suhteen ongelmia. Nopea auttaa, jos esimerkiksi lapsen tai nuoren kotiintulo-ajoista ja vapaa-ajanviettotavoista on erimielisyyttä, koulunkäynti ei suju tai keskusteluyhteys kotona ei toimi. Perhepisteen ammattilaiset tapaavat perhettä muutaman kerran joko perheen kotona tai perhepisteen tiloissa ja puntaroivat tilannetta. He tukevat perheen vahvuuksia ja arvioivat jatkotuen tarvetta. Palvelu on perheille ilmainen ja perheet voivat ottaa yhteyttä palveluun itse tai jonkun muun ihmisen, esimerkiksi kouluterveydenhoitajan välityksellä.

Hyvinvointikeskukset ja -asemat

Joissakin kunnissa erilaisia kunnallisia palveluja oli koottu ”yhden katon alle” lähemmäs kuntalaisten hyvinvointikeskuksiksi. Niistä löytyi erilaisia perheiden tarvitsemia palveluita (esimerkiksi perhetyö, neuvola), kuntoutuspalveluita (esimerkiksi fysioterapia, puheterapia). Samassa osoitteessa oli sairaanhoitajan ja lääkärin vastaanottopalvelut, sekä useita erikoishoitajien (diabeteshoitaja, astma- ja reumahoitaja, geriatrinen hoitaja, Marevan-hoitaja) palveluita. Keskuksissa saattoi olla myös mielenterveys- ja päihdepalveluita, aikuissosiaalityön ja toimeentulotuen sekä ikäihmisten palveluita. Suurista kunnista hyvinvointikeskuksia oli Oulussa.

Palvelujen yhdistäminen Espoossa

Espoon kaupunki avasi elokuussa 2016 kauppakeskuksessa palvelutorin, jossa on tarjolla useita kuntalaisten tarvitsemia palveluita.⁴² Palvelutorilla on terveyden- ja sairaanhoidollisia palveluita, sinne muuttaa neuvolapalveluja ja terveysasema, joka on avoinna arkisin klo 8–18. Torille tulee myös mielenterveys- ja päihdepalvelujen vastaanotto- ja ryhmätoimintaa sekä laboratorio- ja kuvantamispalvelut. Kelan palvelupiste sekä yhteispalvelupiste täydentävät palveluita. Torille tulee myös nuorten tieto- ja neuvontapiste yES-BOx, jonka maksuttomat walk in - palvelut on suunnattu 13–29-vuotiaille espoolaisnuorille.

⁴² Espoon kaupunki 2016.

Espoon Palvelutorille siirtyy myös kirjasto, joka on jo aiemmin järjestänyt esimerkiksi Pop Up - kulttuurineuvolan ja sosiaalityöntekijöiden päivystys- sekä influenssarokotustoimintaa tiloissaan. Kirjaston yhteydessä on esiintymislava, musiikkistudio ja Paja, joissa voidaan järjestää erilaista käytännön tekemistä ja tapahtumia.⁴² Torille tulee myös kaikille avoin taiteen ja kulttuurin kohtaamispaikka, Kohtaamo. Tilassa vaihtuvat espoolaiset taide- ja kulttuuritoimijat järjestävät maksutonta toimintaa.

Hyvinvointipiste, Kouvola

Hyvinvointipiste on maksuton, ilman ajanvarausta toimiva palvelu kaikkien kuntalaisten itsehoidon tueksi. Hyvinvointipiste sijaitsee kauppakeskuksen yhteydessä. Sieltä saa henkilökohtaista terveys- ja liikuntaneuvontaa sekä erilaisia rokotuksia. Terveystenhoitaja voi tarvittaessa mitata verensokerin tai hemoglobiinin. InBody-kehonkoostumusmittaus on maksullinen. Verenpaineen asiakas voi mitata omatoimisesti. Tiistaisin pisteellä on fysioterapeutti, jolloin keskitytään enemmän liikuntaneuvontaan. Neljänä päivänä viikossa (maanantaisin, keskiviikkoisin, torstaisin ja perjantaisin) paikalla on terveydenhoitaja.

Hyvinvointipisteestä asiakkailta on mahdollisuus lainata liikuntavälineitä kahdeksi viikoksi kerrallaan. Sieltä löytyy käsipainoja, kävelysauvoja, tasapainolautoja, selättimiä, kahvakuulia, Gymstickejä, pilatesrullia, nilkkapainoja, askelmittareita, ranneharjoitusvälineitä, painohulavanteita sekä Bungypump-kävelysauvoja. Asiakkaat voivat varata maksutta myös esittelyseinän kuukaudeksi kerrallaan. Seinälle he voivat ripustaa näytteille esimerkiksi maalauksiaan. Hyvinvointipisteessä on tietoa myös kunnan muista palveluista sekä teemapäiviä, jolloin esimerkiksi järjestöt esittelevät toimintaansa.

Terve Kuopio -kioski

Kuopio -kioski on terveyskeskuksen toimipiste, joka tarjoaa maksutonta itsehoitoa edistävää palvelua ilman ajanvarausta. Terve Kuopio -kioski sijaitsee kauppakeskuksen yhteydessä ja on avoinna maanantaista perjantaihin. Kioskin palveluja voi käyttää halutessaan anonymisti. Oman terveyden parantamiseen asiakkaan käytössä on terveydenhoitajan, sairaanhoitajan ja fysioterapeutin palvelut sekä ravitsemussuunnittelijan konsultointimahdollisuus. Fysioterapiaa saa maksutta 1-3 käynnin verran ja tarvittaessa asiakasta ohjataan jatkopalveluiden löytämisessä. Terveyskioskilla on myös teemapäiviä, jolloin terveystioskissa vierailee eri alojen asiantuntijoita.

Lahden Terveyskioski

Lahden Terveyskioski tarjoaa maksuttomia hoitajatasoisia palveluja kuntalaisten itsehoidon edistämisen tueksi. Asiakkaita palvellaan ilman ajanvarausta kauppakeskuksen yhteydessä arkin. Terveyskioskista saa hoitajan kirjoittaman lyhyen sairauspoissaoloselvityksen flunssatapauksissa tai selviytyksen työnantajalle alle 10-vuotiaan lapsen sairastumisesta. Terveyskioskissa voidaan tehdä pieniä toimenpiteitä, kuten ompeleiden tai punkkien poistot ja antaa rokotuksia. Asiakas voi tehdä erilaisia testejä (diabetesriskiä mittaava testi, alkoholinkäyttöä, muistia ja masennusta mittaavat testit), mittauttaa verensokerinsa tai keuhkojensa iän. Kehonkoostumusmittaukseen Terveyskioskiin tarvitsee ajanvarauksen. Verenpaineen asiakas voi mitata itse. Hän saa hoitajalta tukea ja ohjausta tarpeensa mukaan, esimerkiksi painonhallintaan tai tupakoinnin lopettamiseen, sekä itsehoito-ohjeita. Hän voi lainata erilaisia liikuntaharjoitusvälineitä. Terveyskioskilla on myös teemapäiviä sekä erilaisia tapahtumia terveyteen ja hyvinvointiin liittyen.

⁴² Espoon kaupunki 2016.

Terveyspalvelukeskukset, Seinäjoki

Terveyspalvelukeskukset ovat terveydenhoitajavetoisia palvelukeskuksia, jossa opastetaan ja hoidetaan kaikenikäisiä kuntalaisia. Terveyspalvelukeskuksia on esimerkiksi Nurmossa, Peräseinäjoella ja Ylistarolla. Vastaanoitoille varataan aika joko sähköisesti tai puhelimitse. Terveyspalvelukeskukseen kuuluu laboratorio-, reseptien uusimis-, aikuisneuvolan ja lastenneuvolan palveluita sekä hoito- ja diabetestarvikejakelua. Sieltä saa myös puhelinneuvontaa. Samassa yhteydessä on myös itsehoitopiste, jossa voi esimerkiksi mitata oman verenpaineensa.

Aikuisneuvolassa on mahdollista saada terveystarkastus, ellei henkilö saa sitä koulu- tai työpaikkansa kautta (esimerkiksi työtön nuori aikuinen). Aikuisneuvolassa tehdään myös joitain toimenpiteitä, kuten ommel-ten tai hakasten poisto haavalta, korvahuuhtelu tai pientä haavanhoitoa. Siellä on mahdollista saada lääkeinjektio tai rokotus, kuulontutkimus tai mittauttaa verenpaine ja verensokeri. Hoitajan kanssa voi keskustella omaan terveyteensä liittyen, suunnitella rokotuksia matkalle lähtiessään tai saada todistuksen elintarviketyötä varten salmonella-asiassa.

Aikuisneuvola Tampere

Aikuisneuvola on asiakkaalle maksuton lähipalvelu, joka toimii ajanvarauksella. Aikuisneuvolassa terveydenhoitajalta voi saada henkilökohtaista terveysneuvontaa ja opastaa kaikissa terveyteen ja sairaanhoitoon liittyvissä kysymyksissä. Siellä annetaan rokotuksia, tehdään pieniä sairaanhoidollisia toimenpiteitä, mitataan verenpaine ja tehdään aikuisten terveystarkastuksia. 80-vuotistarkastus voidaan tehdä myös asiakkaan kotona.

Neuvolan palveluihin kuuluu myös hoitotarvikkeiden tarpeen arviota ja niiden käytön opastusta sekä niihin liittyviin etuuksiin opastamista. Terveydenhoitaja pyrkii työllään myös ennaltaehkäisemään yleisten kansansairauksien syntyä ja terveydentilan seurannan lisäksi informoi asiakkaita erilaisista heille sopivista ryhmistä, esimerkiksi elintapojen muuttamiseen liittyen.

Terve arki- terveystarkastukset, Helsinki

Palvelu on suunnattu 16–29-vuotiaille, joilla ei tällä hetkellä ole työterveys- tai opiskeluterveydenhuollon palveluja. Palveluun ei tarvita lähetettä, se on maksuton ja toimii ajanvarauksella. Puhelimeen voi myös jättää tekstiviestillä takaisinsoittopyyntö. Terveydenhoitaja ohjaa ja neuvoo nuoren terveyttä koskevissa kysymyksissä ja mahdollisessa jatkohoidossa. Terveystarkastuksen tulokset saa myös halutessaan mukansa. Palvelu on osa Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveyspalveluja.

Ankkuri-tiimit

Sisäasiainministeriön mukaan Ankkuri-malli on käytössä koko Suomessa osana sisäisen turvallisuuden ohjelmaa, alle 18-vuotiaiden rikoskierteen ehkäisemiseksi.⁴³ Ankkuri on moniammatillinen tiimi, jonka tarkoituksena on siis alaikäisen rikollisen käyttäytymisen sekä lähisuhde- ja perheväkivallan ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen, mikäli ko. käyttäytymistä ilmenee. Perheen ja nuoren kanssa selvitetään tilanne, mahdollinen lisäävun tarve sekä se, mistä apua saa.

Salon poliisiasemalla toimivaan tiimiin kuuluu poliisin lisäksi sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja ja psykiatrinen sairaanhoitaja.

Porin poliisiasemalla oleva tiimi palvelee myös Ulvilaa ja Merikarviaa. Siihen kuuluu poliisin lisäksi sosiaalityöntekijä, ohjaaja ja psykiatrisen sairaanhoitaja. Rovaniemellä tiimiin kuuluu poliisin ja sosiaalityöntekijän lisäksi tapausharkinnan perusteella terveydenhoitaja, päihdetyöntekijä tai nuorisotyöntekijä.

⁴³ Sisäasiainministeriö 2013.

Lahden seudulla, Päijät-Hämeen Ankkuri-tiimiin (Lahti, Heinola, Orimattila, Asikkala, Hartola, Hollola, Hämeenkoski, Kärkölä, Nastola, Padasjoki, Sysmä, Pukkila, Myrskylä) kuuluu poliisien lisäksi etsiviä nuorisotyöntekijöitä, sosiaalityöntekijä ja erityisnuorisotyönohjaaja.

Forssan seudun (Forssa, Jokioinen, Tammela, Ypäjä, Humppila) tiimissä on poliisin ja sosiaalityöntekijän lisäksi mielenterveys- ja kriisityöhön erikoistunut sairaanhoitaja. Hämeenlinnan (Hämeenlinna, Hattula, Janakkala) Ankkuri-tiimin muodostavat poliisit, nuorisotyöntekijä, sosiaalityöntekijät, -ohjaaja ja psykiatrinen sairaanhoitaja. Riihimäen (Riihimäki, Loppi, Hausjärvi) tiimiin kuuluu poliisin ja sosiaalityöntekijän lisäksi erityisnuorisotyöntekijä ja psykiatrinen sairaanhoitaja.

Itä-Suomen poliisin Nuorten tiimit

Nuorten rikosasioihin puuttumiseen ja niiden ennaltaehkäisyyn on myös Itä-Suomen poliisi kiinnittänyt huomiota. Tiimeissä on henkilökuntaa sekä poliisista, että kunnasta, kuten Ankkuri-tiimeissäkin. Tiimejä on Nuorten tiimin nimellä ainakin Joensuussa ja Kuopiossa. Joensuussa tiimissä on poliisien lisäksi erityisnuorisotyöntekijä ja sosiaaliohjaaja osa-aikaisesti. Kuopiossa poliisien lisäksi tiimissä on kaksi sosiaalityöntekijää.⁴⁴

Nuorten tiimi, Kotka

Kotkassa toimii nuorisotiimi, jossa on useita eri palveluja nuorille. Tiimissä työskentelee esimerkiksi sosiaaliohjaajia ja sairaanhoitajia, joten nuori saa tiimistä matalalla kynnyksellä psykososiaalista tukea sekä ohjausta ja neuvontaa sosiaalisen ja mielen hyvinvoinnin parantamiseksi. Palvelu on suunnattu 12–21-vuotiaille ja heidän perheilleen. Jos nuorella ja perheellä on ristiriitoja, tiimin tehostettu perhetyö tai intensiiviperhetyö voi olla avuksi. Ongelman määrittelyn perusteella sovitaan sen ratkaisemiseen käytettävä työskentelytapa.

Yläkouluikäisille nuorille nuorten tiimi voi tarveharkinnan perusteella suositella myös joustavan perusopetuksen ryhmää. Tiimin tiloissa toimii tällainen pieni luokka, jolla on oma opettaja. Tiimillä on myös tukiasuntotoimintaa syrjäytymisvaarassa oleville 16–21-vuotiaille nuorille, lastensuojelulain mukaista jälkihuoltotoimintaa sekä alaikäisten nuorten rikoksen tekijöiden avustaminen lapsen edun turvaamiseksi lastensuojelulain (24§) mukaisesti. Kotkan kaupunki haluaa täydentää koululaisille tarjolla olevia hyvinvointipalveluita ja nuorten mielen hyvinvoinnin varhaiseen tukeen on palkattu jalkautuvia psykiatrisia sairaanhoitajia eli koulupsykykkäreita. He ovat läsnä koulun arjessa ja tekevät työtä nuorten ja heidän huoltajiensa kanssa.

NYT- hanke, Helsinki

Nuorisotakuun pohjalta Helsinki on käynnistänyt Nuorten yhteiskuntatakuu -hankkeen. NYT-hankkeessa tarjotaan nuorille monen tyyppistä liikuntaa ilmaiseksi eri puolilla Helsinkiä. Palvelu on suunnattu erityisesti

17–29-vuotiaille työttömille helsinkiläisille nuorille. Liikuntatunneille ei ole ennakkoilmoittautumista eikä etukäteisvaatimuksia.

Mukaan toivotaan erityisesti vähän liikkuvia nuoria. Mukana hankkeessa on yli kolmekymmentä eri liikuntalajia, esimerkiksi joogaa, jalkapalloa, kahvakuulaa, keilausta, sulkapalloa, nyrkkeilyä, kiipeilyä, miekkailua, jousiammuntaa, kamppailulajeja ja kuntosaliharjoittelua.⁴⁵

⁴⁴ Itä-Suomen poliisi.

5.1.5 Esimerkkejä seksuaaliterveys- ja raskauden ehkäisypalveluista

Seksuaalineuvojia ja/tai –terapeutteja oli jo monissa kunnissa; kyselyn suurista kunnista Jyväskylässä, Oulussa, Seinäjoella, Turussa, Vantaalla, Vaasassa ja Kuopiossa. Joissakin kunnissa henkilökuntaa oli parhailaan koulutuksessa. Kajaanissa toimii Seksuaaliterveysklinikka viikoittain yhtenä tai kahtena päivänä tai sopimuksen mukaan. Klinikalla voi tavata seksuaalineuvojan ja/tai seksuaaliterapeutin ja käynneistä peritään pieni maksu. Muissa kaupungeissa ei mainittu perittävän maksua tästä palvelusta.

Kuopion seksuaaliterveysneuvolassa vastaanotolle on matala kynnys. Keskiviikkoisin iltapäivällä palveluun voi tulla ilman ajanvarausta. Seksuaaliterapiavastaanottoa on puoli päivää viikossa ja vastaanotto on avoinna myös miehille. Kuopion seksuaaliterveysneuvola palvelee myös Tuusniemeä ja Maaninkaa.

Ehkäisyn aloitus onnistui koulu- ja/tai opiskeluterveydenhuollossa 70 prosentissa kyselyssä mukana olleista suurista kunnista (15/21). Joissakin kunnissa oli lisäksi suunnitelmia toiminnan muuttamiseksi kyseiseen suuntaan syksyllä 2016. Muissa kunnissa ehkäisyn aloitukset ja ilmaisjakelu oli keskitetty perhesuunnittelu-, ehkäisy- tai seksuaaliterveysneuvolaan. Joissain kunnissa perhesuunnittelupalvelut oli yhdistetty muihin neuvolatoimintaan, esimerkiksi äitiys- tai lastenneuvolatoiminnan yhteyteen. Joissakin kunnissa palvelut oli suunnattu erityisesti nuorille asettamalla ikärajoja.

Seuraavaksi esitetään esimerkinomaisesti Tampereen ja Porvoon raskauden ehkäisypalvelujen järjestämisen. Porvoon esimerkissä on selostettu vastaanoton sisältöjä hieman tarkemmin, jotta käy ilmi seksuaaliterveyden monipuolisuus.

Tampereella raskauden ehkäisypalveluja saa opiskeluterveydenhuollosta, ja jos nuori on alle 22-vuotias, myös Nuorisoneuvolasta. Jos nuori on yli 22-vuotias eikä opiskele, niin tietyissä ehkäisyasioissa nuori voi ottaa yhteyttä ehkäisyneuvolaan, mutta ehkäisyn seuranta ja ehkäisyvalmisteiden reseptiasiat kuuluvat omalle terveysasemalle. Ehkäisykäynti ehkäisyneuvolassa on maksuton, mutta ehkäisyvälineestä (kuten kuparikerukka) voidaan periä maksu. Peruuttamattomasta lääkärin tutkimusajasta peritään myös maksu. Jos ehkäisykäynti tehdään omalääkärille, käynti on myös maksuton, mutta asiakkaan pitää muistaa itse mainita, että kyseessä on ehkäisykäynti, muuten hän maksaa käynnistä normaalin terveyskeskuskäyntimaksun.

Tampereen Nuorisoneuvola

Tampereelaisten ehkäisyneuvola alle 22-vuotiaille on nimeltään Nuorisoneuvola. Ajan voi varata puhelimitse ja joillekin käynneille myös sähköisesti. Nuorisoneuvolan moniammatilliseen tiimiin kuuluu terveydenhoitajia, lääkäri ja psykologi. Nuorisoneuvolaan voi ottaa yhteyttä seksuaaliterveyteen, raskaudenehkäisyyn ja omaan fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Siellä hoidetaan myös Tampereen aikuislukiossa opiskelevien opiskeluterveydenhuolto. Psykologi ottaa vastaan Nuorisoneuvolan ikäryhmään kuuluvia nuoria, joilla ei ole muualla työ- tai opiskeluterveydenhuollon palveluja, sekä nuoria kutsuntaterveystarkastuksista. Käynnit ovat maksuttomia eikä lähetettä tarvita. Ajan voi varata nuori itse tai hänen valtuuttamansa henkilö. Nuorisoneuvolan lääkärille varataan aika terveydenhoitajan kautta. Peruuttamatta jätetystä lääkärin tutkimusajasta peritään maksu. Vastaanottoajan peruminen on mahdollista myös tekstiviestillä.

⁴⁵ NYT-hanke 2016.

Porvoon ehkäisyneuvola

Porvoon ehkäisyneuvolaan voi olla yhteydessä ehkäisyn aloittamiseen, seksitautien testaukseen, lapsitovi-veeseen tai ei-toivottuun raskauteen liittyvissä asioissa. Ehkäisyvalmiste aloitetaan erilaisten syiden vuoksi, esimerkiksi aknen hoitoon, epäsäännöllisten, kivuliaiden tai runsaiden kuukautisten tai raskauden ehkäisyn vuoksi. Ehkäisy aloitetaan ehkäisyneuvolassa hoitajan vastaanotolla. Ennen ehkäisyn aloitusta hoitaja selvittää asiakkaan elämäntilanteen, mahdolliset sairaudet ja lääkitykset, suvussa esiintyvät sairaudet, gynekologiset ja seksuaaliset esitiedot, painon, verenpaineen ja mahdollisen tupakoinnin.

Kun sopiva ehkäisymenetelmä löytyy, saa asiakas mukaansa maksutta aloitusehkäisyn kolmeksi kuukaudeksi. Valmiste voi olla esimerkiksi yhdistelmäpillerit, ehkäisyrengas tai minipillerit. Kondomeja Porvoossa tilataan ehkäisyneuvolaan ja jaetaan maksutta.

Ensikäynneillä ei ole tarpeen tehdä gynekologista tutkimusta, vaan se tehdään useimmiten seuraavien kontrollikäyntien aikana. Asiakas käy kontrolleissa noin vuoden välein uusimassa ehkäisyvalmistereseptiä. Jos ehkäisyn kanssa tulee ongelmia, ehkäisyneuvolaan voi ottaa yhteyttä aikaisemmin. Porvoon ehkäisyneuvolassa toimii naislääkäri. Ensimmäinen lääkärikäynti on noin 2-3 kuukauden kuluttua ehkäisyvalmisteen käytön aloituksesta. Käynnillä tehdään ultraääni- ja sisätutkimus. Lääkäri kertoo tutkimuksen aikana, mitä hän on tekemässä. Asiakkaan kysymykset mieltä askarruttavista asioista ovat myös tervetulleita. Lääkäri on paikalla 20 tuntia viikossa. Hän tekee mahdollisuuksien mukaan myös läheteitä ei-toivotun raskauden keskeytykseen. Ellei lääkäriä ole käytettävissä ehkäisyneuvolassa, asiakas ohjataan terveysasemalle. Keskeytykset tehdään Porvoon sairaalassa ja siellä hoidetaan myös jälkitarkastukset.

Ehkäisyneuvolassa otetaan erilaisia näytteitä asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Gynekologinen irtosolunäyte otetaan kaikilta ehkäisyvalmisteita käyttäviltä yli 20-vuotiailta noin 2-3 vuoden välein. Klamydia- ja tippurinäyte otetaan myös herkästi. Se voidaan ottaa joko kohdunsuulta tai virtsasta. Tarvittaessa otetaan myös kuppaa-, HIV- ja hepatiitti näytteitä. Kaikki käynnit ja näytteet ovat maksuttomia.

Jälkiehkäisyvalmisteen voi yli 15-vuotias ostaa ilman reseptiä apteekista Alle 15-vuotias voi Porvoossa ottaa yhteyttä ehkäisyneuvolaan, josta hän voi saada keltarauhashormonia, levonorgestreelia sisältävän jälkiehkäisyvalmisteen maksutta. Kouluterveydenhoitajat lähettävät nuoren ehkäisyneuvolaan ehkäisyasioissa. Opiskeluterveydenhuollossa on mahdollisuus ehkäisyvalmisteen aloitukseen, seuranta-aika varataan kolmen kuukauden päähän ehkäisyneuvolan terveydenhoitajalle. Siinä yhteydessä käydään nuoren kanssa läpi Väestöliiton seksimittarikyselyä. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä, kampanjatyöryhmä on jo perustettu ja suunnitteilla on jalkautuminen nuorten joukkoon.

5.1.6 Ehkäisyn ilmaisjakelu

Edellä mainituissa suurissa kunnissa käytäntö ehkäisyn ilmaisjakelun suhteen vaihteli. Kaikissa muissa kunnissa paitsi Mikkelin seutusote alueella (ks. myöhemmin) sai vähintään kolmen kuukauden ilmaisen aloitusehkäisyn, joka yleensä oli joko ehkäisytabletti tai -rengas. Vuoden 2012 alusta Vantaa on tarjonnut alle 20-vuotiaille yhdeksän kuukauden ajaksi pilleri- tai rengasehkäisyn ilmaiseksi. Valikoima on HUS:n peruslääkevalikoimaa mukaileva Vantaan peruslääkevalikoima eli varsin kattava. Vuoden 2013 alusta kaikki vantaalaiset fertiili-ikäiset naiset ovat voineet saada elämänsä ensimmäisen pitkäaikaisen ehkäisimen kunnan maksamana. Valikoimassa ovat kaikki kierukat ja molemmat kapselit. Tämän lisäksi joulukuun alusta vuonna 2015 alkaen on ollut mahdollista antaa pitkäaikainen ehkäisin vuoden sisällä keskeytyksestä ilmaiseksi, vaikka pitkäaikainen ehkäisin olisi aiemmin käytössä. Vinkkariyhteistyössä päihteiden käyttäjille voidaan antaa aina pitkäaikainen ehkäisin ilmaiseksi. Vuoden 2013 jälkeen Vantaan keskeytysluvat ovat laskeneet noin 20 prosenttia eli ilmaisjakelulla on ollut vaikutusta.

Mikkelissä on tehty 22.2.2016 valtuustoaloite ilmaisen ehkäisyn saamiseksi alle 20-vuotiaille. Sen mukaan Mikkelissä oli aiemmin e-pillereiden suhteen kolmen kuukauden ilmaisjakelu, jossa käytettiin lääkeyhtiöil-

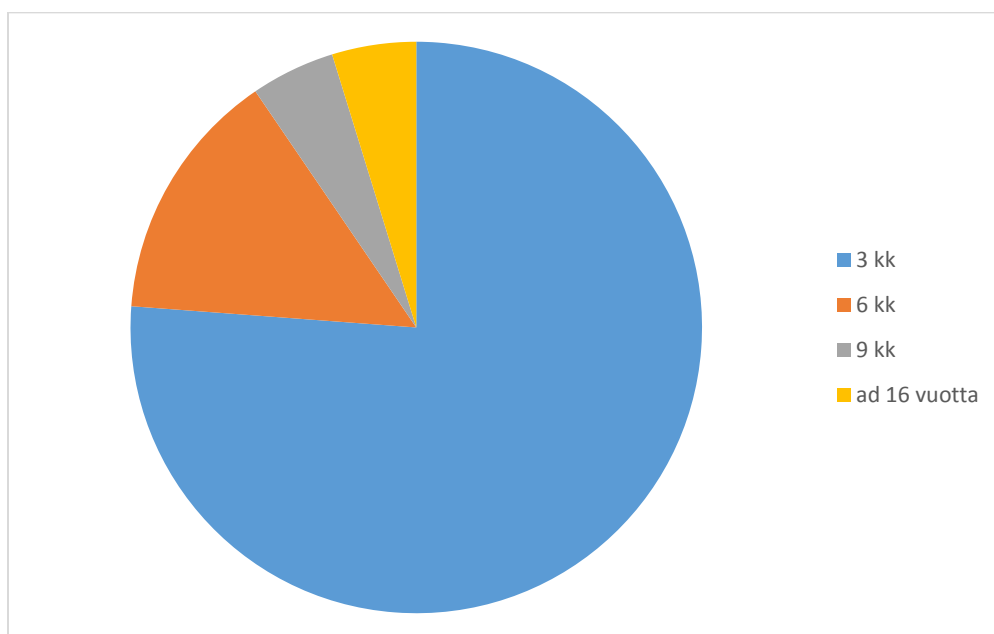
tä ilmaiseksi saatuja valmisteita. Tämä hyvä käytäntö lopetettiin ilmeisesti Seutusotessa tehdyn päätöksen mukaisesti vedoten tasa-arvoon, aloiteteksti toteaa.⁴⁶ Tällä hetkellä Mikkelin seutusotessa (Mikkeli, Puumala, Mäntyharju, Pertunmaa, Hirvensalmi, Kangasniemi) alle 16-vuotiaat saavat ilmaiseksi pillerit, renkaat tai ehkäisykapselin. 16 vuotta täyttäneet maksavat kaiken itse. Kondomeja jaetaan opiskeluterveydenhuollossa. Suurissa kunnissa yleisesti ottaen kondomien jakelu oli kampanjaluonteista.

Mikkelin sosiaali- ja terveystoimen tuotantolautakunnan kokouksessa 18.5.2016 päätettiin, että vuoden 2017 alusta⁴⁷

- alle 16-vuotiaiden ehkäisy on ilmaista ehkäisymuodosta riippumatta
- 25-vuotiaaksi saakka nuori saa 6 kuukauden ehkäisytabletit tai ehkäisyrenkaat ilmaiseksi
- 20-vuotiaaksi saakka nuori on oikeutettu kondomien ilmaisjakeluun terveydenhoitajan harkinnan perusteella

Espoossa on kaupunginvaltuusto toukokuussa 2016 alustavasti hyväksynyt, että alle 20-vuotiaille nuoret naiset saisivat ilmaisjakeluna ehkäisytabletit yhdeksän kuukauden ajaksi tai ensimmäisen pitkäkestoisen ehkäisykeinoon, kuten kohdunsisäisen ehkäisimen tai ehkäisykapselit.⁴⁸ Ilmainen ehkäisymahdollisuus olisi myös 20–24-vuotiailla synnytyksen jälkeen. Myös kondomien ilmaisjakelua tehostetaan.

Muista suurista kaupungeista ainakin Helsingissä, Tampereella ja Turussa on tällä hetkellä tehty kuntalaisaloitteita ehkäisyn ilmaisjakelusta alle 25-vuotiaille. Yleisemmin suurten kuntien ehkäisyn ilmaisjakelupalikoima sisälsi kunnan peruslääkevalikoimaan sisältyvät yhdistelmäehkäisytabletit, minipillerit ja ehkäisyrenkaat. Kunnittaista vaihtelua oli paljon siinä, saiko nainen myös elämänsä ensimmäisen pitkäaikaisen ehkäisimen maksutta jossain tilanteessa ja sisälsikö valikoima sekä hormoni- ja kuparikierukan että kapselit tai vai jonkin edellä mainituista.

Kuvio 1.

Hormonaalisen ehkäisyn (pillerit ja/tai rengas) ilmaisjakelun jakautuminen nuorille ehkäisyä ensimmäistä kertaa aloittaville suurissa kunnissa.

⁴⁶ Valtuustoaloite 22.2.2016.

⁴⁷ Mikkeli päätös 18.5.2016.

⁴⁸ Espoo päätös 2016.

Noin puolet kunnista (11/21) tarjosi hätätilanteissa hormonaalisen jälkiehkäisyä maksutta koulusta, oppilaitoksesta, ehkäisyä tarjoavasta kunnallisesta toimipisteestä tai esimerkiksi Tyttöjen Talon seksuaalineuvonnasta. Porvoossa jälkiehkäisyä ilmaisjakeluna oli mahdollista alle 15-vuotiaille, mutta muissa kunnissa ei mainittu erityistä ikärajaa. Yleisimmin tarjottu jälkiehkäisyvalmiste oli levonorgestreeli (keltarauhashormoni). Jossain kunnissa, kuten esimerkiksi Vantaalla, nuoren oli mahdollista saada jälkiehkäisyyn myös ulipristaali (progesteronireseptorin muuntaja).

Käypä hoito – suosituksen mukaan hormonaalinen jälkiehkäisy toteutetaan kerta-annoksella (1.5 mg) levonorgestreelia mielellään 12 tunnin ja viimeistään 72 tunnin kuluessa suojaamattomasta yhdynnästä. Ulipristaali 30 mg:n kerta-annoksena on vaihtoehto levonorgestreelille. Jos suojaamattomasta yhdynnästä on kulunut 72–120 tuntia eikä kierukan asettaminen jälkiehkäisyä ole mahdollista, voidaan käyttää ulipristaalia. Ulipristaali on tällä aikavälillä mahdollisesti tehokkaampi kuin levonorgestreeli.⁴⁹

5.2 Nuorten vastaanottojen malleja pienissä kunnissa

Pieniä kuntia kyselyssä oli mukana 90 (kunnat lueteltu liitteessä 2). Osa kunnista kuului kuntayhtymiin. Kuntayhtymiin kuuluvia kuntia käsiteltiin erillisinä. Nuorten vastaanottojen mallit on jaettu nuorille suunnattuihin matalan kynnyksen palveluihin, tieto-, neuvonta- ja verkkopalveluihin sekä nuorille soveltuviin, muihin matalan kynnyksen palveluihin. Näitä pienissä kunnissa oli esimerkiksi jo aiemmin selvityksessä mainitut perhekeskukset.

5.2.1 Matalan kynnyksen palveluja

Seuraavassa muutamia palveluja nuorille, joita järjestetään matalalla kynnyksellä. Listassa on esimerkkejä muutamien kuntien toimintamalleista, jotka selvityksessä tulivat esiin. Muissakin kunnissa kyseisenkaltaista toimintaa voi olla, tai kunta voi miettiä, voisiko sitä olla. Esimerkiksi seurakunnilla on varmasti paljon erilaista toimintaa lapsille ja nuorille, mutta selvityksessä se ei juurikaan tullut näkyviin.

Nurmijärven Nuorisoneuolat

Nuorisoneuolat, joita on Nurmijärvellä neljä, palvelevat 12–20-vuotiaita nurmijärveläisnuoria terveyteen liittyvissä asioissa. Nuorisoneuolassa työskentelee terveydenhoitaja ja lääkäri. Palvelut ovat maksuttomia ja toimivat virka-aikaan ajanvarauksella. Nurmijärven ulkopuolella opiskelevat nurmijärveläiset nuoret voivat käyttää nuorisoneuolan palveluja ympärivuotisesti. Muille nuorille tarjotaan nämä palvelut tavallisesti oman oppilaitoksen terveydenhuollosta. Koulujen loma-aikoina he voivat kääntyä nuorisoneuolan puoleen. Nuorisoneuolassa nuorella on mahdollisuus omaa elämäänsä ja mahdollisia huolia koskeviin keskusteluihin. Hänellä on myös mahdollisuus terveyteensä liittyviin keskusteluihin, seksuaaliterveyteen liittyvään ohjaukseen ja raskaudenehkäisyä aloittamiseen sekä mielenterveys ja päihdeasioihin liittyvään neuvontaan. Nuorelle voidaan tehdä terveystarkastus ja antaa rokotuksia ja hän voi saada niistä todistuksen.

⁴⁹ Jälkiehkäisy 2010/2016.

Hangossa Lapsi- ja Nuorisokeskus Hyllis

Hyllis on *nuorisotila*, joka on avoinna nuorille ja lapsille viitenä päivänä viikossa. Siellä järjestetään erilaisia toimintaa, retkiä ja tapahtumia. Nuoriso- ja sosiaalitoimi järjestävät yhdessä nuorille leirejä koulujen loma-aikoina. Nuoriso-ohjaajat tekevät myös jalkautuvaa työtä, esimerkiksi koulujen päättäjispäivänä.

Hylliksessä sijaitsee myös kaksikielinen 16–28-vuotiaille nuorille suunnattu *Nuorisotyöpaja Via*. Sieltä nuori saa muun muassa opinto-ohjausta ja mahdollisuuden työharjoitteluun ennen työelämään siirtymistä.

Nuorten tieto- ja neuvontapalvelu PointVia, löytyy myös Hylliksestä. PointVian kautta nuori saa tietoa, sekä maksutonta ammattitaitoista henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa erilaisissa hänen elämäänsä koskeavissa asioissa. Palvelua saa kasvokkain toimipisteessä, esimerkiksi PointVian yksilöohjaajan tavoittaa ilman ajanvarausta torstai-iltaisain. Palveluja tarjotaan myös netissä monipuolisesti eri kanavien, kuten yhteisöllisen median kautta.

Nuorisokeskus, Järvenpää

Järvenpään Nuorisokeskus toimii yhden oven periaatteella, paikkana josta nuori saa useita itseään koskevia palveluja. Nuorisokeskuksesta tehdään yhteistyötä myös alueen yritysten ja järjestöjen sekä muiden sidosryhmien, kuten oppilaitosten kanssa. Nuorisokeskuksessa on Ohjaamo, jonka palveluohjaaja ohjaa nuorta palveluiden suhteen ja neuvoo häntä eteenpäin. Nuorisokeskuksesta löytyy työelämään suuntaavia palveluja, kuten oppisopimusmahdollisuus, työkokeilumahdollisuus, kuntouttavaa työtoimintaa ja mahdollisuus erilaiseen työpajatyöskentelyyn sekä mahdollisuus joustavaan perusopetukseen tai peruskoulun numeroiden korottamiseen. Tiloissa toimii myös Nuorisoneuvola, jonka terveydenhoitaja kartoittaa yhdessä nuoren kanssa nuoren terveydentilaa ja elämäntilannetta ja tekee yksilöllisen palvelutarpeen kartoituksen. Nuorisoneuvolan asiakkaat eivät ole koulu-, opiskelu- tai työterveyshuollon palvelujen piirissä. Nuorisokeskuksen henkilökunta tekee moniammatillista yhteistyötä. Nuoren on mahdollista tavata esimerkiksi lääkäri, psykologi, sairaanhoitaja, sosiaalialan ammattilainen tai etsivä nuorisotyöntekijä. Tarvittavat ammatillaiset määräytyvät nuoren tarpeiden perusteella.

Opiskeluterveydenhuollon keskitetty vastaanotto, Hyvinkää

Hyvinkäällä on opiskeluterveydenhuollon palvelujen piiriin kuuluvilla opiskelijoilla, oppilaitoksesta riippumatta, mahdollisuus hoitaa joitain reseptiasioita matalalla kynnyksellä. Terveystenhoitaja, jolla on rajattu lääkkeenmääräämiskoulutus, pitää päivittäin, erikseen määrättyinä aikoina, avointa vastaanottoa. Vastaanotolla voidaan hoitaa sähköisiä lääkkeenmääräyksiä ja -uusintoja terveydenhoitajan lääkkeenmääräämiskoulutuksen puitteissa. Opiskelija voi saada reseptin esimerkiksi akuutin nielu- tai silmätulehduksen hoitoon. Ehkäisyvalmistetta ei voida aloittaa, mutta alle 35-vuotiaiden naisten olemassa oleva lääkemääräys voidaan uusida ja opiskelija voi saada lääkemääräykset matkailijan ja muihin rokotusohjelman ulkopuolisiin rokotuksiin.

Time Out - inttiin menossa, Naantali

Naantalissa kunnan etsivä nuorisotyö yhdessä liikuntapalveluiden henkilökunnan kanssa on järjestänyt armeijaan menijöille tuki- ja liikuntapalveluita. He voivat olla paikalla esimerkiksi kutsunnoissa ja opastaa nuoria löytämään erilaisia palveluja. Kysymyksiin saa vastauksia esimerkiksi opiskeluun, työnhakuun, asumiseen, toimeentuloon tai terveyteen liittyvissä huolissa ja asioissa. Liikuntapalvelut tarjoavat lisäksi nuorille kutsunanalaisille ryhmämuotoista liikuntaa.

Pop Up – nuorisoasema, Nurmijärvi

Nurmijärven Pop Up –nuorisoasema on palvelu, joka on toiminnassa ja toimii. Palvelussa kootaan lapsen tai nuoren ja hänen perheensä ympärille kulloinkin tarvittava tukijoukko. Työntekijä, joka huomaa tuen tarpeen, käynnistää palvelun kokoamalla tarvittavat yhteistyökumppanit. Palveluja voivat antaa esimerkiksi terveydenhoitaja, oppilashuolto, perhetyöntekijä neuvolasta, nuorisotoimi, lastensuojelu ja tarvittaessa

koululääkäri. Kunnassa on myös nimetty koululääkäri. Toiminta on jalkautuvaa, sillä työntekijät liikkuvat sinne, missä asiakkaat ovat.

Ylitorniolla yhteistyötä seurakunnan kanssa

Ylitorniolla seurakunnan nuorisotyö tekee paljon yhteistyötä ala- ja yläkoulun puolella järjestäen tapahtumia ja vierailijoita kouluille sekä pitäen aamunavauksia.

5.2.2 Psykososiaalisia palveluja pienissä kunnissa

Taulukossa 3 on kuvattu joitakin pienten kuntien pääosin psykososiaaliseen ongelmiin keskittyneitä nuorten palveluja. Kuvaus on laadittu selvityksessä tulleiden tietojen pohjalta ja siten psykososiaalisen työn yksikköjä on useammissakin kunnassa kuin tästä taulukosta käy ilmi. Työntekijöiden lukumäärää taulukosta ei voi laskea, koska samalla nimikkeellä on usein työssä useampikin työntekijä. Joillakin työntekijöillä on myös useita erikoistumis- ja lisäkoulutuksia, jotka näkyvät taulukossa. Nuorelle tarjottavista palveluista saa kuitenkin taulukosta alustavaa tietoa. Ammattilaisten nimikkeet vaihtelevat palveluittain. Taulukossa nimikkeitä on yhdistelty. Taulukon jälkeen on kustakin palvelusta vielä lyhyt lisäkuvaus.

Taulukko 3. Nuorten pääosin psykososiaalisiin ongelmiin keskittyneitä nuorten palveluja pienissä kunnissa

	Kerava	Hyvinkää	Hanko	Kirkkonummi	Järvenpää
Traumataideterapeutti					x
NLP-Trainer*					x
Sosiaalityö/ -ohjaaja/-terapeutti Sosionomi, Sosiaaliterapeutti	x	x	x		
Terveystyöntekijä	x	x			
Psykiatrinen sairaanhoitaja/ Sairaanhoitaja (päihde, mt, erikois-)		x	x	x	x
Lääkäri	x	x			x
Lähihoitaja	x				
Psykoterapeutti	x				
Psykologi		x	x	x	x
ADHD/neuropsykiatrinen valm.					x
Lastenpsykiatrian erikoislääkäri					x
Perheterapeutti	x		x		
Walk In mahdollisuus	x				
Ryhmiä	x	x	x		x
Verkkopalvelua/Facebook	x	x		x	

*NLP trainer = henkilö, joka on opiskellut neurolingvistinen ohjelmointi -ajattelutapaa ja toimintamalleja

Nuorten Pysäkki, Kerava

Nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut järjestetään alle 18-vuotiaille Keravalla Pysäkki nimisessä toimipisteessä. Palvelua tarjotaan virka-aikana arkisin. Nuorten Pysäkin tavoitteena on edistää nuoren elämäntilannetta ja tukea hänen kasvuaan aikuiseksi. Nuoret voivat varata ajan tai tulla matalan kynnyksen palveluun "Punaiselle puolelle" ilman ajanvarausta. Tämä puoli toimii yhteisöllisenä tapaamistilana ja paikalla on aina ammattilainen, joka keskustelee nuorten kanssa ja opastaa heitä esimerkiksi virallisessa asioinnissa.

Keravan Pysäkin "Sinisellä puolella" tapahtuvat yksilö-, perhe-, lääkäri- ja verkostotapaamiset. Nuorten Pysäkki tarjoaa nuorille myös huumeseuontaa, päihderiippuvuuden arviota, apua sosiaalisissa ongelmissa ja ryhmätoimintaa. Heidän huoltajilleen on vertaistapaamisia kuten vanhempainiltoja ja ryhmätoimintaa.

Pysäkin henkilökunta pyrkii auttamaan nuorta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Henkilökunta tekee myös tiivistä yhteistyötä sidosryhmien kanssa ja kehittää toimintaansa jatkuvasti.

Nuorisoasema, Hyvinkää

Nuorisoaseman maksuttomat palvelut on suunnattu 13–22-vuotiaille nuorille ja heidän perheilleen. Yhteyden nuorisoasemalle saa puhelimitse, tekstiviestillä tai sähköisen yhteydenottolomakkeen välityksellä. Nuori voi ottaa yhteyttä itse tai pyytää jonkun toisen henkilön ottamaan yhteyttä puolestaan. Ei lähete tarvetta. Ajan saa tarvittaessa nopeasti. Nuorisoasema auttaa erilaisissa psykososiaalisissa ja riippuvuusongelmissa. Ilman koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon palveluja oleville nuorille Nuorisoasemalla on mahdollisuus seksuaaliterveyspalveluihin, kuten raskaudenehkäisyne aloitukseen.

Päihde- ja mielenterveysyksikön Lasten ja nuorten vastaanotto Hangossa

Päihde- ja mielenterveysyksikön Lasten ja nuorten vastaanotto on alle 18-vuotiaille suunnattu maksuton, psykososiaalinen, matalan kynnyksen palvelu. Palveluun ei ole jonoa, vaan nuori tai lapsi pääsee vastaanotolle muutaman päivän sisällä. Puhelinajan ulkopuolella ajanvarausasioissa voi jättää viestin vastaajaan, niin työntekijä soittaa takaisin. Palvelu toimii arkisin, pääosin virastoaikaan, mutta joitakin ryhmiä voi olla iltaisin. Ryhmätoimintaa voi olla esimerkiksi äideille, joilla on nuoria lapsia. Nuorille ryhmä voi olla toiminnallinen ja voimaannuttava. Lasten ja nuorten vastaanoton psykiatrinen sairaanhoitaja järjestää myös ryhmiä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa, esimerkkinä stressinhallintaryhmä 8-luokkalaisille yhdessä koulukuraattorin kanssa. Jos perheessä on kriisi tai nuoren psyykinen vointi huolestuttaa, nuori itse tai hänen vanhempansa voivat varata vastaanottoajan. Henkilökunta tekee tarvittaessa yhteistyötä nuoren ja hänen perheensä verkostojen kanssa yhdessä sovitulla tavalla.

Nuorten hyvinvointiasema, Kirkkonummi

Hyvinvointiaseman palvelut on suunnattu 13–25-vuotiaille kirkkonummelaisille. Nuorten hyvinvointiaseman palvelu on asiakkaalle ilmaista eikä sinne tarvita lähetettä. Yhteydenotto suositellaan tehtäväksi puhelimitse. Puhelimeen vastataan päivittäin neuvonta-aikoina, tehdään hoidon tarpeen arviointi ja annetaan jatko-ohjausta. Neuvonta-ajan ulkopuolella puhelimeen voi jättää yhteydenottopyynnön. Nuorten hyvinvointiasemalle voi soittaa, jos nuori tarvitsee psykososiaalista neuvontaa tai hänellä on pulmia esimerkiksi ihmissuhteisiin tai päihteisiin liittyen. Yhteydenottaja voi olla nuori itse, hänen läheisensä tai ammattilaiset.

Nuovo Nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut, Järvenpää

Järvenpään Nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut Nuovon tuottaa Suomen Kotilääkäripalvelu Oy. Nuovo tarjoaa palveluja 13–18-vuotiaille järvenpäläisille ja siellä opiskeleville nuorille. Palvelu on maksuton eikä lähetettä tarvita. Toiminnan tavoitteena on helpottaa nuorten tilannetta erilaisissa psykososiaalisissa ja esimerkiksi päihteiden käyttöön liittyvissä pulmissa. Nuovoon voi varata ajan nuori itse, hänen läheisensä tai joku muu hänestä huolta tunteva yhteistyössä hänen kanssaan. Palvelun tavoitteena on vahvistaa nuoren elämänhallintaa ja tukea hänelle läheisiä ihmissuhteita. Nuori saa palvelussa oman hoitajan, joka tuntee hänen asiansa. Tavoitteet ja työskentelytavat tavoitteiden saavuttamiseksi sovitaan yhdessä nuoren ja hänen verkostonsa kanssa. Nuovossa käytetään työmenetelminä esimerkiksi yksilö- ryhmä ja verkostotapaamisia. Nuoren käytössä on useiden eri ammattilaisten, muun muassa lääkärin ja psykiatrin, monipuoliset palvelut. Nuovosta tehdään tarvittaessa myös kotikäyntejä.

5.2.3 Tieto, neuvonta- ja verkkopalveluja

Nuorten palvelupiste VILTTERI Forssassa

VILTTERIssä tarjotaan alle 30-vuotiaille forssalaisille nuorille ohjausta ja neuvontaa opiskelu- ja työelämään liittyvissä asioissa samasta paikasta ilman juoksemista palvelusta toiseen. Viltteristä nuori saa asiointiapua myös virallisten kaavakkeiden ja muiden pulmia aiheuttavien jokapäiväisten asioiden kanssa. Palvelu on ilmaista ja siihen ei tarvitse lähetettä. Palvelupiste on auki virka-aikaan maanantaista perjantaihin. Yhteyttä voi myös ottaa puhelimella tai sähköpostilla.

Sähköisiä palveluita, NettiRassi Raahessa

NettiRassi on Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymän sähköinen palvelukanava ja esimerkki palvelusta, jonka kautta voi hoitaa sosiaali- ja terveydenhuollon kiireettömiä asioita silloin, kun itselle sopii. Palvelu on ilmainen, siihen kirjaututaan joko pankkitunnuksilla, mobiilivarmenteella tai varmennekortilla. Palvelun kautta voi lähettää kysymyksiä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille, kuten koulu- ja opiskelu-terveydenhoitajalle.⁵⁰

NettiRassin kautta voi myös tavoittaa psykiatrisen sairaanhoitajan, A-klinikan työntekijän tai sosiaaliohjaajan. Nuori voi palvelun avulla katsella omien laboratoriotutkimustensa tuloksia tai hallinnoida (tarkistaa, varata, perua, siirtää) vastaanottoaikoja terveydenhuoltoon. Sähköisesti voi myös pyytää uusimaan sähköisen lääkemääräyksen, täyttää ja lähettää erilaisia hakemuksia ja lomakkeita sekä kirjata kotona tehtyjä mitauksia ja omia terveystietoja. Palvelun avulla saa myös ajankohtaista tietoa hyvinvoinnista ja terveydestä.

Verkkoneuvontaa neuvoloissa Torniossa

Torniossa äitiys-, lasten-, ehkäisy- ja perhesuunnitteluneuvola löytyvät myös verkosta. Varmistettuun palveluun kirjaututaan sisään verkkopankkitunnuksilla tai mobiilivarmenteella, joten sen käyttö on turvallista. Viestin vastaanottavat Tornion kaupungin terveydenhoitajat. Palvelu on auki ympärivuorokautisesti, joten nuori voi jättää terveydenhoitajille kysymyksen mihin vuorokauden aikaan tahansa. Kysymyksiä käsitellään luottamuksellisesti ja niihin saa vastauksen viiden arkipäivän kuluessa.

5.2.4 Muita nuorille soveltuvia matalan kynnyksen palveluja

Taulukossa 4 on esimerkkejä perhekeskuksista ja niissä työskentelevistä ammattilaisista.

⁵⁰ Nettirassi 2016.

Taulukko 4. Perhekeskukset ja niissä työskentelevät ammattilaiset selvityksen pienissä kunnissa

	Rauma	Lohja	Jämsä	Kaarina	Akaa, Urjala	Ilma- joki, Kurikka	Imatra	Alavus, Kuortane, Ähtäri
Sosiaalityöntekijä/ -ohjaaja/-terapeutti			x	x		x	x	x
Psykiatrinen sairaanhoitaja (Erikois) sairaanhoitaja	x			x			x	x
Nuorisotyö/-ohjaaja				x				
Lääkäri	x					x		x
Terveystenhoitaja	x	x	x			x	x	x
Seksuaalineuvoja	x							
(Nuoriso/Lasten) psykiatri/ Erikoislääkäri	x	x	x	x	x			
Perhetyöntekijä /-neuvoja/ -ohjaaja	x	x	x	x	x	x		x
Psykoterapeutti/ Perheterapeutti						x		x
Psykologi	x	x	x	x	x	x	x	x
Maahanmuuttokoordinaattori							x	
Päihdetyöntekijä								x
Terapeutti (puhe-, fysio-, toiminta-)	x	x	x	x	x	x		x
Lastenvalvoja				x				x
Koulukuraattori			x					
Toimistotyöntekijä/ Osastosihteeri, palvelusihteeri		x					x	x
Kuntoutusohjaaja/ Neuropsykiatrinen valmentaja								x
Neuropsykologi		x						
Erikoissairaanhoidon hoitokoordinaattori								X Ähtäri

Taulukossa 5 on esimerkkejä edellä mainittujen perhekeskusten palveluista. Taulukon jälkeen on lyhyesti lisätietoa perhekeskuksesta, lähinnä nuorten näkökulmasta tarkasteltuna. Luvun loppupuolella on myös muita matalan kynnyksen toimintoja, kuin perhekeskuspalveluja, joita nuori voi käyttää.

Taulukko 5. Esimerkkejä perhekeskusten palveluista pienissä kunnissa.

	Rauma	Lohja	Jämsä	Kaarina	Akaa, Urjala	Ilmajoki, Kurikka	Imatra	Alavus, Kuortane, Ähtäri
Äitiysneuvola	x	x	x			x	x	x
Perhevalmennus			x					x
Ehkäisy-/ perhesuunnitteluneuvola	x		x			x		x
Lastenneuvola	x	x	x			x	x	x
Kuntoutusohjaus/ Neuropsykiatrinen valmennus.								x
Avoneuvola		x						
Terveystarkastukset naisille	x							
Koulu- ja/tai opiskelijaterveydenhuolto	(x)		(x)				x	(x)
Lasten ja nuorten kehityk- selliset palvelut					x		x	x
Puheterapia, fysioterapia, toimintaterapia	x	x	x	x	x	x		x
Lapsiperheiden kotipalvelu	x					x	x	x
Lastensuojelu							x	
Lasten & nuorten oikeus- edustus/Nuorten rikosten- selvittelykeskustelut				x			x	
Tukihenkilö- /tukiperheteroiminta				x			x	x
(Ehkäisevä) perhetyö, perheohjaus, -neuvonta, -terapia ja/tai Perheneuvola	x	x	x	x	x	x	x	x
Nuorten tukiasunnot				x				
Maahanmuuttajapalvelu							x	
Sairaanhoito							x	x
Seksuaalivaltio	x							
Mt- ja/tai päihdepalvelut	x			x		x	x	x
Lapsiperhepalvelujen käyttäjäneuvosto						x		
Suun terveydenhoito							x	x
Vammaispalvelut/ palveluita iäkkäille							x	
Aikuissosiaalityö/ toimeentulotuki							x	
Walk In - mahdollisuus	(x)	x						x
Ryhmä- ja/tai vertaistukitoimintaa	x	x	x	x		x		x
Laboratorio							x	x
Röntgen	x							x
Kahvila	x	x						

Nortamon perhekeskus Raumalla

Raumalla Nortamon perhekeskuksesta löytää useita lasten, nuorten ja perheiden palveluita (kts. taulukko 5). Eri toimintojen henkilökunta tekee monialaista yhteistyötä, joka toimii, sillä kaikkia voi konsultoida ja asiakas saa palvelut yhdestä pisteestä. Ammattilaiset tekevät yhteistyötä myös asiakkaiden läheisten, sidosryhmien ja muiden verkostojen kanssa. He myös tarvittaessa jalkautuvat esimerkiksi päivähoitoon ja kouluihin.

Ehkäisyneuvolan palvelut on suunnattu alle 30-vuotiaille, mutta synnytyksen jälkeen kaikenikäiset naiset voivat käyttää palveluja kahden vuoden ajan. Ilman ikärajaa ehkäisyneuvolassa tehdään kierukan asetukset, vaihdot ja poistot. Ehkäisyneuvolan palvelut ovat ilmaisia ja niiden tavoitteena on yksilön mahdollisimman hyvä seksuaaliterveys sekä mahdollisuus keskustella luottamuksellisesti kaikista seksuaaliterveyteen ja parisuhteeseen liittyvistä asioista. Palveluun varataan aika puhelimitse tai sähköisesti ja se on auki virastoaikaan eli iltavastaanottoa ei ole. Peruuttamattomasta lääkärikäynnistä peritään sakkomaksu.

Raumlaisille alle 20-vuotiaille ehkäisy on maksutonta. Ehkäisyn ilmaisjakelu toteutui hoitajien kansalaisaloitteen pohjalta. Ilmaisjakeluun kuuluvat kaupungissa sovitut pillerimerkit sekä ehkäisyrenkaat, jos muu menetelmä ei sovi. Ehkäisyneuvolassa on kaksi terveydenhoitajaa, joilla on myös seksuaalineuvojan pätevyys. Heillä on itsenäistä seksuaalineuvontavastaanottoa. Alle 20-vuotiaat nuoret käyvät ehkäisyn seuranta-vastaanotolla 6 kuukauden välein. Asiakkaille tehdään diabetes- ja alkoholikyselyt ehkäisyn aloituksen yhteydessä.

Ehkäisyneuvolaan voi olla yhteydessä myös asioissa, jotka liittyvät lapsitavoitukseen, jälkiehkäisyyn tai ei-toivottuun raskauteen. Myös jälkiehkäisy on alle 20-vuotiaille maksuton. Yleisimpien sukupuolitautien, kuten klamydia, herpes ja kondylooma, hoito on keskitetty ehkäisyneuvolaan. Kaikki Rauman koulujen 8. luokkalaiset vierailevat ehkäisyneuvolassa, myös muille opiskelijaryhmille voidaan järjestää tutustumiskäyntejä.

Koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto toteutetaan Terveystieteiden laitoksen (1326/2010) mukaisesti ja tapahtuu fyysisesti kouluissa ja oppilaitoksissa eikä Nortamonkadulla. Vastaanoitoille on pääosin ajanvaraus. Opiskeluterveydenhuollon, aluelääkärien ja sairaanhoidollisten toimenpiteiden vastaanotoilla on täysi-ikäisille käytössä yleiset terveystieteidenmaksut.

Nuorten vastaanottoryhmä Vorri tarjoaa apua mielen hyvinvointiin 13–22-vuotiaille nuorille. Vastaanotolle ei tarvita lähetettä ja se on nuorille maksuton.

Perhekeskuksessa perheiden on mahdollista kohdata *kahvilassa*, joka sijaitsee samassa osoitteessa ja toimii arkisin. Kahvilassa on kerran viikossa MLL:n järjestämää perhekahvilatoimintaa. Siellä toimii myös sekä avoimia että suljettuja ryhmiä, joita järjestävät järjestöjen lisäksi seurakunta.

Lohjantähden perhekeskus Lohjalla

Lohjantähden perhekeskuksen ammattilaisten palvelut antavat erilaisissa elämäntilanteissa oleville perheille, lapsille ja nuorille heidän tarvitsemiaan palveluja (kts. taulukko 5). Palveluihin tarvitaan ajanvaraus ja ne ovat asiakkaille maksuttomia. Joihinkin palveluihin tarvitaan lähete.

Perheneuvolan palvelut on suunnattu lasta odottaville perheille sekä perheille, joissa on korkeintaan 17 -vuotiaita nuoria. Niihin ei tarvitse lähetettä vaan perhe voi suoraan ottaa yhteyttä ja varata ajan. Työmuotoina käytetään yksilö-, pari-, perhe- ja ryhmämuotoista ohjausta ja tukea. Yksiköstä saa myös kriisiapua.

Avoneuvola toimii torstaiamuna yhden tunnin ajan (kello kahdeksasta yhdeksään) walk in – periaatteella. Silloin voi tulla lyhyelle käynnille, esimerkiksi rokotusta tai verenpaineen mittausta varten. *Neuvolan per-*

hetyö on suunnattu neuvolaikäisten lasten perheille. Perheet voivat olla perheen tuen tarpeesta yhteydessä suoraan perheohjaajiin.

Neuropsykologi tarjoaa palveluita 5–18-vuotiaille sekä konsultointia ja työnohjausta päiväkotien ja koulujen henkilökunnalle. Tähän palveluun tarvitaan lähete.

Nuorten ehkäisy-, ihmissuhde- ja seksuaalineuvonta sijaitsee myös Lohjan perhekeskuksen yhteydessä. Terveystieteiden asiakkaaksi pääsevät alle 29-vuotiaat ja lääkärin asiakkaaksi nuoret 25 vuoteen saakka. Palvelut ovat maksuttomia ja toimivat ajanvarauksella, kysymyksiä voi lähettää terveydenhoitajalle myös sähköisesti tai tekstiviestillä.

Kolmen kuukauden ehkäisyn ilmaisjakeluun Lohjalla kuuluvat pillerit, laastarit ja ehkäisyrenkas. Pitkäkestoisista ehkäisymenetelmistä ainoastaan kuparikierukka on ilmainen. Kierukan asetus tapahtuu terveyskeskuksessa.

Jämsän Perhepalvelukeskus

Perhepalvelukeskus tarjoaa lasta odottaville ja lapsiperheille monipuolisia palveluja (kts. taulukko 5). Toiminta pyrkii ennen kaikkea tukemaan perheiden voimavaroja, mutta tarvittaessa myös mahdollisiin esiintuleviin ongelmiin puututaan heti, kun ne havaitaan. Varhaisen tuen palvelu on esimerkiksi perhevalmennus, joka on suunnattu ensimmäistä lastaan odottaville. Valmennukseen voi tulla myös yksin tai tukihenkilön kanssa. Synnytyksen jälkeen perheille järjestetään vauvatapaamisia. Perhepalvelukeskuksessa pyritään tukemaan perheitä vertaisryhmien, lapsiperheiden terapiatyön ja terveyskeskuspsykologin avulla. Psykologi palvelee alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä lisäksi yli 18-vuotiaita.

Palvelut ovat maksuttomia ja toimivat ajanvarauksella. Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto kuuluu myös hallinnollisesti perhepalvelukeskukseen, mutta terveydenhoitajat toimivat kouluilla.

Perhepalvelukeskuksen toiminnassa nähdään tärkeänä toimiva yhteistyö perheen kanssa työtä tekevien kunnan muiden ammattilaisten kanssa. Yhteistyön myös alueen muiden lapsiperheiden sidosryhmien kanssa nähdään hyödyttävän lapsiperheitä. Perhepalvelukeskuksessa toimiva *perhesuunnittelu- ja ehkäisyneuvola* pyrkii edistämään seksuaaliterveyttä ja auttamaan asiakkaitaan raskauden ehkäisyn suunnittelussa heidän tarpeitaan vastaten. Perhesuunnittelun terveydenhoitaja työskentelee myös yhteistyössä yläkoulujen kanssa, terveydenhoitajat osallistuvat esimerkiksi seksuaaliterveys -teemalla vuosittain eri puolilla Jämsää Hyvinvointimessuihin.

Perhekeskus Kaarinassa

Kaarinan perhekeskuksen palvelut on suunnattu 0–25-vuotiaille kaarinalaisille lapsille, nuorille ja heidän perheilleen. Työtä tehdään juostavasti ja ensimmäinen tapaaminen järjestetään tarvittaessa nopeasti. Työmuotona käytetään yksilö- ja työparityöskentelyä, verkostotyö ja ryhmiä. Työntekijät jalkautuvat ja saattavat toimia esimerkiksi koulun, päivähoidon tai muun yhteistyötahon kanssa. Myös toiminnallisia menetelmiä käytetään. Palvelut toimivat ajanvarauksella ilman lähetettä. Jos työntekijää ei tavoita puhelimitse, palvelusta soimitaan takaisin.

Perhekeskus koordinoi myös 18–25-vuotiaiden nuorten tukiasuntotoimintaa, tukihenkilötoimintaa sekä alaikäisten päihteiden käyttöön ja rikolliseen toimintaan puuttumista (kts. taulukko 5). Näissä tapauksissa keskustellaan alaikäisen ja hänen vanhempiensa kanssa ja päätetään jatkotoimista.

Akaan Perhekeskus

Akaan perhekeskus tarjoaa palveluja alle 15 -vuotiaille Akaan ja Urjalan asukkaille ja heidän perheilleen (kts. taulukko 5). Perhekeskuksen puheterapiapalveluja voivat käyttää myös aikuiset. Palvelut toimivat

ajanvarauksella ja ovat maksuttomia. Perheneuvolan työntekijöiden kanssa voi puhelimesta keskustella myös nimettömänä.

Perhekeskusten ammattilaisten työmuotoja ovat yksilö, pari- ja verkostotyöskentely sekä yhteistyö sidosryhmien kanssa. He antavat myös ohjausta ja konsultaatiota yhteisten asiakkaiden parissa työskenteleville.

Perhekeskus JIK, Ilmajoen ja Kurikan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä

Perhekeskus tarjoaa monipuolisesti palveluja koko yhteistoiminta-alueen väestölle (kts. taulukko 5). Eri toimijoiden välillä tehdään saumatonta yhteistyötä. Moniin palveluihin voi ottaa yhteyttä omatoimisesti. Palvelut toimivat ajanvarauksella ja ovat usein maksuttomia. Lapsiperheiden kotipalvelussa on maksut, perhetyö on perheelle ilmaista. Peruuttamattomasta lääkärin vastaanottoajasta voidaan periä 15-vuotiaalta ja sitä vanhemmalta sakkomaksu.

Perhekeskuksen toimintaterapiapalvelut on suunnattu alle kouluikäisille ja lapsi ohjataan niihin yleensä muiden hänen kanssaan toimivien ammattilaisten taholta. Puheterapiaan voivat ottaa yhteyttä myös aikuiset ja psykologin palvelut on suunnattu nuorille, aikuisille ja ikääntyville. Perhesuunnitteluneuvolaan ei ole ikärajoja. Sinne on keskitetty raskaudenehkäisyn aloitukset.

Perhekeskuksissa toimii myös erilaisia vertaistukiryhmiä, lasten kuntoutustyöryhmä sekä lapsiperheiden käyttäjäneuvosto. Käyttäjäneuvosto koostuu yhteensä kymmenestä neuvolapalvelujen käyttäjien edustajasta Ilmajoelta, Kurikasta, Jalasjärveltä ja Jurvasta. He kokoontuvat 4-5 kertaa vuodessa eri paikkakunnilla. Ryhmän tavoitteena on vaihtaa ajatuksia palvelujen käyttäjien kanssa ja välittää kommentteja, kehittämissuhteita ja aloitteita palvelujen edelleen parantamiseen.

Imatran Lasten ja nuorten talo Mansikkalan hyvinvointiasemalla

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden eli Eksoten mallin mukainen Lasten ja nuorten talo on myös Imatralla. Hyvinvointiasemalle voi palvelun tarvitsija ottaa suoraan yhteyttä, keskustelun perusteella talon ammattilaiset selvittävät soittajan tarpeita parhaiten vastaavan palvelun (kts. taulukko 5). Talolla on takaisinsoittopalvelu ja halutessaan voi soittopyynnön jättää myös netissä. Lasten ja nuorten talo on avoinna virka-aikaan maanantaista perjantaihin.

Perhepalvelukeskukset Alavudella, Kuortaneella ja Ähtärissä

Kuusiolinna Terveys Oy on Pihlajalinnan ja Kuusiokuntien perustama yhteisyritys, joka tuottaa Kuusiokuntien sosiaali- ja terveyspalvelut. Perhepalvelukeskuksesta löytää perhepalvelujen lisäksi kaikkia kuntalaisia koskettavia palveluita (kts. taulukko 5). Perhepalveluihin kuuluvat hallinnollisesti myös koulu- ja opiskeluterveydenhuolto ja siihen kuuluvat palvelut on sijoitettu koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon lukuun ottamatta saman katon alle.

Osviitta on Kuusiolinna Terveys Oy:n palvelu, jolla on toimipisteet Alavudella, Kuortaneella ja Ähtärissä. Se tarjoaa kuntien asukkaille psykososiaalisia palveluja, perheneuvontaa, terapiapalveluja sekä erityisesti nuorille suunnattua psykologian hyvinvoinnin tukea eli Merkkaritoimintaa. Palvelut toimivat ilman lähetettä ajanvarauksella. Osviitan moniammatillinen tiimi tarjoaa myös konsultaatio- ja asiantuntija-apua sidosryhmille.

Perhepalvelukeskukset ovat sijoittuneet samaan osoitteeseen kuntien terveysasemien kanssa ja kuten taulukosta 5 ilmenee, myös terveysasemien palvelut ovat kuntalaisten käytössä saman katon alla. Hieman kunnasta riippuen samassa osoitteessa on kuntalaisten käytössä myös muita tukipalveluja, kuten laboratorio, röntgen, fysioterapia tai päihdepalvelut.

Hyvinvointikampus Järvenpään 2017?

Järvenpään on rakenteilla uusi sosiaali- ja terveyskeskus. Siihen tulee terveysaseman, suun terveydenhuollon, aikuissosiaalityön, työterveyshuollon sekä päihde- ja mielenterveysyksikön palveluja kuntalaisille. Samaan kortteliin suunnitellaan laajempaa Hyvinvointikampusta, joka tarkoittaisi myös monien muiden palvelujen, työ- ja toimintakeskuksen ja mahdollisesti myös uusien asuntojen keskittämistä alueelle. Hyvinvointikampukselle tavoitellaan asiakaslähtöistä, laadukasta palvelukokonaisuutta. Hyvinvointikampus on suunnattu erityisesti ikääntyneiden, vammaisten ja lasten sekä heidän perheidensä hyvinvointia ajatellen.

Nopsa- lapsiperheiden matalan kynnyksen tukipiste Hyvinkäällä

NOPSA on konsepti, joka on suunniteltu tarjoamaan tukea perheiden arjen pulmiin nopeasti ja joustavasti. Perhe tai nuori voi ottaa yhteyttä palveluun ja sieltä kartoitetaan nopeasti tarjolla oleva apu ja tuki. Tuki voi olla jotain sosiaali- ja terveystoimen tuottamaa lapsiperheiden palvelua tai vaikkapa Ankkuri-toimintaa. Ankkuritiimiin Hyvinkäällä kuuluu poliisi, sosiaalityöntekijä, sairaanhoitaja, nuorten perheohjaaja ja erityisnuorisotyöntekijä ja sen tarkoituksena on auttaa, jos nuori joutuu elämänhallintansa kanssa hankaluuksiin, esimerkiksi tekee rikoksen. Tarvittaessa nuori ja/tai perhe ohjataan keskustelun jälkeen jatkohoitoon. Nopsa - tukipiste ottaa vastaan myös lastensuojelun tarpeiden yhteydenotot.

Haminan Terveyskioski

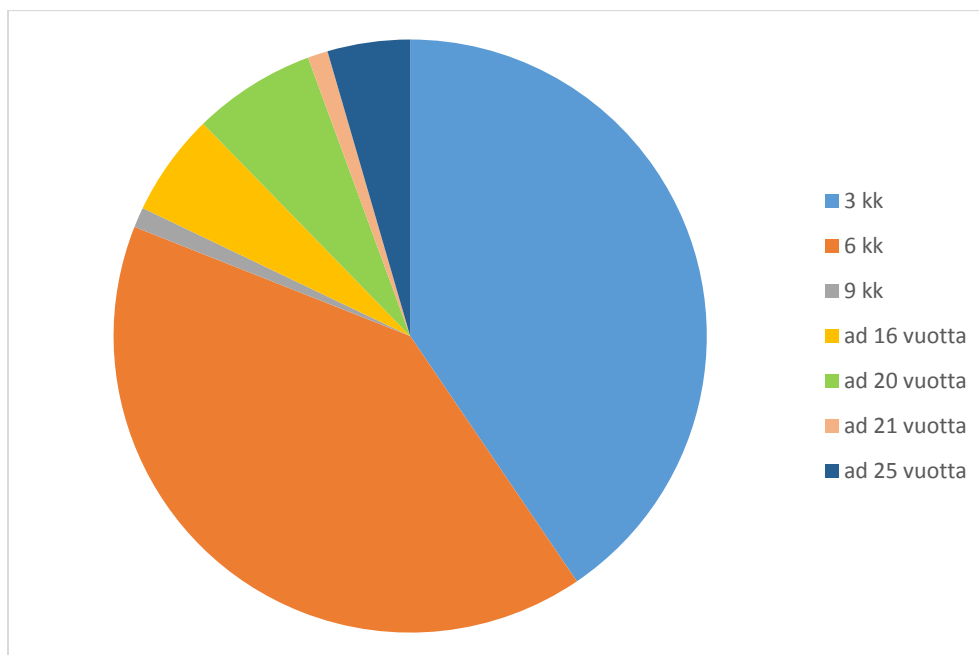
Haminassa sijaitseva terveyskioski on avoinna virasto-aikaan tiistaista torstaihin. Aukioloaikoina on mahdollista päästä hoitajan maksuttomien palvelujen piiriin ilman ajanvarausta. Palvelu pyrkii kannustamaan oman terveyden ylläpitoon. Nuori voi saada kioskista esimerkiksi ohjausta eri sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käytössä, terveys- ja liikuntaneuvontaa tai käydä vastaanotolla esimerkiksi poistattamassa haa-valta ompeleet tai nilkasta punkin.

Terveyskioskilla tehdään myös erilaisia mittauksia, riskitestejä ja siellä annetaan rokotuksia yli 7-vuotiaille. Kioskissa järjestetään myös erilaisia teemapäiviä, kuten toukokuussa 2016 ”Terveellinen aurinkokäyttämisen”. Paikalla oli tuolloin Kymenlaakson Syöpäyhdistyksen neuvontahoitaja.

5.2.5 Seksuaaliterveyspalveluja ja ehkäisyn ilmaisjakelu

Kyselyn pienistä kunnista muutamissa, kuten Heinolassa, Naantalissa, Raumalla ja Torniossa, oli saatavilla seksuaalineuvojien ja/tai – terapeuttien palveluja. Naantalin perheneuvola muutti nimensä seksuaaliterveysneuvolaksi. Musta-keltaisia kondomipakkauksia jaetaan seksuaaliterveysneuvolan ”käyntikortteina” ja nykyään myös pojat ovat löytäneet paikan. Naantalin seksuaaliterveysneuvolan väestöpohja on alle 20000 ja kaikki raskaudenkeskeytyslähetteet ja ehkäisyn aloitukset hoidetaan keskitetysti siellä. Asiakkaat ovat 11–92-vuotiaita.

Myös pienissä kunnissa oli käytössä lyhytaikainen (3 kuukautta) ensimmäisen ehkäisyn ilmaisjakelu Yleisemmin ehkäisyn ilmaisjakelupalikoima ensimmäistä ehkäisyä aloittaville sisälsi kunnan peruslääkevalikoimaan valitut yhdistelmäehkäisytabletit, minipillerit ja ehkäisyrenkaat. Kunnista vaihtelua oli paljon siinä, saiko nainen myös elämänsä ensimmäisen pitkäaikaisen ehkäisimen maksutta jossain vaiheessa. Myös se, sisälsikö valikoima sekä hormoni- ja kuparikierukan ja kapselit tai vain jonkin edellä mainituista, vaihteli laajalti kunnittain. Pienissä kunnissa ehkäisyn ilmaisjakelua oli suuria kuntia yleisemmin pidempään. Meri-Lapin kunnista Tervolassa, Keminmaassa, Torniossa ja Ylitorniossa ilmaisen ehkäisyn saa aina 25 vuoteen saakka. Näissä kunnissa myös jälkiehkäisy kuului ehkäisyn ilmaisjakeluun. Pitkään ehkäisyn ilmaisjakeluun kuuluivat tyypillisimmin sekä pillerit, renkaat että pitkäaikaiset ehkäisimet. Ehkäisylaastarit kuuluivat harvoin minkään tyyppiseen ilmaisjakeluun ja jälkiehkäisyn suhteen oli vaihtelua. Kondomien jakelu oli yleisimmin kampanjaluonteista.

Kuvio 2.
Hormonaalisen ehkäisyn (pillerit ja/tai rengas) ilmaisjakelun jakautuminen nuorille ehkäisyä ensimmäistä kertaa aloittaville pienissä kunnissa.

Limingassa on perusturvalautakunta 8.6.2016 päättänyt kuntalaisaloitteen pohjalta, että 15–24-vuotiaat kuntalaiset saavat ehkäisyvalmisteen maksutta.⁵¹ Raskaudenkeskeytyksen ja synnytyksen jälkeen kuntalainen on oikeutettu maksuttomaan ehkäisyyn vuoden ajan tai saamaan kierukan tai ehkäisykapselin ilmaiseksi. Kondomien ilmaisjakelu tulee mahdolliseksi kaikissa terveystaluiden yksiköissä. Kunta päätti myös, että terveyskeskus ja paikalliset apteekit sopivat alle 20-vuotiaiden jälkiehkäisyasiakkaiden jatkohoito-ohjauksesta. Myös toisenlaisia päätöksiä on tehty, esimerkiksi Naantali päätti vuonna 2015, ettei ole riittäviä perusteita ryhtyä tarjoamaan ilmaista ehkäisyä kaikille alle 20-vuotiaille tytöille ja naisille. Sen sijaan päätettiin lisätä valistusta ja tehostaa kondomien jakelua nuorille.⁵²

Lähes puolet pienistä kunnista (42/90) tarjosi hormonaalisen *jälkiehkäisyn* hätätilanteessa maksutta koululta, oppilaitoksesta tai ehkäisyä tarjoavasta kunnallisesta toimipisteestä. Yhdeksässä kunnassa asiasta ei ollut tehty päätöstä tai haastateltava ei tiennyt asiaa. Yhdessä kunnassa jälkiehkäisytabletin sai ”lainaksi” hätätilanteessa, mutta lääke piti myöhemmin palauttaa. Saatuaan rahaa, nuori osti valmisteen apteekista ja näin palautti vastaanotolta saamansa lääkkeen. Yleisimmin tarjottu hormonaalinen jälkiehkäisyvalmiste oli levonorgestreeli (keltarauhashormoni).

5.2.6 Ehkäisyn aloituspaikat

Ehkäisyn aloitus onnistui koulu- ja/tai opiskeluterveydenhuollossa valtaosassa pienistä kunnista (65/90). Muissa kunnissa ehkäisyn aloitukset ja ilmaisjakelu oli keskitetty. Ehkäisy- ja perhesuunnittelupalvelut saattoivat olla kunnassa yhdistetty esimerkiksi äitiysneuvolan tai lastenneuvolatoiminnan yhteyteen. Joissakin kunnissa oli suunniteltu toiminnanmuutosta niin, että ehkäisyn aloitus onnistuisi koulu- tai opiskeluterveydenhuollossa syksystä 2016.

⁵¹ Liminka päätös 2016.

⁵² Naantali päätös 2015.

6. Pohdinta

6.1 Yhteenveto

Kyselyssä mukana olleiden Manner-Suomen kuntien tai kaupunkien nuorten palvelut järjestettiin pääosin osana koulu- tai opiskeluterveydenhuollon tai kunnan tai kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. Syksyllä 2014 voimaan tulleen oppilas- ja opiskelijahuoltolain¹⁴ tuomat muutokset ennaltaehkäisevän ja yhteisöllisen opiskelu- ja terveydenhuollon suhteen vaikuttaisivat yleisesti ottaen saavutetun kunnissa hienosti. Kouluissa ja oppilaitoksissa vaikuttaisi pääosin olevan kattavat palvelut (kuraattori, psykologi, terveydenhoitaja ja lääkäri). Terveydenhoitajan avoin vastaanotto toteutui ja vaikutti olevan merkittävä palvelu monessa kunnassa, koska se toimii matalalla kynnyksellä ja sitä kautta nuori saa laajalti apua huoliinsa. Terveydenhoitaja joko auttaa nuorta itse, ohjaa hänet eteenpäin tai kerää hänen ympärilleen yhdessä nuoren kanssa verkoston, joka voi auttaa. Nuoret, joilla ei ole koulupaikkaa, eivät automaattisesti saa tällaista palvelua.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelujen lisäksi kunnissa oli monia erillisiä nuorten palveluja tai palvelukokonaisuuksia (Liite 3). Erillisiä, nuorille nimettyjä palveluja olivat mm. nuorisoneuvolat, nuorten (ja lasten) talot, nuorisovastaanotot, nuorisoasemat ja nuorisokeskukset. Nuorten palvelujen mallit voidaan karkeasti jakaa neljään: perinteinen malli, Ohjaamo-malli, perhekeskusmalli ja sekalainen malli.

Perinteisessä mallissa nuorille suunnatut sosiaali- ja terveyspalvelut on hajautettu sektoreittain. Yhdestä palvelusta nuori saa sosiaalipalveluja, toisesta terveyteen liittyviä ja kolmannelle esimerkiksi seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyviä palveluja. Palveluissa tehdään kuitenkin useimmiten sektoreiden välistä yhteistyötä. Tähän malliin kuuluvat esimerkiksi monet selvityksen päihde- ja mielenterveyspalveluista ja ehkäisyneuvoloista.

Ohjaamo-mallissa pyritään karsimaan päällekkäisiä toimintoja ja yksinkertaistamaan alle 30-vuotiaiden palveluja. Ohjaamo-toiminnassa on aina mukana nuorten tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelu, jota täydennetään sosiaali- ja terveydenhuollon, kunnan muiden toimijoiden ja kolmannen sektorin osaamisella.

Perhekeskusmallissa palvelut on järjestetty käyttäjäystävällisesti ja ne alkavat perheen ja perheen suunnittelun tukemisella. Näin voidaan tukea perheen hyvinvointia jo hyvin varhain. Muun muassa Sipilä ja Österbacka (2013) kannustavat tukemaan lasten hyvinvointia tukemalla perheitä.⁵⁶ Monessa perhekeskuksessa on esimerkiksi seksuaali- ja lisääntymisterveyspalveluja, jotka muun muassa edistävät seksuaali- ja lisääntymisterveyttä ja ihmisen tai parin mahdollisuutta ajoittaa raskaus itselleen sopivaan aikaan. Tähän vaikuttaa toki myös yksilön, parin tai perheen muu elämäntilanne. Nykyisissä perhekeskumalleissa nimenomaan nuorten palveluihin ei juuri ollut kiinnitetty erityistä huomiota eikä niitä ollut perhekeskuksissa systemaattisesti.

Sekalaiset mallit, kuten tässä selvityksessä esimerkiksi Oulun Byströmin talo, terveiskioskit tai Espoon kauppakeskuksen malli, palvelevat nuoria joko pelkästään tai osana muita käyttäjäryhmiä. Byströmin talossa on monipuolisesti nuorten tarvitsemia palveluja, mutta esimerkiksi seksuaali- ja lisääntymisterveyden palvelut voisivat olla paremmin järjestettyjä. Espoon malli on myös kiinnostava, sillä siinä sosiaali- ja terveyspalveluja ja kulttuuripalveluja on yhdistelty mielenkiintoisella tavalla. Paikka on hyvien kulkuyhteyksien varrella ja palveluissa on myös tavallista virka-aikaa pidemmät aukioloajat. Tässä mallissa ongelmana nuorten näkökulmasta on, ettei sitä ole suunniteltu erityisesti heidän tarpeitaan silmällä pitäen.

¹⁴ Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013.

Yleisesti ottaen palvelut ovat usein pirstoutuneet ja usein puuttuu tietoa siitä, kenellä on kokonaisvastuu nuoren asioista. Se, mitä palveluihin kuuluu tai mitkä asiat jäivät palvelujen ulkopuolelle, on usein tarkasti rajattu. Esimerkiksi jälkiehkäisyyn nuori voi saada koululta, mutta siellä ei voi aloittaa vakituista hormonaalista ehkäisyä. Vakituiseen hormonaaliseen ehkäisyyn nuori voi saada seuraavasta paikasta, mutta siellä ei uusita reseptiä enää, kun hän on tietyn ikäinen jne. Nuorten palveluja on, mutta haasteena on, kuinka nuori löytää ne ja saa palveluun itselleen sopivan ajan, jos palvelu toimii ajanvarauksella. Puhelinpalveluaika on usein lyhyt ja ruuhkainen ja joskus vastaajassa on poissaoloviesti, vaikka henkilöllä pitäisi olla puhelinaika. Eikä tulevia puheluita ohjata toiselle ammattilaiselle. Etenkin perhesuunnittelupalveluissa puhelinaika on hoitajalla ja usein siihen voi jonottaa vain perinteisesti odottamalla puhelimesta. Perhesuunnittelun lääkärille ei yleensä ole puhelinaikaa lainkaan, joten asiat on hoidettava terveydenhoitajan välityksellä.

Sähköistä ajanvarausta ei vielä hyödynnetä tarpeeksi eikä monissa paikoissa voi varata sähköisesti aikaa palveluun, ennen kuin nuori on ensin ottanut sinne yhteyttä (soittanut tai käynyt) ja asiakkuus on muodostettu. Sähköistä ajanvarausta ei voi myöskään tehdä kaikkiin käyntisyihin eikä aina ole olemassa riittävästi nuoren aikatauluun sopivia sähköisesti varattavia aikoja. Toisaalta palveleva henkilökunta kertoi, että asiakkaat eivät lue ohjeita, vaan varaavat myös lääkärille kuuluvia palveluja sähköisesti. Tämä lisää hoitajien työtä, kun he joutuvat soittelemaan edestakaisin ja muuttelemaan aikoja. Joistakin verkossa tehdyistä ajanvarauksista ei tule asiakkaille ajanvarausmuistutusta, ellei sitä manuaalisesti erikseen heille lähetetä. Tämä myös lisää hoitajien työtä.

Iltavastaanottoa nuorille oli tarjolla todella harvoin. Yleensä sitä ei ollut kokeiltukaan. Siellä, missä oli kokeiltu, kerrottiin, ettei iltajoille ollut tarvetta. Monet haastateltavat korostivat, että joustoa vastaanottoajoissa on tarpeen mukaan niin, ettei nuori joudu odottamaan vastaanotolle pääsyä kohtuuttoman pitkään. Lähinnä lääkärin vastaanotoille ja kesäaikaan oli ajoittain pidemmät jonot.

Ikäraajat nuorten palveluissa vaihtelivat eikä vaihteluun tuntunut olevan mitään systemaattista syytä, vaan ikäraajat olivat esimerkiksi ”alle 18”, ”alle 20”, ”13–22”, ”alle 30” tai jotain muuta.

Lyhytaikainen ilmainen ehkäisy (3 kk ja pääosin pilleriehkäisy) oli tarjolla lähes kaikissa kyselyn kunnissa tai kaupungeissa (Liite 3). Tätä pidemmän ilmaisen ehkäisyn aika ja ikäraajat vaihtelivat. Ilmainen ehkäisy oli pitkäkestoisempaa pienissä kuin suurissa kunnissa tai kaupungeissa. Vain harvoissa kunnissa tai kaupungeissa toteutui se, että nuori olisi saanut täysin ilmaisen ehkäisyn tiettyyn ikään asti. Yleensä ilmaiseksi sai ensimmäisen ja tietyn ehkäisyn tietyksi ajaksi. Selvityksen vastausten perusteella karkeasti ottaen puolet sekä isoista että pienistä kunnista tarjosi hormonaalisen jälkiehkäisyyn nuorelle maksutta.

Ilahduttavaa oli, että seksuaalineuvoja ja/tai – terapeutteja oli jo monessa kunnassa (Liite 3). Naantalin kokemuksen mukaan neuvolan nimenmuutoksella oli merkitystä. Kun perhesuunnitteluneuvolasta tuli nimenmuutoksella seksuaaliterveysneuvola ja se tehosti palvelusta tiedottamista tarjoamalla tutustumiskäyntejä kaikille 9.luokille, kunnan raskaudenkeskeytysluvat pienivät entisestään.

Useimmissa kunnissa kondomien jakelu oli kampanjaluonteista. Kondomien ilmaisjakelun, seksuaaliterveysneuvolan sekä seksuaalineuvonta- ja terapiapalvelujen tarjoaminen aidosti myös miehille edistäisi tasa-arvoa.

6.2 Pohdintaa selvityksen haasteista

Haasteena oli identifioida ja tavoittaa vastaaja, joka osaisi antaa mahdollisimman laajalti informaatiota kunnan nuorten, lähinnä sosiaali- ja terveydenhuollonpalvelujen järjestämisestä. Tietoja täydennettiin tarvittaessa soittamalla useammalle ihmiselle samassa kunnassa. Haastateltavat ohjasivat haastattelijan usein kunnan tai kaupungin nettisivuille, joten haastatteluissa saatuja tietoja täydennettiin myös siellä olevien

tietojen perusteella. Tämä selvitys ei silti ole täydellinen kuvaus kuntien palveluista ja toiminnoista. Esimerkiksi paperittomien tilanne oli näkymättömissä tai sitten selvityksen vastaajat eivät vain tienneet siitä. Tilanteet myös muuttuvat nopeasti. Selvitys antaa kuvan palveluista haastatteluhetkellä ja kunkin vastaajan tietämyksen perusteella.

Työntekijöiden tavoitettavuus oli yksi merkittävä haaste. Puhelinpalvelua oli rajoitetun ajan eikä sitä ollut välttämättä joka päivä. Piti siis olla paikalla oikeaan aikaan, oikeana päivänä ja silti saattoi käydä niin, että haastattelija odotteli tunnin linjoilla eikä päässyt läpi. Ajoittain kävi myös niin, että kauan odotettuna puhelinpalveluaikana vastaajassa oli viesti, ettei palvelua tänään olekaan. Sähköiset palvelut edellyttivät kirjautumista tai sitten sähköisiä yhteystietoja ei ollut käytettävissä. Joskus yhteystiedot löytyivät netistä ja lisäkysymyksiin sai sitä kautta myös vastauksen. Joskus myös palvelusta soitettiin ilahduttavasti takaisin, vaikka mainintaa takaisinoitopalvelusta ei ollut.

Selvityksellä tavoitettiin vähän yli kolmannes Suomen kunnista. Mukaan otetut kunnat määräytyivät lumipallo-otannalla ja vastaajat osin sattuman perusteella. Selvitys ei näin ollen ole systemaattinen esitys koko Suomen tilanteesta eikä selvityksen perusteella pystytä näin ollen antamaan tavoiteltua kokonaiskuvaa nuorten palveluista. Selvityksessä tuli kuitenkin esille useita hyviä yksittäisiä nuorille suunnattuja palveluja sekä joitakin hyvin toimivia nuorten palvelujen kokonaisuuksia. Näistä olemassa olevista palveluista tai palvelukokonaisuuksista voi ottaa mallia nuorten palveluja ja palvelukokonaisuuksia suunniteltaessa. Selvitys voinee toimia eräänlaisena ohjevihkosena, jonka avulla löytyy yhteistyökumppaneiksi kuntia ja kaupunkeja, joissa on hyväksi todettuja tapoja järjestää nuorten palveluja tai palvelukokonaisuuksia.

Selvityksen huonona puolena on, ettei nuorilta itseltään kysyty palveluista. Se ei kyselyn resurssit ja aika-
taulu huomioon ottaen ollut mahdollista. Tässä selvityksessä on viitattu esimerkiksi Alasen ym. (2014) julkaisuun, jossa nuorilta itseltään on kysyty asioista.⁵ Palveluja ei myöskään katsottu niiden tuottajien kannalta, vaikka aihetta on sivuttukin tässä raportissa, vaan palveluiden käyttäjän perspektiivistä Nuorisotakuun hengen mukaisesti.

6.3 Pohdintaa selvityksen havainnoista

Nuorten kasvaminen yhteiskuntaan, voimaantuminen – nettisivut apuna

Nettisivujen käytettävyys (selkeys, toimivuus, informatiivisuus) nuorten kannalta vaihteli paljon. Erityiset nuorten sivut puuttuvat monelta kunnalta ja joillakin ne olivat puolestaan erityisen hyvät. Joillakin kunnilla oli hyvin linkkejä nuorille suunnattuihin kolmannen sektorin palveluihin ja toimintaohjeita esimerkiksi seksuaalista väkivaltaa kokeneille. Netistä löytyi joidenkin kuntien kohdalla myös linkki Lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan (esimerkiksi Kirkkonummi, Kotka, Lahti, Nurmijärvi) tai Toimintaohjelmaan neuvolatyölle, koulu- ja opiskeluterveydenhuollolle sekä lasten- ja nuorten ehkäisevälle suun terveydenhuollolle (esimerkiksi Joensuu, Liminka, Seinäjoki, Lohjassa päivitys meneillään). Nämä dokumentit kunnissa pitäisi olla, joten olisi suotavaa, että ne olisivat kuntalaisten nähtävänä, vaikkapa linkin takana.

- ➔ Nuorten nettisivuihin ja sähköisiin palveluihin kannattaisi panostaa, koska nuoret ovat taitavia netinkäyttäjiä ja nettiä nuoret voivat käyttää silloin, kun se heille sopii. Palvelun tarjonta ei myöskään ole sidottu virasto aikaan eikä tiettyyn paikkaan.

⁵ Alanen ym. 2014.

Kun työttömille tai nuorille, joilla ei ole koulupaikkaa, tarjotaan terveystarkastusta kunnissa esimerkiksi aikuisneuvolassa, ongelmana on, että heidän palvelunsa eriytyvät muiden nuorten palveluista. Esimerkiksi terveydenhoitajan matalan kynnyksen palvelua ei ole välttämättä päivittäin saatavilla eli jos nuorille tulee terveyteen liittyviä kysymyksiä tai pulmia, ei olekaan terveydenhoitajan päivystysaika, jossa kysymyksen tai huolen voisi kertoa. Nuoria koskevat myös kuntarajat. Heillä ei ole opiskeluoikeuden perusteella mahdollisuutta käyttää toisen (opiskelu)kunnan palveluja.

Laatuajattelu kehitty?

Muutamien kuntien terveyspalveluissa oli toteutettu laadun arviointia. Esimerkiksi Salon terveyskeskuksessa noudatetaan jatkuvaa laadun seuranta- ja kehittämistyötä. Yhtenäisen laadun ja laatukriteerien saaminen nuorten palveluihin olisi toivottavaa.

Käypä hoito – suositus: Jälkiehkäisy.

Jälkiehkäisyn Käypä hoito – suositus ei selvityksen perusteella toteudu Suomessa. Jälkiehkäisy tulisi olla helposti saatavilla ja maksutta. Joissakin kunnissa jälkiehkäisystä informoitiin nettisivuilla ja kerrottiin, että sen voi ostaa apteekista. Tässä selvityksessä ei kysytty apteekkeilta, kuinka he opastavat jälkiehkäisyn hakijaa jatkotoimien suhteen. Jälkiehkäisytabletti maksaa nuorelle valmisteesta riippuen noin 20–25 € ja jälkiehkäisytilanteeseen liittyy nuorella usein yhden tai useamman raskaustestin tekeminen. Niiden apteekkihinnat vaihtelevat paljon (4-15 €) tuotteesta riippuen. Nuoren kannalta olisi kätevää, että hän saisi jälkiehkäisyn luotettavalta ammattilaiselta (koulusta, perhesuunnittelusta, päivystyksestä), keskustelumahdollisuuden ja samalla ohjausta esimerkiksi raskaudesta ja seksitautitesteistä. Jälkiehkäisytarpeeseen johtaneeseen yhdyntään saattaa liittyä muitakin ikäviä asioita kuin tautien tai raskauden pelko.

Käypä hoito –suositus: Raskauden ehkäisy.

Raskauden ehkäisyn Käypä hoito -suosituksen mukaan raskauden ehkäisyn ja niihin liittyvien palvelujen tulee olla saatavilla helposti ja ympärivuotisesti. Tässä selvityksessä on aiemmin esitetty kuntien raskauden ehkäisyn ilmaisjakelukäytännöt sekä se, mistä ehkäisyvälineitä on saatavilla. Menetelmien ilmaisjakelusta päätti kunta ja tämä luonnollisesti vaikutti nuorten valinnan mahdollisuuksiin eri menetelmien välillä. Vallinnanvapautteen saattoi vaikuttaa myös jokin muu seikka, esimerkiksi se, suostuiko lääkäri asettamaan nuorille kierukoita.

Vastaanottoaika tulisi Käypä hoito -suosituksen mukaan saada viimeistään viikon sisällä yhteydenotosta terveydenhuoltoon. Tässä terveydenhuollolla on vielä haasteita, etenkin kesäaikaan. Joissakin kunnissa oli lääkkeenmääräämiskoulutettuja hoitajia, jotka tekivät myös perhesuunnittelu/seksuaaliterveystyötä. Kun kaikkiin reseptiasioihin ei tarvinnut lääkärinä, se nopeutti työtä ja oletettavasti lyhensi jonoja lääkärille. Hyvältä kuulosti useiden kyselyyn vastanneiden joustava asenne vastaanottoaikojen suhteen ja aito ammattiylpeys tekemänsä työtä kohtaan. Pidettiin tärkeänä, että nuorille tarjotaan laadukkaita ja heidän tarpeensa huomioivia palveluja. Jotkut palvelut tavoittivat hyvin myös nuoria miesasiakkaita.

Eriarvoisuus palveluissa

Nykyisin palvelut saattavat olla nuoren saatavilla epätasa-arvoisesti. Selvityksen perusteella esimerkiksi ravitsemusterapeutin palveluja ei vaikuttaisi olevan niin hyvin saatavilla kuin esimerkiksi fysioterapiaa. Hammashoidossa peruspalvelut olivat pienillä paikkakunnilla lähellä, mutta hiemankin erikoistuneempaan palveluun (esimerkiksi oikomishoito) lapsi tai nuori joutui jo matkustamaan pois kotipaikkakunnaltaan. Tästä seurasi perheelle muun muassa koulusta ja työstä poissaoloja, joka olisivat vältettävissä. Palvelut voisivat esimerkiksi olla lähempänä, kiertäviä (bussi tms.) tai niissä voisi olla laajemmat aukioloajat, jolloin niihin voisi mennä koulun tai päivätöiden jälkeen.

Ehkäisyn ilmaisjakelussa oli myös suuria eroja eri kaupunkien ja kuntien välillä ja nuoret joutuvat eriarvoiseen asemaan asuinkuntansa perusteella. Ilmaisen ehkäisyn ja sen yhteydessä annettavan seksuaalikasvatuksen tulisi olla yhtäläisesti kaikkien nuorten saatavilla.

Yhteistyö eri toimijoiden välillä

Koulut ja oppilaitokset vaikuttavat tekevän jo tällä hetkellä paljon yhteistyötä kunnan muiden toimijoiden kanssa. *Koulunuorisotyö* osana lasten ja nuorten kasvun ja koulunkäynnin yleistä tukea vaikuttaisi selvityksen perusteella olevan edelleen lisääntymässä. Tsemppari (psykiatrinen sairaanhoitaja) on esimerkiksi Heinolassa suunnitteilla ala-asteelle, jos rahoitus järjestyy. Yläkouluilla on jo Psykkaritoimintaa (koulupsykkarin eli psykiatrisen sairaanhoitajan palvelut oppilaiden kriiseissä Haminassa). *Kajaanissa* koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa työskentelee alueittain psykiatrisia sairaanhoitajia nk. miekkareita. Miekkarin työn tavoite on mielen hyvinvoinnin lisääminen ja opiskelevien nuorten psyykkiseen oireiluun ja huolenaiheisiin puuttuminen matalalla kynnyksellä. Miekkari myös opastaa ko. asioissa koulun henkilökuntaa ja oppilaiden vanhempia. *Järvenpään* kaupungin perusopetus ja nuorisotyö tekevät myös koulunuorisotyötä yläkouluissa. Järvenpäässä koulunuorisotyön tarkoituksena on nuoren oman identiteetin ja vuorovaikutustaitojen vahvistuminen. Koulunuorisotyöntekijä on nuoren tavoitettavissa viikoittain, jolloin nuorella on mahdollisuus keskustella työntekijän kanssa. Lisäksi hän pitää oppilaille työn tavoitteisiin teemoitettuja ryhmänohjaustunteja.

6.4 Johtopäätökset

Selvää lienee se, että organisaatioiden tarpeista lähtevä, pirstaleinen ja päällekkäisyyksiä sisältävä toiminta ei ole tehokasta eikä parhaiten terveyttä edistävää. Tässä luvussa pohditaan vielä selvityksessä esitettyjen mallien hyviä ja huonoja puolia sekä tehdään selvityksen perusteella johtopäätöksiä siitä, kuinka palvelut olisi ehkä hyvä tulevaisuudessa järjestää. Esimerkiksi Pohjois-Karjalaan on suunnitteilla ”Siun sote”, joka tuottaa palveluja yli 170 000 asukkaalle vuonna 2017.

Lasten ongelmat perheissä alkavat muotoutua jo hyvin nuorena ja kietoutuvat ihmisen tarpeeseen tulla nähdyksi ja hyväksytyksi omana itsenään.⁵ Nuorten tilannetta hankaloittaa esimerkiksi se, että nuoret liikkuvat aktiivisesti opiskelun ja työn toivossa ja paljon nuoria keskittyy suuriin kaupunkiin.⁵³ Tämä tuo paineita nuorten itsenäistymiseen ja samalla se voi tuoda juurettomuuden ja arvottomuuden kokemuksia, kun nuori irtautuu lapsuuden- ja nuoruudenaikaisista ihmissuhteistaan. Ilman mahdollisuutta uusiin sosiaalisiin suhteisiin, (kohtuuhintaiseen) asumiseen ja työ- tai koulupaikkaan nuorten tulevaisuudensuunnitelmat vaikeutuvat. Suomi on sitoutunut ”Terveys kaikissa politiikoissa” -periaatteeseen⁵⁴ ja kansalaisten hyvinvointi ja terveyden edistäminen tulisikin ottaa huomioon yhteiskuntasuunnittelussa (asunnot, työ- ja toimintaympäristö, liikenne, virkistys jne.) ja palveluissa.

Seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut vaikuttaisivat varovasti arvioituna tavoittavan nykyisin yhä enenevässä määrin myös poikia ja miehiä. Näin tapahtuu ainakin kouluilla ja oppilaitoksissa sekä muutamissa seksuaaliterveysneuvoloissa. Alasen tutkimuksessa havaittiin, että huono-osaiset nuoret miehet olivat tyytymättömämpiä ulkonäkönsä ja painoonsa kuin nuoret naiset.⁵ Vamoksen työntekijät tulkitsivat tämän olevan kokemus maskuliinisuuden puutteesta ja herättivät kysymyksen, miten kehollisuus voidaan paremmin huomioida nuorille suunnatuissa palveluissa.

⁵ Alanen ym. 2014.

⁵³ Sutela ym. 2016.

⁵⁴ Melkas, T. 2013.

Seksuaaliterveyspalvelut ja lisääntynyt mahdollisuus saada seksuaalineuvontaa lisääntyneiden ammattilaisten ansiosta, ovat yksi ratkaisu kehollisuuden parempaan huomioimiseen. Ilahduttavaa olikin, että seksuaalineuvontaa ja –terapiaa oli jo saatavilla muutamissa kunnissa tai kaupungeissa. Niissä palveluissa, kuin myös terveydenhoitajan vastaanotolla kouluissa ja muissa oppilaitoksissa, oma keho ja oma käsitys siitä tulevat puheeksi. Koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto oli järjestetty lähipalveluina kouluissa ja oppilaitoksissa, mikä asiakkaat huomioon ottaen onkin järkevää. Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki on jo tuonut hyviä muutoksia nuorten palveluihin (ks. aiemmin). Koululaisia ja opiskelijoita on tärkeä kuunnella myös palveluja edelleen kehitettäessä.

Esimerkiksi koulu- ja opiskelijaterveydenhoitajan palvelut tavoittavat kaikki koulussa olevat tai opiskelevat nuoret ja suurin osa nuorista pitää terveydenhoitajan vastaanotolle pääsyä muussa kuin terveystarkastusasiassa kouluterveyskyselyn 2015 mukaan helppona tai erittäin helppona.²¹ Terveydenhoitoa kouluilla ja oppilaitoksissa ollaan viemässä entistä yhteisöllisempään suuntaan. Trendinä on terveydenhoitajan osallistuminen erilaisiin ryhmiin, yhteisöllisiin tilaisuuksiin ja tarkastusten painopisteen vieminen enemmän yhteisölliseen suuntaan. Toiminta on varmasti hyödyllistä, mutta se täytyy resursoida niin, että myös nuorten toivomaa kasvokkain tapahtuvaa tapaamisaikaa löytyy terveydenhoitajalta riittävästi.

Uusia yhteistyön muotoja kouluilla täytynee kuitenkin etsiä jatkuvasti, koska esimerkiksi kouluterveyskyselyn tiedot vuosilta 2006/2007–2015 osoittavat, että peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaiden, jotka kokevat, etteivät ole saaneet apua koulusta koulunkäynnin ja opiskelun vaikeuksissa, määrä on ollut joka vuosi prosentitasolla suhteellisen korkea, noin viidennes vuonna 2015.²¹ Alasen ym. tutkimuksen mukaan opiskeluun liittyvät ongelmat olivat yleisiä Vamoksen asiakkaiden taustalla.⁵ Opiskeluhankaluudet ovat yksi tie, joka saattaa johtaa koulussa kiusatuksi tulemiseen. Koulunuorisotyö on varmasti hyvä askel nuorten tarvitsemaan lisätukeen ja hyvinvoinnin parantamiseen kouluilla. Yhteisöllinen oppilashuolto myös tähtää siihen, että kaikki tuntisivat olevansa koulun/oppilaitoksen tärkeitä jäseniä ja voivat vaikuttaa asioihin yhteiseksi hyväksi.

Selvityksessä muutama vastaaja nosti esiin nuorten motivoinnin ongelman. Alasen ym. tutkimuksessa Vamoksen työntekijät olivat tehneet huomion, että mielenterveys- ja päihdepalveluista sekä kuntoutuksesta on Helsingissä ja Espoossa suuri kysyntä. Palvelut eivät usein jalkaudu ja ne edellyttävät nuorelta vähintään kohtalaista toimintakykyä. Jos nuori jättää sovittuja tapaamisia väliin, palvelut keskeytetään. Heidän näkemyksensä mukaan palvelujen tarve ja tarjonta eivät kohta.⁵

Tässä selvityksessä kaikki nuorelle suunnatut palvelut korostivat vapaaehtoisuutta. Käyntien väliin jättäminen voidaan tulkita esimerkiksi hoitoon sitoutumattomuudeksi ammattilaisten taholta. Jos palveluille on paljon kysyntää, saatetaan priorisoida ja antaa palvelut jollekin, jolla on voimavaroja käyttää saamansa palvelut. Jos syrjäytymiskehitykseen ja nuorten hyvinvoinnin polarisoitumiseen todella halutaan muutosta, nuorille suunnattujen palvelujen tulisi pysyä nuoren rinnalla siitä huolimatta, että hän ”testaa”, välitetäänkö hänestä todella, tai jos hänellä ei ole voimavaroja joka kerta tulla sovittuun tapaamiseen. Tässä voisi olla apuna esimerkiksi pitkäaikainen asiakassuhde tukihenkilöön, joka kannustaisi nuorta ja kulkisi hänen rinnallaan. Tärkeää on, että nuorten kanssa työtä tekevät ammattilaiset ymmärtävät nuorta ja nuoruutta elämänvaiheena ja että heidän työnsä sallii heidän tehdä sitä ”nuoritahtisesti”.

⁵ Alanen ym. 2014.

²¹ Kouluterveyskysely 2015.

Sijaisuusjärjestelyihin kaivattaisiin täsmennystä ja takaisinsoittopalvelu olisi hyvä olla käytössä. Lisäksi varatun ajan puhelinmuistutus on tärkeää, etenkin kun joissakin palveluissa jo 15 vuotta täyttäneiltä peritään käyttämättömistä ja peruuttamattomasta ajasta sakkomaksu. Ehkäisyneuvolakäynnit ovat asiakkaille maksuttomia, mutta jos ehkäisy-sisältöisen käynnin tekee vaikkapa terveyskeskukseen, asiakkaan tulee muistaa kertoa käynnin luonne henkilökunnalle, jottei käynnistä tule hänelle laskua. Tämä pitäisi pystyä hoitamaan esimerkiksi käyntisyiden luokituksella niin, ettei asiakkaan tarvitse kertoa asioitaan hänen hoitoonsa osallistumattomille ihmisille.

Muita palvelujen haasteita henkilökunnalle on monialaisten palveluiden yhteistyön rajapinta. Kenellä on vastuu mistäkin palvelusta tai asiasta? Kenellä on kokonaisvastuu nuoren asioista? Haasteita muodostavat myös erilaiset ammattilaisten käytössä olevat kirjaamiskäytännöt ja yhteen sopimattomat käyttöjärjestelmät. Esimerkiksi Vaasassa on käyttöjärjestelmä Klaara. Kaikki potilas- ja asiakastiedot kirjataan Abilitaan ja sen lisäksi osa Pegasokseen. Uusi sosiaalihuoltolaki tuo lisää haasteita. Henkilökunnan työn haasteet aiheuttavat ongelmia muun muassa tiedonkulun suhteen ja heijastuvat nuorten saamiin palveluihin.

Yhteistoiminta ja palvelujen järjestäminen toimiviksi ja toisiaan täydentäviksi kokonaisuuksiksi on tärkeää, mutta palvelukulttuuri tarvitsee myös koko ajan uusiutuvia toimintamuotoja. Alasen ym. tutkimuksen nuoret antoivat useita tärkeitä vinkkejä, kuinka parantaa palveluja.⁵ He ovat asiantuntijoita kertomaan, mitkä asiat tulisi hoitaa paremmin. Ammattilaisten tulisi pystyä tekemään työtään yhteistyössä nuoren kanssa niin, että he osoittaisivat nuorelle välittävänsä hänestä ihmisenä ja välittävänsä myös siitä, mitä nuorelle tapahtuu. Tämä auttaisi myös osaltaan nuorta hahmottamaan itsensä tärkeänä ja nostaisi hänen itsearvostustaan.

Välittämisen osoittamiseen on käynnissä jo ainakin yksi hanke: Sitran ja opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Mikkelin, Espoon ja Keravan kaupunkien kanssa yhteistyössä kehitetty Tajua Mut!⁵⁵ Toimintamalli antaa mahdollisuuden puuttua jo pieniin asioihin lasten, nuorten ja perheiden arjessa ja kehittää varhaisen vaiheen moniammatillista yhteistyötä ja tiedonvaihtoa. Toimintamalli on käytössä Mikkelisä (13–29-vuotiaat) ja Espoossa (9–28-vuotiaat). Myös Kerava (16–29-vuotiaat) ja Riihimäki (12–28-vuotiaat), pilotoivat toimintamallia. Mallin on tarkoitus tulla jo olemassa olevaan palvelukategoriaan erityisesti tukemaan ammattilaisten yhteistyön vahvistumista.

Selvityksessä tuli esiin myös järjestöjen hieno panos nuorten palveluihin ja niille pitäisikin antaa mahdollisuus liittyä nuorille suunnattuun palvelukokonaisuuteen. Lisäksi kaikille kuntalaisille pitäisi olla nykytekniikan mahdollistamat, ajantasaiset sähköiset ja puhelinpalvelut, jotta asioiden hoitaminen helpottuu. Sähköisissä palveluissa tärkeää on laadukkaasti ylläpidetty ja markkinoitu nuorten portaali tai portaalit. Portaali tavoittaisi nuoret, informoisi erilaisista palveluista, tapahtumista ja toimisi nuorten kysymys- ja keskustelufoorumina

Nuorten palvelujen järjestämisen malleista perinteisen sektoroituneen toimintamallin ei ole todettu olevan tehokasta ongelmien ratkaisemisen tai kustannusten säästämisen näkökulmista.⁵⁶ Ohjaamo-toiminta vaikuttaisi käynnistyneen Suomessa vauhdilla. Toimintamalli on tällä hetkellä etsimässä muotoaan, mutta selvityksen perusteella näyttää siltä, että Ohjaamot keskittyvät antamaan ilman työ- ja opiskelupaikkaa oleville nuorille yksilöllistä tukea ja ohjausta. Tulevaisuus näyttää, kuinka toimintamalli saavuttaa tavoitteensa. Nuorten hyvinvoinnin kannalta nykyisissä Ohjaamoissa on sekalaisesti saatavissa täydentäviä, esimerkiksi terveydenhuollon, palveluita. Systemaattisuus puuttuu eli nuori ei voi luottaa saavansa ”Ohjaamo”- nimikkeen alta aina samat palvelut kunnasta riippumatta.

⁵ Alanen ym. 2014.

⁵⁵ Sitra 2016.

⁵⁶ Sipilä & Österbacka 2013.

Vaikuttaisi siltä, että perhekeskusmallit ovat askel hyvään suuntaan. Kun päätös lapsen hankinnasta on tehty, tarvitaan laadukkaat äitiysneuvolapalvelut. Ilahduttavaa oli huomata, että esimerkiksi Vaasassa oli odottavan perheen isäneuvolapalveluihinkin panostettu. Myös perheen vertaistuki oli huomioitu. Perhekeskuksissa toimi synnytysvalmennusryhmien lisäksi vauvatapaamisia synnytyksen jälkeen ja tarjolla oli muutaakin lapsiperhetoimintaa.

Nuorten kannalta ongelmallista on se, että nykyisissä perhekeskusmalleissa nuorten palveluihin ei ollut kiinnitetty erityistä huomioita eikä niitä ollut perhekeskuksissa systemaattisesti. Tätä puolta olisi syytä kehittää. Tulisi miettiä, mitkä ovat kaikille nuorille tärkeät palvelut ja lisätä ne ammattitaitoisine henkilökuntineen jokaisen perhekeskuksen yhteyteen esimerkiksi nuorisovastaanottoina tai erikseen omina nuorisovastaanottoina tai -keskuksina.

Palvelukokonaisuuden nimestä kannattaisi keskustella nuorten kanssa, jotta se olisi nuorten hyväksymä ja nuoret helposti löytäisivät heille tarkoitetut palvelut. Palveluihin tulisi saada yhteys ja päästä helposti ja nopeasti. Niiden pitäisi olla myös nuorelle maksuttomia. Lisäksi nuorille tulisi säilyttää lähipalveluina monipuoliset koulu- ja opiskeluterveydenpalvelut, jotka tulisi resursoida kunnolla ja joiden linkittymistä perhekeskukseen ja/tai nuorten palveluihin tulisi harkita ja suunnitella hyvin. Näin nuorten palvelukokonaisuus voisi muiden palvelujen lisäksi sisältää hyvät seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut, joissa olisi myös saatavilla kaikki ehkäisyneuvonnan palvelut maksuttomine ehkäisyneuvonnan sekä systemaattisesti seksuaalikasvatus- ja neuvontaa erilaisista raskauden ehkäisyvaihtoehdoista. Hänellä tulisi myös olla aito mahdollisuus valita markkinoilla olevista menetelmistä oman elämäntilanteensa ja perheensä perusteella itselleen sopivin. Ehkäisyneuvonnan ja seksuaalikasvatuksen lisäksi nuorten tulisi saada tietoa hedelmällisyydestä ja siihen vaikuttavista asioista (kuten iästä) eli niin sanottua hedelmällisyys- tai seksuaali- ja lisääntymisterveyttä edistävää neuvontaa.

Nuorten palvelukokonaisuuksia – olivat ne sitten itsenäisiä tai osana perhe- tai hyvinvointikeskuksia - tulisi olla tasaisesti ympäri maata niin, ettei matka niihin muodostu kenellekään kohtuuttomaksi. Oikealla suunnittelulla, resursoinnilla ja yhteistyöllä pitäisi varmistaa se, että palvelut olisivat avoimia myös nuorille, joilla ei sillä hetkellä ole opiskelu- tai työpaikkaa. Ikärajojen nuorten palveluihin tulisi olla selkeät. Kun nuorten palvelujen alikäraja olisi selvä niin uusi sukupolvi kasvaisi siihen, että tietynikäiseksi asti lapset kuuluvat vanhempineen perhekeskuksen palvelujen piiriin ja sen jälkeen, lapsen tultua tiettyyn ikään hän siirtyisi joko perhekeskuksen sisällä tai omana kokonaisuutena olevien nuorten palvelujen piiriin, jossa hänestä pidettäisiin huolta kokonaisvaltaisesti. Tällä voitaisiin ehkäistä syrjään joutumista siinäkin vaiheessa, kun koulu-, opiskelu- tai työpaikkaa ei olekaan ja erilaisia palveluja ehkä tarvitaan jopa enemmän kuin aiemmin.

Sekalaisissa malleissa oli monipuolisesti nuorten tarvitsemia palveluja, mutta osaa malleista ei ollut suunniteltu nuoria silmällä pitäen. Hyvää osassa oli se, että tarjolla oli sosiaali- ja terveyspalvelujen lisäksi kulttuuripalveluja, palveluun oli hyvät kulkuyhteydet ja palveluissa oli tavallista virka-aikaa pidemmät aukioloajat. Nähtäväksi jää, miten sekalaiset mallit toimivat ja kehittyvät tulevaisuudessa.

Lopuksi

Palvelujärjestelmämme on uuden edessä, mikä on haasteiden lisäksi myös mahdollisuus. Meillä on mahdollisuus ottaa hyöty tutkimuksista^{56, 57} ja tukea perheitä. Ristikarin ym. (2016) tutkimuksessa nousi esiin esimerkiksi se, että lapsen tai nuoren lapsuudenaikaista vanhemmuutta rasittavilla tekijöillä on kasautuessaan yhteys nuoren tulevaisuuden koulutusvalintoihin ja työllistymiseen.⁵⁷

⁵⁶ Sipilä & Österbacka 2013.

⁵⁷ Ristikari ym. 2016.

Perheiden tukemista ovat vanhemmuuden tukemisen ohella myös laadukkaat peruspalvelut, kuten esimerkiksi esikasvatus, koulutus ja (ehkäisevä) terveydenhoito lapsille ja nuorille. Panostamalla monipuolisiin, asiakkaan tarpeista lähteviin peruspalveluihin, erityisen tuen tarve vähenee.

Palvelujen järjestäminen vaatii nuorten(kin) lisääntyneen maahanmuuton seurauksena ammattilaisilta jo tässäkin selvityksessä mainittujen ammatillisten vaatimusten lisäksi ainakin kulttuurisensitiivisyyttä ja kielitaitoa. Toki tukipalveluna tulee olla myös hyvät tulkkipalvelut. Esimerkiksi maahanmuuttajatyöhön erikoistuneita ammattilaisia tuli hyvin vähän esiin selvityksessä.

Moniammatillinen yhteistyö ja työn kehittäminen edelleen ovat osa palvelun laatua. Laaduntarkkailua ajatellen soisi palvelujen laatukriteerien ja onnistumisen arvioinnin, asiakaspalautteen pyytämisen ja huomioiden sekä palvelujen käyttäjistä koostuvien neuvostojen yleistyvän.

Sote-uudistus tarjoaa mahdollisuuden suunnitella myös nuorten palvelut uudella tavalla esimerkiksi perhekeskusten sisälle tai yhteyteen tai erillisinä, nuorille soveltuvina palveluina vahvistaen koulu- ja opiskelu-terveydenhuoltoa ja hyödyntäen jo olemassa olevia hyviä palveluja ja malleja. Nuorten palvelujen tulisi olla tasapuolisesti kaikkien Suomessa asuvien nuorten saavutettavissa. Toiminta voitaisiin suunnitella aidosti nuorten tarpeita silmällä pitäen ja heidän hyvinvoinnistaan välittäen. Nuoret tulisi alusta asti ottaa mukaan suunnittelemaan palveluja ja yhdessä heidän kanssaan miettiä, millainen malli olisi paras nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi kullakin alueella. Nuorten palveluja on vuosien mittaan karsittu säästöjen nimissä, mutta kyseisiä säästöjä ei ole saavutettu. Jos karsimisen sijasta panostettaisiin fokusoi- tuun kehittämiseen, se voisi tuottaa nuorille, mahdollisesti tuleville perheiden perustajille ja veronmaksajil- le, enemmän hyvinvointia. Huonossa taloustilanteessa resursseja tulee käyttää viisaasti – ennalta ehkäisten ja nuoriin ja heidän palveluihinsa panostaen.

Liite 1. Haastateltavilta kysyttävien kysymysten runko

Paikkakunta

Informoijan yhteystiedot

Miten nuorten sosiaali - ja terveysterveyspalvelut paikkakunnallanne on järjestetty?

Nuorten palvelujen ikäraajat

Mahdolliset muut rajoitukset

Tarvittaessa voi vielä tarkentaa palvelukohtaisesti

- raskauden ehkäisy/raskaus
- seksitautien testaus
- koulu- ja opiskeluterveydenhuolto
- päihteet (tupakka, alkoholi, lääkkeet, huumeet)
- mielen hyvinvointi/pahoinvointi
- ihmissuhdeasiat
- elämäntapaohjaus (ravitseminen/liikunta jne.)
- sosiaaliasiat

Jos palvelut on järjestetty nuorisovastaanotoilla tms, niin mitä kaikkia palveluja malliin kuuluu?

Palvelumaksut/ maksuttomuus

Aukioloajat

Vastaanottoajan varaaminen

Kuka voi varata vastaanottoajan?

Yleinen jonotilanne, kuinka nopeasti vastaanotolle pääsee?

Mitä ammattilaisia vastaanotolla työskentelee?

Mitä muita palveluita on mahdollisesti tarjolla samassa yhteydessä?

Vastaanoton sijainti (terveysasemalla, kaupungin keskustassa tms.)?

Palvelujen periaatteita

Onko ryhmävastaanottoa, jos niin millaisia ryhmiä?

Onko tietoa mahdollisten paperittomien terveysterveyspalvelujen tilanteesta kunnassa?

Jotain muuta, mitä?

Liite 2. Mukana kyselyssä olleet pienemmät (alle 50 000 asukasta) paikkakunnat

Akaa (Toijala, Viiala ja Kylmäkoski)	Liminka
Alavus (Töysä)	Lohja
Askola	Loimaa (Alastaro, Hirvikoski)
Evijärvi	Luhanka
Forssa	Luumäki
Hamina	Maaninka
Hankasalmi	Merikarvia
Hanko	Multia
Heinola	Muurame
Hirvensalmi	Mäntyharju
Humppila	Naantali
Hyrnsalmi	Nurmijärvi
Hyvinkää	Oripää
Iisalmi	Outokumpu
Ilmajoki	Paltamo
Imatra	Parikkala
Jalasjärvi	Pertunmaa
Jokioinen	Petäjävesi
Joutsa	Puumala
(Muurame, Hankasalmi, Uurainen)	Pyhäjoki
Jurva	Raahe
Jämsä	Rauma
Järvenpää	Rautjärvi
Kaarina	Ristijärvi
Kajaani	Ruokolahti
Kangasniemi	Salla
Kauhava	Savitaipale
Kauniainen	Siikajoki
Kemi	Sonkajärvi
Keminmaa	Sotkamo
Kerava	Suomussalmi
Keuruu (+ seutukunnat)	Taipalsaari
Kirkkonummi	Tammela
Kiuruvesi	Tervola
Kokkola	Toivakka
Kolari	Tornio
Konnevesi	Tuusniemi
Kontiolahti	Ulvila
Kotka	Urtjala
(Elimäki, Inkeroinen, Jaala, Koria, Kuusankoski, Myllykoski, Valkeala)	Uurainen
Kuhmo	Ylitornio
Kuortane	Ylöjärvi
Kurikka	Ypäjä
Kuusamo	Vieremä
Lappajärvi	Ähtäri
Laukaa	
Lemi	

Liite 3. Yhteenveto nuorten palveluista selvityksen kunnissa 2015-2016 (1)

Liitetaulukko 1. Nuorten palveluja selvityksen kunnissa kyselyn aikana v. 2015-2016

	Nuorten palvelujen järjestämisen mallit			Nuorten palveluja			Ilmainen ehkäisy			Muuta ehkäisystä				
	Perinteinen malli	Ohjaamo	Perhekeskus	Sekalainen malli	Nuorten palvelukokonaisuus	Muu kiinnostava nuorten palvelu	Mallikkaat seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut	3 kk	6 kk	9 kk	Ikäraja (vuosia)	Aloite tehty/tekeillä	Aloitettu koulu- ja /tai opiskelijajh:ssa	Jälkiehkäisy hätätilanteessa ilmaiseksi
Pienet kunnat tai kaupungit														
Akaa			x ¹		x			x	x ²					
(Toijala, Viiala ja Kylmäkoski)														
Alavus (Töysä)			x		x			x						
Askola	x							x					x	
Evijärvi	x							x						
Forssa		x				x					< 20		x	
Hamina				x		x		x						
Hankasalmi	x							x					x	x
Hanko	x					x		x					x	
Heinola				x			x ³		x					x
Hirvensalmi	x										< 16		x	
Humpkala	x										< 20		x	
Hyrnsalmi	x					x			x ⁴				x	x
Hyvinkää		x			x	x		x				x		x
Iisalmi		x				x			x				x	x
Ilmajoki			x											
Imatra			x		x									
Jalasjärvi				x				x						x
Jokioinen	x										< 20		x	
Joutsa	x							x					x	x
Jurva				x				x						x
Jämsä			x		x			x					x	
Järvenpää		x			x	x		x				x		
¹ 0-15-vuotiaille														
² Vähintään 6 kk														
³ Seksuaalineuvoja/-neuvoja														
⁴ Jos valitsee renkaan 3kk, jos pillerit 6kk														

Liite 3. Yhteenvedo nuorten palveluista selvityksen kunnissa 2015-2016 (2)

Liitetaulukko 1. Nuorten palveluja selvityksen kunnissa kyselyn aikana v. 2015-2016

	Nuorten palvelujen järjestämisen mallit				Nuorten palveluja			Ilmainen ehkäisy			Muuta ehkäisystä			
	Perinteinen malli	Ohjaamo	Perhekeskus	Sekalainen malli	Nuorten palvelukokonaisuus	Muu kiinnostava nuorten palvelu	Mallikkaat seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut	3 kk	6 kk	9 kk	Ikäraja (vuosia)	Aloite tehty/tekeillä	Aloitukset koulu- ja /tai opiskelijat.h:ssa	Jälkiehkäisy hätätilanteessa ilmaiseksi
Pienet kunnat tai kaupungit														
Kaarina			x		x				x				x	x
Kajaani			x			x	x ⁵		x ⁴				x	x
Kangasniemi			x ⁶								< 16		x	
Kauhava (Alahärmä, Ylihärmä)	x							x						
Kauniainen	x										< 21		x	
Kemi	x								x			x	x	x
Keminmaa	x										< 25		x	x
Kerava		x				x		x						x
Keuruu	x					x		x					x	x
Kirkkonummi	x							x					x ⁷	x
Kiuruvesi				x		x			x				x	x
Kokkola		x							x				x ⁷	x
Kolari	x							x					x	
Konnevesi	x							x					x	x
Kontiolahti		x		x		x		x					x	
Kotka		x						x					x	
Kuhmo	x					x			x ⁴				x	x
Kuortane			x		x			x						
Kurikka			x					x						x
Kuusamo	x								x					
Lappajärvi	x							x						
Laukaa	x							x					x	x
Lemi			x ⁸	x					x				x	
⁴ Jos valitsee renkaan 3kk, jos pillerit 6kk														
⁵ Seksuaaliterveyspoliklinikka														
⁶ Kiertävä perhekeskus Kieppi														
⁷ Ei systemaattisesti														
⁸ Hyvinvointiasema														

Liite 3. Yhteenvedo nuorten palveluista selvityksen kunnissa 2015-2016 (3)

Liitetaulukko 1. Nuorten palveluja selvityksen kunnissa kyselyn aikana v. 2015-2016

	Nuorten palvelujen järjestämisen mallit				Nuorten palveluja			Ilmainen ehkäisy				Muuta ehkäisystä		
	Perinteinen malli	Ohjaamo	Perhekeskus	Sekalainen malli	Nuorten palvelukokonaisuus	Muu kiinnostava nuorten palvelu	Mallikkaat seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut	3 kk	6 kk	9 kk	Ikäraja (vuosia)	Aloite tehty/tekeillä	Aloitus koulu- ja /tai opiskelijat:ssa	Jälkiehkäisy hätätilanteessa ilmaiseksi
Pienet kunnat tai kaupungit														
Liminka	x							x				x ⁹	x	
Lohja			x		x		x	x						
Loimaa (Alastaro, Hirvikoski)	x							x						
Luhanka	x							x					x	x
Luumäki				x	x				x				x	
Maaninka	x								x				x	x
Merikarvia	x								x					x
Multia	x							x					x	x
Muurame	x							x					x	x
Mäntyharju			x ⁶								< 16		x	
Naantali	x				x	x ¹⁰				x		x ¹¹		
Nurmijärvi		x			x	x			x				x	x ⁷
Oripää	x							x						
Outokumpu	x							x					x	
Paltamo	x				x				x ⁴				x	x
Parikkala				x					x				x	
Pertunmaa	x										< 16		x	
Petäjävesi	x							x					x	x
Puumala	x										< 16		x	
Pyhäjoki	x								x				x	
Raahe	x				x				x				x	
Rauma			x		x	x ³					< 20			x
Rautjärvi		x ⁸							x				x	
⁴ Jos valitsee renkaan 3kk, jos pillerit 6kk														
⁶ Kiertävä perhekeskus Kieppi														
⁷ Ei systemaattisesti														
⁸ Hyvinvointiasema														
⁹ Liminka aloite maksuton ehkäisy 15-24-vuotiaille, hyväksytty 8.6.2016														
¹⁰ Seksuaaliterveysneuvola														
¹¹ Maksuton ehkäisy ei toteutunut														

Liite 3. Yhteenveto nuorten palveluista selvityksen kunnissa 2015-2016 (4)

Liitetaulukko 1. Nuorten palveluja selvityksen kunnissa kyselyn aikana v. 2015-2016

	Nuorten palvelujen järjestämisen mallit				Nuorten palveluja			Ilmainen ehkäisy				Muuta ehkäisystä		
	Perinteinen malli	Ohjaamo	Perhekeskus	Sekalainen malli	Nuorten palvelukokonaisuus	Muu kiinnostava nuorten palvelu	Mallikkaat seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut	3 kk	6 kk	9 kk	Ikäraja (vuosia)	Aloite tehty/tekeillä	Aloitus koulu- ja /tai opiskelijajh:ssa	Jälkirehäisy hätätilanteessa ilmaiseksi
Pienet kunnat tai kaupungit														
Ristijärvi	x					x			x ⁴				x	x
Ruokolahti		x ⁸		x					x				x	
Salla	x								x				x	x
Savitaipale		x ⁸		x					x				x	
Siikajoki	x								x				x	
Sonkajärvi				x					x				x	x
Sotkamo	x								x ⁴				x	x
Suomussalmi	x								x ⁴				x	x
Taipalsaari				x					x				x	
Tammela	x										< 20		x	
Tervola	x					x					< 25		x	x
Toivakka	x						x						x	x
Tornio	x						x ³				< 25		x	x
Tuusniemi	x					x			x				x	x
Ulvila	x								x					x
Urajala			x										x	x
Uurainen	x							x					x	x
Ylitornio	x										< 25		x	x
Ylöjärvi			x				x ³		x				x	x
Ypäjä	x										< 20		x	
Vieremä				x					x				x	x
Ähtäri			x		x ¹²			x						
³ Seksuaalineuvoja/-neuvoja														
⁴ Jos valitsee renkaan 3kk, jos pillerit 6kk														
⁸ Hyvinvointiasema														
¹² Osviitta														

Liite 3. Yhteenvedo nuorten palveluista selvityksen kunnissa 2015-2016 (5)														
Liitetaulukko 1. Nuorten palveluja selvityksen kunnissa kyselyn aikana v. 2015-2016														
	Nuorten palvelujen järjestämisen mallit				Nuorten palveluja			Ilmainen ehkäisy				Muuta ehkäisystä		
	Perinteinen malli	Ohjaamo	Perhekeskus	Sekalainen malli	Nuorten palvelukokonaisuus	Muu kiinnostava nuorten palvelu	Mallikkaat seksuaali- ja lisääntymisterveyspalvelut	3 kk	6 kk	9 kk	ikäraja (vuosia)	Aloite tehty/tekeillä	Aloitukset koulu- ja /tai opiskelijajh:ssa	Jälkiehkäisy hätätilanteessa ilmaiseksi
Suuret kaupungit														
Esfoo		x		x	x	x		x				x	x	x
Helsinki		x	x	x	x	x		x				x	x	x
Hämeenlinna			x ¹³	x	x	x	x	x					x	x
Joensuu		x	x ⁸		x			x				x	x	
Jyväskylä		x			x		x ³	x				x	x	x
Kotka		x												
Kouvola (Elimäki, Inkeroinen, Koria, Kuusankoski, Myllykoski, Valkeala)		x	x			x		x						
Kuopio (Nilsiä)	x					x	x ¹⁰		x				x	x
Lahti		x		x	x	x	x ³	x					x	
Lappeenranta		x	x ⁸		x		x ³		x				x	
Mikkeli		x	x ⁶			x				< 16	x ¹⁴		x	
Oulu		x	x ¹⁵			x	x ³	x					x ¹⁶	
Pori	x				x				x					x
Porvoo		x					x	x	x				x	x
Rovaniemi		x	x		x	x	x		x				x	x
Salo	x					x		x				x	x	
Seinäjoki			x			x	x ³	x						
Tampere		x	x ¹⁷		x	x	x	x				x	x	x
Turku		x	x			x	x ³	x				x		x
Vaasa		x	x		x	x	x ³	x						
Vantaa		x					x ³			x	< 20			x
³ Seksuaalineuvoja/-neuvoja														
⁶ Kiertävä perhekeskus Kieppi														
⁸ Hyvinvointiasema														
¹⁰ Seksuaaliterveysneuvola														
¹³ Tulossa Nummen palvelukeskus														
¹⁴ Valtuustoaloite Mikkelissä: ehdotettu käytäntöä muutettavaksi koko Seutusotessa														
¹⁵ Hyvinvointikeskus														
¹⁶ Opiskelijaterveysasema														
¹⁷ Hyvinvointineuvola														

Lähteet

- Alanen, O., Kainulainen, S. & Saari, J. (2014). Vamos tekee vaikutuksen. Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset. Raportti # 01/2014. Helsingin Diakonissalaitos.
- Asetuksen perustelut ja soveltamisohjeet. Julkaisuja 2009:20 Sosiaali- ja Terveysministeriö.
< <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-2942-5> >
1.7.2016
- Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta.
< <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110338> >
1.7.2016.
- Edistä, ehkäise ja vaikuta -seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020. Opas 33. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
< <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-174-7> >
3.7.2016.
- Ervamaa, S. (2014). Kohti onnistunutta nuorisotakuuta? Nuorten ja ammattilaisten näkemyksiä nuorisotakuun toteutuksesta ja kehittämisestä onnistunut nuorisotakuu -hankkeen loppuraportti.
< <http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/3102> >
12.6.2016.
- Espoo päätös (23.05.2016).
< <http:// espoo04.hosting.documenta.fi/kokous/2016375299-12.PDF> >
11.7.2016.
- Helsingin Diakonissalaitos (HDL).
< www.hdl.fi >
23.8.2016.
- Helsingin kaupunki (2016).
< <http://www.hel.fi/www/sote/fi/palvelut/palvelukuvaus?id=3677> >
3.7.2016.
- Itä-Suomen poliisi.
< https://www.poliisi.fi/ita-suomi/prime108_fi.aspx >
7.7.2016.
- Jälkiehkäisy (2010/2016). Käypä hoito – suositus. Duodecim.
< <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/hoi/hoi50039.pdf> >
5.6.2016.
- Kansanterveyslaki. Finlex.
< <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1972/19720066> >
1.7.2016.
- Kouluterveyskysely (2015). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
< <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-aiheittain> >
3.7.2016.
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista. Finlex.
< <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920734> >
3.7.2016.
- Laki työllistymistä edistävistä monialaisesta yhteispalvelusta. Finlex.
< <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141369> >
4.7.2016.
- Lastensuojelulaki. Finlex.
< <http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2007/20070417> >
1.7.2016.
- Liminka päätös (2016).
< <http://liminka01.hosting.documenta.fi/kokous/2016516-4.PDF> >
11.7.2016.
- Maahanmuutto. Turvapaikanhakijat (2016). Sisäministeriö.
< <http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat> >
3.7.2016.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
< <http://www.mll.fi/mll/> >
6.7.2016.
- Melkas, T. (2013). Terveys kaikissa politiikoissa -periaate Suomen terveyspolitiikassa.
< <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201304183190> >
10.7.2016.
- Mielenterveyslaki. Finlex.
< <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19901116> >
6.6.2016.
- Mielenterveyspalvelut 2016. Sosiaali- ja terveysministeriö.
< <http://stm.fi/mielenterveyspalvelut> >
21.6.2016.
- Miesten Kansalaistalo Mattila.
< www.mattilanmiehet.fi >
6.7.2016.
- Mikkeli päätös (18.5.2016).
< [http://mikkeli.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Mikkelin_kaupungin_sosiaali_ja_terveystoimen_tuotantolautakunta/Kokous_1852016/Valtuustoaloite_ilmaisen_raskauden_ekhai\(1830\).](http://mikkeli.cloudnc.fi/fi-FI/Toimielimet/Mikkelin_kaupungin_sosiaali_ja_terveystoimen_tuotantolautakunta/Kokous_1852016/Valtuustoaloite_ilmaisen_raskauden_ekhai(1830).) >
7.7.2016.
- Myllyniemi, S. (toim.) (2016). Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. Julkaisu numero 54 Nuorisosiain neuvottelukunta, verkkojulkaisu numero 93 Nuorisotutkimusseura ja Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Naantali päätös (2015).
< <http://aleksis.naantali.fi/poytakirjat/kokous/20152474.PDF> >
11.7.2016.
- Nettirassi.
< <https://www.nettirassi.fi/> >
20.6.2016
- Nuorisolaki. Finlex.
< <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072> >
1.7.2016.
- Nuorisotakuu -työryhmän loppuraportti ja suositukset jatkotoimiksi (2016). Valtioneuvosto.
< <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-227-970-5> >
30.6.2016.
- Nuorisotyön valtakunnalliset kehittämis- ja palvelukeskukset. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
< http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisotyoen_kohteet_ja_rahoitus/kehittamis_ ja_palvelukeskukset/?lang=fi >
6.6.2016.
- Nuorten ohjaus- ja palveluverkostot kunnissa 2015 sekä nuorisotakuu. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
< http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuori_sopolitiikka/liitteet/Nuorten_ohjaus_ ja_palveluverkostot_kunnissa_2015_sekx_nuorisotakuu.pdf >
8.6.2016.
- Nuorten palvelu ry.
< <http://nuortenpalvelu.fi/hankkeet/toiminta/etsiva-nettityo/kesaoffline-ja-syksyn-uudet-ajat/> >
5.7.2016.
- NYT-hanke, Helsinki (2016).
< <http://www.hel.fi/www/uutiset/fi/liikuntavirasto/nuorten+yhteiskuntatalku+-hanke+hokuttelee+nuoria+liikkumaan> >
13.6.2016.
- Opetus – ja kulttuuriministeriö (2016). Tieto- ja neuvontapalvelut.
< http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisotyoen_kohteet_ ja_rahoitus/tieto- ja_neuvontapalvelut/?lang=fi >
6.6.2016.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Finlex.
< <http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2013/20131287> >
1.7.2016.
- Pelastakaa Lapset ry.
< <https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/nuorisotoiminta> >
20.6.2016.
- Pelkonen, M., Hakulinen-Viitanen, T., Hietanen-Peltola, M., & Puumalainen, T. (2013). Hyvinvointia useammille – lasten ja nuorten palvelut uudistuvat. Lasten ja nuorten terveyden- ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:36. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Poikien Talo.
< [www.poikientalo.fi.](http://www.poikientalo.fi/) >
6.7.2016.
- Raskauden ehkäisy (2015). Käypä hoito – suositus. Duodecim.
< <http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/hoi/hoi50039.pdf> >
5.6.2016.
- Raskauden keskeytykset (2014). Tilastoraportti 1798-0887. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

- < <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015103015268> >
5.6.2016.
- Riku Nuoret.
<nuoret.riku.fi>
6.7.2016.
- Ristikari, T., Törmäkangas, L., Lappi, A., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Merikukka, M., Hautakoski, A., Pekkarinen, E. & Gissler, M. (2016). Suomi lasten kasvuypäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Raportti 9/2016, Nuorisotutkimusseura r.y., Nuorisotutkimusverkosto ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tampere.
- Sipilä, J. & Österbacka, E. (2013). Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Perheitä ja lapsia tukevien palvelujen tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus. Valtiovarainministeriön julkaisuja 11/2013. Valtiovarainministeriö.
- Sisäasiainministeriö (2013).
<https://www.intermin.fi/download/49507_302013_Ankkuri_malli_viranomaisyhteistyossa.pdf?b67dd8b7f32ad388>
6.7.2016.
- Sitra (2016).
<<http://www.sitra.fi/hankeet/liputus-nuoren-tukena>>
12.6.2016.
- Suomen Perustuslaki.
< <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> >
1.7.2016.
- Suomen Punainen Risti.
<<https://www.punainenristi.fi/hae-tukea-ja-apua/nuorten-turvatalosta/turvatalojen-tarjoama-tuki>>
6.7.2016.
- Sutela, E., Törmäkangas, L., Toikka, E., Haapakorva, P., Hautakoski, A., Hakovirta, M., Rasinkangas, J., Gissler, M. & Ristikari, T. (2016). Nuorten hyvinvointi ja syrjäytymisen riskitekijät Suomen kuudessa suurimmassa kaupungissa Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Tampere ja Oulu. Raportti 5/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Terveydenhuoltolaki. Finlex.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>>
1.7.2016.
- Tiittanen, M. (2016). Ohjaamo-toiminta.
<<http://www.peda.net/veraja/keskisuomenely/ohjaamot/ohjaamo-toiminta>>
5.7.2016.
- Time out! Aikalisä! Elämä raiteilleen (2015). Mielenterveyden edistäminen. Keinoja mielenterveyden edistämiseen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<<https://www.thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen>>
1.7.2016.
- Tukeva valmennussäätiö.
<<http://www.kuopionseuduntyoavallennus.fi/>>
6.7.2016.
- Tyttöjen Talo.
<www.tyttojentalo.fi>
6.7.2016.
- Työllisyys ja työttömyys (2014). Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-7830. työllisyys ja työttömyys 2014, 5 Ei työssä eikä koulutuksessa olevat nuoret . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 26.9.2016].
Saantitapa:
http://www.stat.fi/til/tyti/2014/13/tyti_2014_13_2015-04-28_kat_005_fi.html
- Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta Nuora (2014). Tavoitteet, teot ja tulokset – Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman 2012–2015 väliarviointi.
<<https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2015/03/lanuke-v%C3%A4liarvio2014.pdf> >
5.6.2016.
- Valtuustoaloite (22.2.2016).
<<http://mikkeli.cloudnc.fi/download/noname/%7B0ea4ae5a-01ed-45cb-ab0a-7b25cb9c615f%7D/13946> >
7.7. 2016.
- Väestöliitto ry.
<<http://www.vaestoliitto.fi/nuoret/> >
6.7.2016.
- Väestörekisterikeskus (2016). Väestötietojärjestelmä rekisteritilanne 31.01.2016.
<<http://vrk.fi/etusivu>>
6.6.2016.